

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204933

UNIVERSAL
LIBRARY

Osmania University

Call No.

T82
A17A

Accession No.

T3324

Author

అచ్యుతామృతాస్త్రి, మల్లాది.

Title

అహల్య

This book should be returned on or before the date
last marked below.

1967

'అ హా ల్యః'

ఇ ది

శ్రీమైలవరిం రాజావారి ఆస్థానపండితులు

చిన్నస్వామి - నాటకచక్రవర్తి బిరుదాంకులు :

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రిగారిచే

కవింశంపబడినది.

ఇందులో కవిలు :

సంపన్నుడుంబ శ్రీనివాసాచార్యులుగారిచే

ప్రవాచించబడినది.

△

ప్రకటనకర్తలు :

కాళహస్తి తమారావు అండు నన్ను.

కంప్యూటర్లు : : రాజమహేంద్రవరము.

△

స్వకీయ :

శ్రీరాజేశ్వర ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె,

రాజమహేంద్రవరము.

△

కాప్యీటర్లు
చిన్నస్వామి

1947

{ మూల్యం
1—8—0.

ఇందు వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు

1. బ్రహ్మ	7. లక్ష్మణుడు
2. ఇంద్రుడు	8. శత్రుఘ్నుడు
3. శాతముడు	9. ఋషికుమారుడు
4. గణేశుడు	10. సుమత్ర
5. విశ్వమిత్రుడు	11. భటుడు
6. రాముడు	(మహేంద్రుడు ముఖ్యులు)

స్త్రీలు

1. సరస్వతి — బ్రహ్మభార్య	3. సుచంద — చెలికత్తె
2. అహల్య — శాతమునిభార్య	4. శిచి — ఇంద్రునిభార్య

సర్వ హక్కు లూ : : : :
: : : : ప్రకటన కర్త ల వి.

అ హ ల్య.

ప్రథమాంకము.

మొదటి రంగము—బ్రహ్మసభ.

[అహల్య, సరస్వతి, శాతముడు.]

బ్రహ్మ :—ఎంతమంది ప్రయత్నించినను కర్తృవాదియగు శాతమున కీసంబంధముకలుగుట మనకుం దగినది.

శాత :—బ్రహ్మాండప్రదక్షిణసమయమున దేవేంద్రుఁ డ్దీనయత్నిము మానుడని పలునిధములుగాఁ జెప్పినాఁడు.

బ్రహ్మ :—ఇంద్రమును గెలుచు నిచ్చగింపవారిలు సమల నిగి తొప్పులుఁ జేయ నెఱుంగు.

సరస్వతి :—తపో మహిమకు సర్వము సర్వశక్తులు లోబడఁ గుండును.

బ్రహ్మ :—అంతియకాదు. ఉభయలోమునగో ప్రదక్షిణమే యిగా విజయమునకుం గారిణము. అమ్మాయి ! పుష్పమాలిక నీ నగన నుడలో వేయుము. ముచికాలము సిగ్గుపడకుము.

సరస్వతి :—ఇటురమ్ము. (తీసికొనినచ్చును.)

అహల్య :—(సిగ్గుపడుచు పుష్పమాలికను వేయును.)

బ్రహ్మ —అమ్మాయి ! మానసికమున ననేక బ్రహ్మాండముల సృజించినను వానియందు కలిగిన మమత్వము సామాన్యము సహవాసదోషమునఁ గలిగిన మోహము వియోగమును భరింపజాలదు. విశేష దుఃఖకారణము.

సరస్వతి:—

సీ. పెనిమిటి మాటలు వేదవాక్యములట్లు
మదిలోనఁ దలచుట మంచిదమ్మ;
సహధర్మచార్మనై ఛాయరీతిగ వాని
సనులను నెరవేర్చవలయునమ్మ;
యభ్యాగశులకేమి యభిధృతతీకేమి
సంతోషమున సేవ నలుపుమమ్మ;
బుడిచివ్రొద్దులుగాని యుపవాసములుగాని
గాఢనిద్రోపాటలు నశువుమమ్మ;

సీ. అగ్నిపూజలు భిక్షతో గొచరించి
బంధుగుల కల్ల తొ నాల్కు నెలెను మె;
పుట్టినింటిక విద్యుతి బొందగడసి
మించి నీయమ్మయని యనించుకొనుమ.

తల్లీ! నీయము నీకు బోధించు సహధర్మములు మరువకుము. నవసా
హులకి యగుచు నుండు జీతముల కేయి, కానినోనినిండు తల
పైను మోపుచును మోయెడి మిచ్చలను భర్తనించిన నలుచును
సాటియగు నలుచలు ధరించవలయునుగాని భర్తయొక వేషము, భార్య
యొక వేషము; దిగదుడుమా?

అహల్య:— జానీ! నీ కడుపుపపుట్టినను బుట్టకున్నను నాకు
తల్లీని నీవేకదా? నీచేతఁ జెంచబడిన నేను వివేకముగా నంచరింతునా?

భాగ్యశ్రీ—త్రితాల్.

అమ్మ విచారిం. కుమా - అంతరింగమును నాకొరకు నీ విపు ||డ||
సమ్మాదమునన్ మీ యుజ్జను శిర - సావహింతు నెన్నటికేని ||న||
మీ యర్చనకు - సుతనగు నేనా - మేదిని వివేకముగ నడచు నా
నాయకునకు నొక యోగంబు నా - నారీమన కొక యోగంబు నా

నియుపదేశించును మరితునా - నీ నలన ధర్మములు విఁనా
 కేనేల వనిధి యెటులో - గాని చినుము కొరతయెద్దినిలుగబో॥ద॥

పరిస్వతి:—తల్లీ! అచుజన్మగలవారందరికి నీ వియోగదుః
 ఖము, సూచుబంతులుపెట్టి నుడుటవ్రాసినదే. తల్లిదండ్రుల కంత
 చిహ్నులున్నవి. అచిహ్నుచేత బెట్టునంతదనుక నా ప్రేమ నుంయో
 గించుకొననా సినదే.

మూలోన్ - - - ప్రతాల్

ని భారమో మన్నించు - చాలము పసికొని మెలతెనగాని॥ని॥
 గారాబంబున గినులన్నై బెదరింపని బెంచిన
 వారిము చాలము చు నీటించుచు మిటనుండి॥ని॥
 పుట్టినాండియు నెన్ని పునుత్రహి యన్నది యెగుగదామూఁపవేళ్ళపని
 చున్నచు నమఁచుట్టి యెగుగదాంబ - కన్నెగుంగనీ నన్నతాంగి॥ని॥

అమ్మా:—ప్రేయసీ! మనభారము తీరద. పరాధీనయగు
 పరితిష్ఠ మనము మనుకారము నహించి పలుచూగు మనము గౌర
 మానక జెప్పుకూడదు. మరిచిపెడ్డలు తెలియనివాడుకాడుగదా?
 అక్కజాతి, పిక్కిని, సభాసూక్ష్మములు, భాగ్యాభాగ్యములు, ప్రేమాను
 గాగములు, అందఱుని యదృష్టశలానుపరిణములుగాని బోధింపగని
 పనికావు. అయ్యో! పరిధీనమొప్పుగాము.

పరిస్వతి:—అమ్మా! పోయిరమ్మ. దిగులుపడకుము.

అమ్మా:—(తల్లిదండ్రులకు సమస్కరించి) పోయినదానా?

పరిస్వతి:—పోయిరమ్మ.

సీ. తలలోనినాల్క యీమెలతయంచు గడించు

సత్కిర్తి ఋషికోటి సన్నుతింప

నాకులలో బింద యట్లడగి మడగి

యుండియు విఖ్యాతి నొందుమమ్మ

చుట్టాలసురభి యీ సుందరాంగియటంచు
 బాంధవావళిఁ జేరు వడయుమమ్మ
 పతిదేవ యీ భామ పరమసాధ్వియటంచు
 నీలువ్రహ్మాండ పే రెఘ్ఘమమ్మ
 గీ. భర్తృపదసేన సద్రబ్ధహృత పదమటంచు
 దలఁచి యణుమాత్రమైనను తిప్పకపుడు
 నలుపుచుండుము నా కది చాలు నల్లి
 చెప్పదగినది మంత్రే మా యమ్మ వినుము.
 అయ్యా! పునర్దర్శనము గోరుచున్నాము.
 శాత :—(సరస్వతీ బ్రహ్మాలకు నమస్కరించవలయును.)
 బ్రహ్మ :—సుఖముగా బోయిరండు. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)
 ప్రధానాంకము—సమాప్తము.

మీ రా బాయి (స్టేజిడ్రామా)

భక్తిగీత కరుణాప్రపూర్ణమై ప్రేమభావాత్మకమై చాతకులను విష్ణుయ
 విపరితచేతస్కులను గావించు హృదయమును వివిధరస
 తరంగములతో తేలించు మేటినాటక రాజము.
 ఆంధ్రరంగస్థల మలంకరించినది.
 త్వ రి ప డు డు.

వెల 1—4—0

వలయునాగు :

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్సు

సంస్కృతాంధ్ర బుక్ షిప్ : : రాజమహేంద్రవరము

అ హ ల్య.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

ఇందు :—(స్వగతము) నా యాశానముదాయమంతయు ఊహ
ములో భగ్నమయిపోయినది. నా ప్రయత్నములన్నియుఁ గృతిఘ్నముని
కాజేయు నుపకారములవలె నీటిలో వ్రాతలువలె నిర్విశ్రామ్యములయి
పోయినవి. తుట్టతుదకు పరమచ్ఛాందసుఁడగు గౌతముఁడు నాతో పోలి
ఘటించువాఁడా? ఈ పరాభవము దేవేంద్రుఁడు సహించవలయునా? ఏ
మిట్లు సహించును?

సీ. ప్రాణంబుగలిగిన బంగారుపుత్రిక

నడయాడ నేర్చు స్వర్ణంపులతక

యమృతసాగరవీచి యవనిపై దిరుగాడ

వచ్చిన చంచలావల్లి మొలక

శృంగారములమూట మాంగల్యములతోట

రమ్యమౌ గుణరాజి రాజబౌట

సుగుణంబులకు కోట సొగసుల పెన్నాట

సౌందర్యవారాసి చలువతేట

గీ. మక్కువకొటారు వలపుల మందిరమ్ము

తల్లికులబజారు హోయలుల దమ్మి మొగ్గ

సిరుల నట్టిల్లు యందంబు జలుకుతేనె

పట్టు, కొట్టి కాజేసి నా బ్రాహ్మణుండు.

ఏంతసాహసము చేసినాడు. ప్రకృతము యుక్తిచే గాజేసినానని సంత
 సించుచున్నాడుగాని బలవద్విరోధము ప్రాణాపాయకముని యెచి
 నాడుగాడు. ప్రపంచజ్ఞానములేదు. కూడనశ్శమంమాకము. నాలుగు
 శేషపుముక్కలు, నాలుగు భారతభాగవతాలు నేర్చుకొనగనె ప్రపం
 చజ్ఞానము కలుగునని సంకల్పము జట్టు పూరించుచు నెరిపడుదురు.
 సముద్రమునచ్చినపుడు మా వంటి లోకవ్యవహారికప్రజ్ఞావంతులు కల్పి
 చు మా యోచాయబులఁ గూడటివేళ్ళతో గూడ గూలుగురు.
 శికోనాటలో వెనుకముందు యోజించు. ఈ కార్యమున విష్ణురావల
 దని కలుగుఁజరినాను. స్వయముగా ప్రతిచూలినాను. భిష్మ దేవు
 నిచే శిష్టాన్నిదము నచ్చించిగాను. యెన్నెన్నిచూయలో నన్నిగాను.
 ఈ ఛాందసుడు నన్నేమిచేయునని తిశ్కరించిగాను నా తిరస్కారము.
 నా పురిత్యము నన్ను బాడుచేసినది. ఓయి శాతరూ! ఏ మా యోచా
 నుముచితగాని నీ భార్య సహహరింకరింక, నా పేరు మహేంద్రుడని
 కను. నీ చేయుచది రాజ్యత త్రిముగాను. (గ్రుడ్లురెము చూచుచు)
 చావురాపిట్టను దిగి తన్నుకొనిపోయిట్లు పోయితివే! చున్నలుచూచు
 గిట్లు ముద్దుగుమ్మను గుట్టు చున్నాడుకాదురద గాజేసికొనిపోయితివి.
 నాకు జనించుచున్న రోషదవాగ్నికి శాతముని పుష్కేంధనము గాని
 కరుంకిన నే నమరివిభంజనా?

సీ. నె ననేయునితోడ నైరమునిన యూర

పిచ్చుకి బ్రతికడ విధముగలద

మృగరాజుతోఁగోర మేకొను నిలిక

జీవంబుతోనుండు త్రోవగలదె

కొండను డీకొను గొట్టెగున్న పాలేలు

గెలుపొందు కోరిక నిలువగలదె

చంద్రహాసమ్ముతోఁ జలమాను లతికాలి

క్షణకాల మెదిరించు శక్తిగలదె

గీ. నజ్రఘతము నోచ్చెడు పర్వతమ్ము
దావవహ్నికి నెదిరించ దలంచు వనము
వేరుమాయక నిలిచెడు దారి కలద
మోసమాయెను గౌతమ మునికి నిపుడు.

(పెలివితో) మోహపిశాచముః శిశ్చయముగా నన్ను పిచ్చివానినిఁ జేసి నది. విధివతుగాఁ జుడుగురిని మెప్పించి వివాహముచేసికొనిన గౌతము నిన్న నా కీకోపమెందుకు! నీవే ధన్యునిముడవు. ఈ పాటికి నా సౌందర్యవారాసి, యభివయోహనామృతమును పరిపూర్ణముగా గ్రోలియుండువు గాఁబోలు! దిక్కుమాలిన ధర్మశాస్త్రము నా ప్రాణమనకు శల్య ప్రాయమైనదే. నా గ్రహచారము. ఆ గోప్రదక్షిణపుసంగతి నా కేల జ్ఞానము రారాదు? అసలు ఈ స్వయంవర మె కుచ్చితముగా జరిగినది. (అని విస్మృతిఁజెందును.)

తెండనసంగము.

శచి :—నే ననుకొనినదంతయు పరిపూర్ణమునది. ప్రతిమించి రాగములోనికిఁ దిగినది. (ప్రకటముగా) నాథా! ఎందు కీదీర్ఘకోధము ప్రయత్నించుకార్యములన్నియు సఫలములగునా? ఈ యహ్య మిప్పు నరించినంతమాత్రమున మీ చిరబ్రహ్మచర్యపు చెరివదలదా? మీకా పాటి యాడది లభించదా? భవద్యోవనసౌభాగ్యమృతము తనివిదీరఁ జూరగొను మహాభాగ్యశాలినులు కోపానుకోట్లు సిత్యయావన్నలై సమయమునకు నిగీతించుచు నాకలిగొనిన బాలవత్సములు స్తన్యము లకై యెదురుచూచునట్లు తీణముల యగముగాఁ గడుపుచున్న బిబ్బోకవతులకన్న నెక్కువదియా? మనుజుకాంత ప్రతిక్షణాగతయావన. తమ కీప్రకృతివికార మేలజనించినదో యభిప్రాయముగాక యున్నది. యెక్కడ చిక్కదుకాఁబోలు!

ఇంద్రుడు :—చిక్కను. నిక్కముగాఁ జిక్కను. ప్రకృతిసృష్టిలో, లోకత్రయాతీత సరికదా! భావిసృష్టిలో విరళ. భూతసృష్టిలోలేదని విధారణమే. స్త్రీయన సహల్యగాని మరియొకతె కానేరదు. మిగిలిన స్త్రీజాతి దారుమయ స్త్రీపుత్రికలవలె నామమాత్ర స్త్రీలు. విద్యావినయవిలాసములూ యపూర్వములు, అభూతపూర్వములు ఇటువిను.

సీ. పూర్ణచంద్రునిడాలు పురుషింపఁగాజాలు
తరిళాక్షీ నెమ్మోము తళుకుకళలు

జాళువామెలుగుల చూలింపఁగాజాలు

చానయందంపు నెమ్మేనిహాయిలు

మధుకిరంబెలబారు మండలింపఁగఁగాను

కామినీమణి పెద్ద కనులసారు

తెలిము తెములనీటు పేటనూటించు

సరసిజేక్షణ నలునగునంచు

గీ. అందములతోట యాణిముత్యాలతోవ

మోహములమందు సొగసుల ముద్దుగుమ్మ

కలుములకతావు యెన్నులెంబు లొలకక్రొవి

సాటివేనిది యాలోటి చానమిన్న.

శిచి :—కాముకులకు నది స్వభావగుణము. తానలచినది రంభ, తా మునిగినది గంగ. ప్రతిక్షణపాయజీవితయగు శాలమాంగన, స్వనినింబినీసౌందర్యకదంబంబుకన్న మిన్నయూ? కామినీవ్యామోహకామినింపకకళింకతెములగు మధువానుని కనులకు సౌందర్యఖనియై గమనమున పట్టవచ్చు, యథార్థముగా నాకిలోక చకోరాక్షులకన్న మనుష్యుని లావణ్యవతియూ?

ఇంద్రుడు :—స్వాభిమానము. పరులయందు దోహదోపణ మొనఁగించేయును గాన మన కిన్నరాంగనలు, మనతరింగములు, కురంగిలపనులుకన్న వేయిరెట్లు చక్కదనముగలవారు మనుష్యస్త్రీలు.

సీ. స్వర్ణంబుతో నన్ను సాగనంపంగనెంచి
 ప్రతిసృష్టి సల్పిన వాడెనందు
 స్వర్గరాజ్యమునంత సంద్రంబులో జొన్పి
 దార్పద్ర్యమిచ్చిన ధన్యుడెవడు
 దేవతావళికెల్ల దివ్యాన్నము లొసంగి
 పోషించుచుండెడి పుణ్యలెవరు
 రాక్షసానీకమ్ము రాజ్యమ్ముఁగాఁజేయ
 కాపాడియిచ్చిన భూపులెవరు

గీ. దేవతలమంచు మనతోడ దిరుగువారు
 భూమదిరుగాడు మనుజులే పూవుబోడి
 చక్కదనమున గుణమున బెక్కుగతుల
 మనుజులేసుమ్ము సురలను మనుచువారు.

ప్రేయసి! యొకనూట. ఆ యహల్యను నీ వొకనూట చూడుము
 కోరిందగినదికాదని నీకు దోచిన నిక్కముగా పరిత్యక్తురాలె. పాపాణ
 నునను లావణ్యవలీలావణ్యమృతప్రసారమున నీరు నీరుగా ప్రవించ
 నలసినదే. ఆ చిన్నది చిరకాలమునుండి నాకే దక్కునని నమ్ముకొంటిని
 ఇప్పటికి హతాశుడనైతి. ఈ దేవేంద్రుని ప్రాణము నీ యధీనము.

శచి :— చక్కదన మున్నమాత్రమున నాపైక ప్రాణముల
 చూటకట్టవలసినదియా? సృష్టిలో రూపభేదములు పెక్కువిధములు.
 ధర్మమక్కరలేదా? తా మనినయట్లు పాతివ్రత్యమన స్త్రీలదేగాని పురు
 షులు పాతివ్రత్యధర్మము పరిత్యజించవలసినదియా? పరనారి చక్కని
 నని స్వభార్యగా నుపయోగింప నూహింపవచ్చునా? ఎంతపాపము!
 ఎంతటి యవాచ్యము! ప్రాణాపాయకరము!

సీ. మెరుపులు ముద్దారు లేరుణులగా నెంచి
 కౌగలించంగ మేను కాలిపోద?

తఱకులీనెను ధారగలిగిన యసీతల్

మొజుట్టఁ బ్రాణాళి మ్రొంగలేద ?

కాంతిగల్గిన దీపకళికను ముద్దాడ,

మూతికాలిన ప్రాణఘాతరాద ?

అపుడుగాచిన నెయ్యియని దాహమార్పంగ

ద్రాగిన ప్రాణాలు తల్లడిలవ ?

గీ. వెండిబంగారు కలదని వేడ్కతోడ,

మ్రొంగ గొంతునబడుగాని మేలుగలద

పగులకాంతలు చక్కని వారలంచు

గోరి భుజియింపఁ బ్రాణాలు గోలురారె.

స్వర్గాధికావి. నీకు గానలసిన పేసవేలు సుందరులు లభింతును. బ్రాహ్మణపత్నీగమన కుతూహలమేల ? విడిచిపుచ్చును. కయ్యమైనను నీవెవరితో సరిసముగానుండును. పరమచాండలపు బ్రాహ్మణునితో నెవరి మొందుకు ? ఇందు జయముగలిగిన మీకు కీర్తిరాదు. అపదయను మిగుల దుష్కర్మివొనంగు. నా మనవి నంగీకరించి యీ సమర్థులైన యము మానివేయుదు. నెనుకముందు యోజగావించును. మనగౌరవమును పరిశీలించుకొనుదు.

ఇంద్రు :—ప్రేయసీ ! నీ బుద్ధినంతయు నుపయోగించి యువన్యాసమొనరించితివి. వినుటకు మనసున కిష్టమాలేకపోయినను కార్యార్థినిగాన వినియున్నాను. ఈ యువన్యాసములో సారాంశములేదు. సిష్టపేషణము, తుషాఖననము, పురుషులకుఁగూడ పౌర్వాపర్యవిచారము, వ్యవహారమైన పుణ్యము, భావిశుభాశుభవిచక్షణయు కలదని యోచించుకొనుము.

శచి :—నాథా ! కలదు. శ్రీలకంఠ వేయిరెట్లుకలదు. వ్యసనానకమయిన చిత్తంబునకు యక్తాయుక్తవిచారణ సామర్థ్యముండ

నని భ్రష్టమౌనమాదాదులు కలుగుననయే మంత్రివర్గముకూడ యోజనలుపుట రాజనీతి.

ఇంద్రుడు :—రాజునకు స్వతంత్రములేదా?

శచి :—నిజముగా నమాత్యాభిప్రాయభేదమగు కార్యమొనరాజు—

ఇంద్రుడు :—అధికార మునయోగించుకూడదు.

శచి :—కూడుదు. కాని, ధామిస్తాఖ్యునగాశిసమిగును.

ఇంద్రుడు :—సిద్ధాంతము ముగియఁజేయు.

శచి :—పురుషస్వయత్న మనర్థమా?

ఇంద్రుడు :—అన్యాయోజనకారి.

శచి :—యోజనకారి స్వేచ్ఛావ్యాపారమా?

ఇంద్రుడు :—స్వేచ్ఛాభంగవ్యాపారములు సుఖదాయకములగా?

శచి :—సభ్యాహరిములవంటివి.

ఇంద్రుడు :—యుక్తులు నాశికాంకుష్టన్యాయములు.

శచి :—సేనకులు విన్నవించువాఁలే.

ఇంద్రుడు :—సయోగమాచరించు వాడుకూడదు.

శచి :—సేన్యసేనకభానము బట్టిమంతులు గమనించకమానగు.

ఇంద్రుడు :—అట్లును మాకు సహాయమాచరించవలయును.

శచి :—ప్రాణవాయువులు శరీరమున సంచారము నలుపునంత వరకు.

ఇంద్రుడు :—అట్లున మే మొక యాగ్రపారంభమొనర్ప నెంచిగాము. అధ్వర్యులంబున సహస్య గౌతముల నిక్కడికి పిలుపింతుము.

శచి :—(స్వగతము) మోహవారాశి యుబుకుచున్నది. ఇప్పుడు నొప్పుకోనకతప్పదు. (ప్రకటముగా) చిత్తము. గౌతమాంగనానంద ర్శనమున ధన్యురాలను కాంగలను.

ఇంద్రుడు :—కేవల దర్శనముచేతనేకాదు. సేవచేతను, మదాజ్ఞా కరణముచేతను ధన్యురాలవు కాగలవు.

శచి :—తపస్వి నీ సేవాఫలము, భర్తృనిదేశనిన ర్తనాసాభాగ్యము, నా యశుభఫలములఁ దప్పక తొలగింపఁగలవు.

ఇంద్రుడు :—చేయవలసిన కృత్యములు క్రమక్రమముగ నివేదించగలము.

శచి :—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇంద్రుడు :—నిక్కముగా దేవేంద్రుఁ డీతిక ర్తవ్యతామూఘము నాఁడు. అహల్యామనోగతాభిప్రాయము దేవనేతను తిప్పుచుూర్తము లోనికి దించినది. ఇది యకార్యమని నెఱ్ఱిని నోగుఁజెట్టుకొని పలుమాఱు పులోమజ వచించినది యదార్థము. ఇప్పు డీవిత్తర్కముతో నేమిప్రయోజనము? పురుషుడు పట్టినపట్టు సాధించితిరవలయును. శుభాశుభములు వైవాధీనములు. గౌతమాంగనను స్వాధీనము చేసికొనితిరవలయును. కార్యసాధనకు మూలకారణ ముపాయచతుష్టయముకదా? ప్రథమోపాయద్వయము ప్రకృత ముఁ యోగించిచూచెద స్త్రీలు వలచుటకు ప్రధానకారణములు కొన్నిగ లవు. అన్నిటిలోను ప్రథమగణనీయముఁ ద్రవ్యము, రెండవది చిక్కనిదము, మూడవది విద్య, నాల్గవది యధికారము, అయిదవది మాయూజాలము. మిగిలినవి వీనిలోని యంతిర్భావములే. వీనిలో నేయొక్కటియున్నఁ గార్యసాధనమగునన, నా యందు సర్వము పరిపూర్ణముయింపనచ్చు. త్రిదినస్సామాజ్యముకంటె సిరులు మనుజులొకమున లేవుకదా? మనుజుజన్మము దివ్యరూపముకంటె లోజ్ఞగదా? యధికారాదు లనన్యదుర్భలములు. ఇంత సంపత్తిగల నాకే యహల్య స్వాధీనముగాకున్నఁ బరులు పరాంగనాసాఖ్య మనుభవించజాలరు. బ్రహ్మపుత్రిక కమితద్రవ్యదాన మొసంగుటచేతను మహదైశ్వర్యసంపర్కముచేతను, మనోభ్రమ కలిగించెద.

సీ. చూచిచూడనియట్లు సాముచేతనుపెట్ట
 నలపుచేందని నాతి కలదె జగతి ?
 అందగానినిజూ డెందంబు లగుండు
 పడి సొక్కకున్నట్టి పడతికలదె ?
 సంపదోన్నతీ భోగసౌఖ్యంబులకు నాశ
 పడి చేరకుండెడు నలతిగలదె ?
 విద్యాధికారమ్ము వెలయజూచినయంత
 మరులొంది తిరుగని మగువకలదె ?

గీ. మారనిర్ముక్తకేతకి మార్గజాళి
 నొడలు చిమ్ములువోనట్టి యువిద గలదె ?
 తగిన బలమును శౌర్యమ్ము ధనము సొగసు
 కలుగు దేవేంద్రు డింతకు గొలంగవలెనె.

మగువలు నలపింపదగు సామర్థ్యము నాకుఁగలిగిన స్త్రీకి లేదని, నిశ్చయము. సకలయువతీయువకుల మనోవిభ్రమదీపము బ్రకాశింపఁజేయు మదనుడు నా సేనకుడు. సకలకాముకజనచిత్తపర్చిభ్రమణ కారకమగు నసంతుడు మాకు భృత్యుడు. విరహిజనప్రాణమారణోపాయశాలి నిహరలోచి నా యనుంగు సేనాధిపతి. శుకశారికాపరభృతాదులు మాకు దాసానుదాసులుఁ సకలప్రాణిమనోచంచలనిచానుండగు మందానిలుండు మాకు బ్రధానమృతి. ఇంతసామ్రాజ్యముగల నాకు స్వాధీనముగాని మరుష్యాంగన కలుగుట యసంభవము. కావున నిపుడే మాతలినిబంపి శౌతమమునిని యాగంబునకై రావించెద. సమయానుకూలముగ బాత్రలసమకూర్చి యహల్యా సక్రందన నాటకము ప్రదర్శించెద. (ఒకపత్రి-వ్రాసి) సేవకా ! యీ లేఖంగొని మా సారథి కొనంగుము.

సేవకుడు :—(ప్రవేశించి తీసికొనును) చిత్తము. (అని నమస్కరించి వెళ్ళవలయును.)

ఇంద్రుడు :— దంపతుల సీతపురుని క్రతువున కాజ్ఞాపించితి. యీ గోపకరణంబులకు సాబారంబులకు నలయు పదార్థంబులు స్థలనిర్మాణము గురుముఖంబునం దలిసికొనియెద పులోమజను బ్రతిమాని మన మంటంబున నేకాంతము కల్పించి విరించి కడపించిన యంచయి సో ముచ్చుంచెద. ఎవడరా అక్క-క! సభామంధరమునకు మార్గము.

సేవకు :— (ప్రవేశించి) చిత్తము. త్రిభువన శైవ్య శ్రీమాజ్య ధునింధరి ! మార్గమిది. (అని యడపురు సక్రమ మెంతును.)

యూరి స రం గ ము.

(గౌరీమూష - 1 హల్య - విషయము సేవించును.)

గౌరీ :— (రాజమార్గములో ప్రవేశించి) వత్సా! అన్న దేని లోకిము.

అహ :— స్వామీ! ఇందలి విశేషముల నినుకొని నేమిచేయి చున్నాను.

గౌరీ :— ప్రేయసీ! భూలోకములో నుంచుటకు పలు విధముల యిష్టార్థములు పెక్క-లు. ఆ మారిమున నాది శేభునివలె గినుట్టునది,

కా :— దాదా.

కనుమా కవి లాక్షీ స్వర్ణపురిని కనులారన్ || కనుమా||

ఘనమై తనరెడు గం - గాఘోషము జెవులారన్

నినునూ కల్పకవృక్షము - లను మోదముమీరన్ క

స్థానుమ యదిగో కామధేనువును - గనునూ తనివిడిరన్ || కనుమా||

కమనీయతా గంధర్వుల మృదుగానంబుల్

సమధికమగు నప్పరణల - సంగీతాభినయంబుల్

అమృతంబును నందనమన్ వనమున్ నిరతంబులగున్ || కనుమా||

శిష్యుడు :—అయ్యా ! గురువుగారు ! తమరు చూపించినదంతయు చూచినాను. దర్భాలు మోడుగపుల్లలు, చంతకాపాలు దొరుకునట్టి చోటులు కనుపట్టుటలేదు. కిరువులాగున్నది.

గౌత :—ఆ భాగ్యము మన భూలోకములోనే నాయనా !

అహ :—ఎవరో స్త్రీ పురుషులు గుంపులుగాఁ బల్లెరంబుల నారా రిక్తలం గొనివచ్చుచున్నారు.

గౌత :—నెల్లగొడుగుక్రింద నడిచివచ్చు దంపతులు శచీమహేంద్రులు. మనల నెదుర్కొని పూజింపవచ్చుచున్నారు.

అహ :—(స్వగతము) దేవేంద్రుడైన భవము మనోహరముగా నున్నది. (ప్రకటముగా) మన మా సరోవరముచేత పాదప్రక్షాళన మాచరించుకొని మాన్మాయుని మపనయింతము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

నాల్గవ రంగము.

శచి :—తమ దీపమయ వింతగట్టిగాఁ బట్టుపట్టు న్యాయమా? కామము న్యాయాన్యాయ విచారణనుండి తొలగించినదియో? పరస్త్రీ సంగమమే పాపమని. అందున బ్రాహ్మణవసిత. అయ్యెగాదు, బ్రహ్మ పుత్రి. మునియు మునివత్తి. అందులో సరికాల కన్నుగలవాని ద్వితీయ అధ్వర్యుడన గురునమానుడు. కావున గురువత్తి తల్లియనవచ్చు. లెక్కలేని యచ్చరమచ్చకంటులు మీకు భోగకాంతలై బరాబరులు సేయవారలు. పితృకుమారననగు నేను సరే జూరునకు భార్య సురూపి యైన సరసురాలైన, చతురయైన, మూచూడ పనికిరాదు. కోయన కోట్లకొల్పి బోటులు మీ వాకిట కావలిగాయుచుండ, తమ దీపంచనాకార్యమునకు లోబడుట యపాయకరమని చెప్పవచ్చు. మున్ను వ్యభిచారమున వండింపబడినవారికంటె తమ రధికులుగారు.

సీ. పార్వతీకాంతను బలవంతజెట్టిన
 జాలంధరునిశక్తి సమయలేద
 కన్యాకుమారిని కాంక్షించి మహిషుండు
 క్షణములో రూపరి చావలేద
 బృంద నాపేక్షించి శ్రీమహావిష్ణువు
 నీచజన్మలనెత్త నోచలేద
 రైభ్యుకోడలితోడ రమించజూచిన
 మ్రుంగైక్పత్తియయవ క్రితమునిని

గీ. నాదు చదితంబు నేజెప్పరాదుగాని
 కొండచిలువగ సముఖుండు కూలలేక
 యన్యభామలగోరిన అయ్యలెల్ల
 పరిభవంపకుండగా బయటబడరు.

కుమార్తానుసరణము. కూడనిపని. ఇన్స్పార్శన. అంగీకరింపవలయు.
 దాసురాలు. క్షమింపవలయు.

ఇందు :—ప్రేయస్! నీ కీయవన్యాశక్తి యున్నదిని యెన్న
 డెఱుంగకుంటినే! బోధకతాశక్తిగూడ సనిర్వచనీయము ఉపాధ్యాయు
 నీపదవికి జక్కని యర్హతగలదు. కలియుగంబున న్యభిచారవృత్తియే
 జీవనముగాగల జాతిసామాన్యలు బహిరంగోపన్యాసముల లోకంబున
 రాజకీయవ్యవహారంబునఁ బాగొని పండితుల పరిభవించురట. అదియు
 గొంత యర్హవంతముగా నుండును. పెనిమిటిని శిష్యునిగానెంచి ఫర్శ
 బోధల నొనరింప సాహించుట మృగ్యములగును. నాదియే పౌరశాస
 ననుష్యులకన్న దేవతలెక్కనకాస? చెప్పవలసిన యంశము పండిభా
 వముగాజేసి చెప్పితివా? విశదీకరించవలసిన విషయముకలదా? ఎంత
 స్త్రీస్వతంత్రత! ఎంతయధికారపదవి! ఎంతవక్తృత్వము! ఎంతనిర్భ
 యము! ఎంతచండశాసనము! పరోపదేశసమయమున తమ సహజ
 లోపమును పరిగణించుకదా! ఆడతనమే యనుమానపుజన్మ.

సీ. ఆకాంతచక్కనిదై యున్నదనినను
 'ఆ' యంచుఁ బెదవుల నట్టెవిరుచు
 ఆలేమ సొగసుల కాలయంబనినంత
 మోము చిట్లించుక మూర్తిద్రిష్టు
 ఆరామకాచీర యందంబుగానున్న
 దనినంత నేమేమో యనుచునగు
 ఆభామ సిరిగలదానన్న మదిగుంది
 కనులవెంబడి నీరు కార్చుచుండు

గీ. మగఁడు పరనారివీక్షింప మనసుచెదరి
 నిలువు నీరయిపోవుచు గలతపడును
 ఇతరవనితతో మాటాడనేమొ పుట్టి
 మునిగినట్టుల లోలోన బొగలు నెప్పుడు.

భార్యాహృదయకేదారము నిస్సారమైనచో భర్తృమనోరథాఁకూర
 ములు రూపుమాయవలసినదే. వ్యభిచారము దోషమని చెచ్చించు
 వారెగాని యా పనికిఁ జొరపడనివారు కానుపించలేదు.

సీ. దారుకావని స్త్రీలఁ దగిలి పర్వులుబెట్టు
 శశిమాశిగ్గిన వ్యభిచారికాఁడ
 ఆడువేషమువేసి యా శింకరునిగూడు
 శార్లమూత్రము వ్యభిచారికాఁడ
 కన్నకూతురిగూడ గామించి వెలఁజెందు
 స్రవ్యజూడఁగ వ్యభిచారికాఁడ
 అన్నభార్యనుగోరి యాయాసపడినట్టి
 శచి జీవుడును వ్యభిచారికాఁడ

గీ. యెందఱెందఱో మానులే మేమొ పలికి
 పరులకాంతల వలచిన వారుచేర

చెప్పనచ్చును మాటలు చిన్నదాన
చేయు లోకమైన కలుగదు చెప్పవారు.

సహ! నే నేమనుచున్నానో గాకే తెలియకున్నది. భావభవుని భాన
ములు దుర్భావ్యములుగా నున్నవి. ఆ జగత్తేజోరాశి, లావణ్యసీమ,
అమృతంపువాక, దర్శనమైనది మొదలు,

సీ. హారాలివజ్ర ప్రహరాలిగాఁ దోచె
చిలుకలు పలుకగా చేదుతోచె
ధారాగృహంబులు కారాగృహలియై
సంతోషమంతయు సమయజేసె
చంద్రమండలమెల్ల జ్వలనమండలమాయఁ
బరితాప మెక్కుడు పరఁగఁజేసె
వెలిసమ్మి పుప్పడి వేసిదుమ్ముగఁజేసి
యొడలెల్ల బొబ్బలు పడఁగజేసె

గీ. మంచిగింధము బూయఁగా మంటలొదవె
పుష్పమాలికి బాణమై పొడుచుచుండె
చెప్ప లాలను శినిశివా చేతమేము
కలుగె నంది పులోమహా కనుమ యిపుడు.

ఆ ముగ్ధుని కోపధి మొసంగుటకుబదులు విషప్రాయములగు వాగ్దా
లులు నీ పురుషుని: బోకాచ్చుకొనఁ దలఁచెనా? నా మాట వినియె
దవా లేదా?

శిచి:—రా! పురుషస్వత్రింత్ర మెంత నిరంకుశముగ ప్రవ
ర్తిల్లుచున్నది! రాజసగుణ మెంత స్వేచ్ఛగా సంచరించుచున్నది. కాము
కవ్యాపార మెంత నిర్వేలముగానున్నది. నాథా! యదితగునా, తగదా
యని యోజనేయక స్వసౌఖ్యానర్థదాయకమగు కార్యములందుగూడఁ
తిమఃకల్పనువీడకి, మీకుగల స్వతంత్రాధికారము దుర్బలులమగు

మామీదఁ బరిపూర్ణముగా నడుపింపజేయుట నహజ్జధర్మమా? సాధ్యుకి భర్త సేవకన్న సేయఁదగు కర్తవ్యము మరియొకటిగలదా? ఆ కార్యమునందు నియోగింతురా? లోకమంతయు భార్యల వంచింపుటకై పురుషజాతి యసిధారావ్రతమూనినట్లు దయాఘోషే, మీరుగూడ నొకతిన్రవ్రతమే బూసవలయునా? నననీతమృదులములగు యబలా మనంబులఁ గఱగింపఁ గార్చిచ్చు నుపయోగింతురా? స్త్రీజనంబులపై నింత నిర్ణయా?

సీ. ఇంట నుంపుడుకత్తె నిదికించి దానికి

పాదాల నొత్తించఁ బట్టుపట్టు

పడుపుకత్తెనుదెచ్చి పడకటింటికిఁ బంపఁ

బంతాన భార్యను పట్టిదంచు

పరకాంతలోగూడి పాన్పుపై బవళించి

పెండ్లాము నందుకో విలిచి తిట్టు

తన సానిగట్టిన టాటోటుగుడ్డలు

తనయాలి నుశుకఁగాఁ దన్నుచుండు

గీ. కన్నతల్లిని కలటకు కబురుసెప్ప

తిరుగఁ బంపుచు మాటికి ధిక్కరించు

పరువుమర్యాద నట్టేటఁ బాతిపెట్టు

యాశీనదియాట దా పాడునదియ పాట.

కెన్నె లిరీతిగా గృహిణులఁ జెట్టుతిప్పలు చెప్పటకు గ్రంథములుచాలవు కొండలు బొజగుగాండ్రు తమయమాయకపు టిల్లాండ్రపై పురుషులకుగల స్వాతంత్ర్యమంతయుఁ జూపింప గొరడాలతో చావఁగొట్టుదురు తమకు వీధులంగల సమర్థుడ గణింపక పెండ్లాలపై నొంటికాలిమీద జరుగిడుదురు. ఇది పరమార్థముగా బరిగణించుట న్యాయమా నాథా?

ఇందు :—అబ్బా ! ఆడుదాని నడవడి నుడువదలపెట్టిన పదివేల భారతములు చాలవు.

సీ. మందుమాకులుపెట్టి మగనిఁ బుట్టనువేయ
దలపోయె నెప్పుడు తలరుబోడి
మోహబిలోముంచి పురుషుని సుడిబెట్టి
కలతఁబెట్టఁగ నెంచు కులుకులాడి
ఆ మాట లీమాటనాడి నాథునిబుద్ధి
చెడఁగొట్టనెంచును చెడివెలాడి
ఆ వస్తు వీవస్తు వడిగి భర్తనుమారి
యేడిపించును సదా యెమ్మెలాడి

గీ. పిల్లిమీదను కోడిపై పెట్టి తిట్లు
పలుకరించిన దయ్యంబు పట్టినట్లు
కనరికొట్టుచు 'నీ కొంప కాలిపోదు
నాకు చానైసరా' వంచు నాతి చూల్లు.

మణియును వ్యాకరణశాస్త్రమున స్త్రీలింగములోఁజేరిన వస్తునతో
మాట్లాడిన జాలు భర్త పిల్లరిపెట్టి పెద్దరట్టసేయును. చిలుకపికిన
బెదరునట్లు కనపడి యర్థరాలెంబునఁ బచ్చిబొకలపై నిద్దరియద్దరిచూ
సిన పెద్దయెల్లు నిర్భయముగా దాటును. తాము వలచిన మగవాని
మీద నీగ్రవానిన గొట్టుకచెల్తురు. తమ లోపము కమ్ముకొనుటకు బొం
కుల కోటలు కట్టుదురు. పెనిమిటి లోపములు చేటలతో తూర్పార
పట్టుదురు. గడుసుపెండ్లలన నిట్టివారు, మఱియు గొంపిరు పత్తివలల
మనిపించుకొనవలయునని,

సీ. వేరునామాను పెరిలియేటికిఁగోయి
స్నానాలు జపములు పలుపువారు
పాచినోటను చర్చి పట్టెడింతయు మెక్కి-
యపవాసదీక్షల నెంచువారు

భర్తనింటను ప్రాచిపనిసేయఁగాబెట్టి,
భాష్యశాంతకిత్రోవ బట్టువారు
కామోత్సవమునల్ప గడగి లోలోపల
పౌరాణికునికాలు పట్టువారు

గీ. పరమవేదాంతభక్తిచే పరవశంబు
చెంది కులము గోత్రంబును చెరుచువారు
భక్తురాండ్రంచు దేశాల బట్టువారు
ఆడువారలకెదిసేయ నీడుకాదు.

ఇట్టి మాయాస్వభావముకలవారగుటచేతనే పెద్దలందఱును స్త్రీలకు రాచ
కీయ న్యవహారములయందు దస్వతంత్రతయు గృహకృత్య ధర్మకార్యముల
యందు సహచరధర్మమును నియోగించిరి నీ ధర్మమున నీవు నిలుపు
కొనియెదవా?

శచి :—నాథా! తమ కియూగ్రహమునకుం గారణము నేను
ధర్మమును నెరివేర్చలేదనియో? కామవికారమున మునిగియుండిన
తమచిత్తము నా మాటలయందు విపరీతార్థకల్పనఁజేసి తమ క్రాగహ
ము జనింపజేసినది కాని, నేను తమనిదేశమును తిరస్కరించుటవలనఁ
గాదు. తిరస్కరింపలేదు. మీ సేవకురా లొనరించు పుణ్యపాపముల
ఫలములు కీర్త్యవకీర్తులు హితాహితంబు దేవరవారివి కాని నాయవి
కావు. ఆధ్వర్యులొనరించు లోపములు యాగకర్తను బాధించినట్లు
నా చేతలు తమ కీర్తికి భావిప్రతిబంధకమగునను భీతిచే నింత విన్నప
మొసర్పవలసినవచ్చినది కాని వేరుకాదు. మఱియు ననర్థఫలదాయక
ములయందు పాతీకఫలంబుల మీరంబుసేయనగునుగాని ద్రుతగతి
నాచరింపవలదందురు. ప్రభువు నియమించినదానిని సేయుటయే సేవకు
రాలికి విధాయకమనుమాట మరువలేదు.

కందు :—శుభమంటపంబునకు సహల్యాసహితమై. సర్వా
భరణభూషితులరై చిత్రనాటకప్రదర్శనార్థమని తీసికొనిరమ్ము. మా

వ రమానముల ననుసరించి చలానునరణమున నీవు మంటపమువిడిచి వెడలవలయు. సునందనుమూలము మరుగుగా నుంచుము. పొమ్ము.

శచి :—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇంద్రు :—నా యభీష్టము పరిపూర్తియైనది. నాచే జిక్కిని యహల్య తప్పకొనలేదు. మనసార నా కోర్కె దీర్చుకొనియెద. యష్ట రోగణముల భూమికాప్రసాధన కాజ్ఞాపించెద. ఈ యోచనలఁ గాలమేల గడపవలయు? నా యభినవాలంకారగౌరవమే యామెను నా స్వాధీన మొనర్చును. వేరు పరికరము లవసరములేదు. ఆ వాలకముజూడ నా మానసంబు కార్యసాధనను స్పష్టముగా జెప్పుచున్నది. వ్యవసాయ మున క్షే ర్యకువలంబించవలయునుగాని వ్యర్థసందేహములతోఁ గాలము వృచ్చుగూడదు. శుభమండపమునఁ జిక్కినజాలును. కార్యసానుకూ లము చేసికొనెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

అయిదవ రంగము—సాధప్రదేశము.

అహల్య :—ఈ దేవేంద్రుని నడువది వ్యస్తముగా భక్తికవచా చ్ఛాతీతమై కనుపట్టచున్నది. చక్కని యాడుదానినిఁ జూచినప్పుడు మధ్యమలోకమున మనుజునకు సహజముగాఁగల్గు కామముకంటె దేవ లోకమున సహస్రాన్తర్థి యధికముగాఁ గనుపట్టచున్నది. ఈ జన్మ మునఁ గూర్చుండిన దేవత లనిమిషులగుటచేఁగాబోలు ఆధలదృష్టుల గుచు గర్వదా నన్నే పరికించుచుండిరి. ఈ విషయమునగూడ దేవేంద్రుడు పారిక ప్రభువే. నన్ను మోసగించుట కీజన్మము ప్రారంభించఁ బడినదిగాఁబోలు. ఆ దేవేంద్రుడు నా కొనరించు క్షేత్రవోపచారములు శర్కరామిలిత విషఘటికలనలె సర్థాంతరములై కనుపట్టచున్నవి. ఈతని భక్తిరసము శృంగారరసముగా పరిణమింపుచున్నది.

సీ. మగమౌలికపువాలు మన్నీడు నీటను

గమగుచు నడుగులఁ దుడుచునపుడు

చౌదంతియేలిక జాజిపూమాలిక

మెడలోన చేతుల నిడెడువేళ

వేలుపు జేజేడు వెలిదమ్మ మొగ్గులు

చరణాబ్జములపూజ నలుపు తరిని

గట్టుతెక్కలగొట్టు జెట్టిదా సరిగంచు

పట్టుపుట్టముచేతఁ జెట్టుగడియ

గీ. చిరుచెమటవోసె మైనిండ గరుపువారె

నొడలు నడకాడె జడిమంబు గడలుకొనియె

మాటతడబడె చెయ్యలు మారిపోయె

శిరము పాదాలచేర్చఁగా స్మృతియుఁదప్పె.

అప్పటికా ఇంద్రునిచేష్టలు ముహూర్తములుగానుండు. అప్పుడునకొసంగ నలసిన వస్త్రమాల్యాదులకంటె, పేయిరెట్లు నా కధకముగా నొసంగుట చూడఁగా ద్రివ్యదానమున నెన్ను లోభింపడయ నెంచునట్లున్నది. వానికిందోడు శచియు, మా యుద్యానమంటపమునఁ బవళింపుమని, మా శయ్యాగ్రహంబు చూడకపోయితిగదా, మా యేకాంతచిత్రపటముల గాంచలేదుగదాయని, యీ నాలుగుదినములు నా యుడుపులు ధరించి నా యలంకారములు స్నేహమున యేమేమో నేర్పరితనముగా నూర్చుచున్నది. తొడి వీడియంతయు నెన్నఁగము దాకోల్పదుగదా! ఈ పూట శుభమంటపము చూపింప మా రాజగారు దయచేయుచున్నారు. ప్రయాణమున కాములు గావలెనని యంతఃపురదాసి సునంద వచ్చి యలంకరించిపోయెడి. ఇదియంతయు భక్తిచే జేయ నగు, నా కన్యకాబుద్ధి యేలకలుగనలయు? ఎందుకు కలుగఁగూడదు? సహవాసము బుద్ధులను జెనునకమానమా. ఆ గత్తునుపసంగమును తప్పక యకార్యములోనికేం దించును. తుద కనర్థము చుట్టుకొనకమానదు ఈ పదిదినముల చనుమానమునకే, యీ పర్ణశాలా నివాసము,

యా చీరవస్త్రధారణము. యా నిర్జనప్రదేశసంచారము మనంబున కేవగింతగానున్నది. నిజముగా సౌఖ్యమన మహేంద్రుని యిల్లాలిదే గాని మనుజభామినికి భోగమనుమాట యెక్కడిది? అందులో ముని పత్నులకు సౌఖ్యము, భోగము, యలంకారము, శశివిసాణములే. ప్రపంచమున నిట్లుకలచని స్వప్నమునగూడ చూడరుసరికదా, వినికూడ యుండరు. అందుది సౌఖ్యమనుభవించుటకు దగినది. సౌఖ్యమన స్త్రీ జాతిదే. అదేలేనిచో స్త్రీశిబ్బవాచ్యమున కనర్హురాలు.

సునంద :—(ప్రవేశిం) అమ్మా ! శచీమహారాణిగారు దయ చేయుచున్నారు.

అహల్య :—(లేచి) దయచేయుడు.

శచి :—(నమస్కరించి) అమ్మా ! మీరు లేనవలయునా ? ఈ చిరంజీవిని తమ పాదసేవకురాలుకాదా !

అహ :—తల్లీ ! నీవు మహారాణివి.

శచి :—ఇదియంతయు మహాస్మృత పాదరజోమహిమ. నీవు కీర్తనమున నీ పనవి నెచుభవింపఁదగుదురు. (సునందతో) సునందా ! నీ వావిమానముకడ నుండుము. పొమ్ము. (రహస్యముగా చెప్పి) నేంటనే తెలియజేయుము.

సునంద :—(నిష్క్రమించును)

శచి :—నిజముగా విచారించిన నీ మహేంద్రసామ్రాజ్యముభవయోగ్యమగు దివ్యరూపము, మంగళాకృతిమీదిగాని, యీ శచి పనికిమాలినదని నిశ్చయముగా చెప్పుచున్నది. క్షణకాలమా సింగపుగద్దె తా మలంకరించిన దేవతామండలము, దేవేంద్రుడు, నేను దాసులము. పరమానందమొందగలారము. లోకంబున స్త్రీజాతి కింతరూపము. విలాసము, లావణ్యము, లక్ష్మీకాంతము, స్పృష్టి మొదలు నేటిదనుక కలిగియున్నదా ? కలుగజోవునా ! అనంభవము, రూపమునగాని,

గాంధీర్యమునగాని నిజముగా నే శచి పాదసేవ కర్తురాలుకాదు. తమ సహజసౌందర్యముద్రిక లరణ్యములపాలుగావించి బ్రహ్మ తన జడజ జన్మసార్థకము చేసికొన్నవాడు.

అహ :—ఇంద్రదాణి ! యీ దినమున నా నాథుడు స్వాశ్రమా భిక్షుఁడయినాడు. ఈ పూట ప్రయాణమట సాధ్యపడునా ?

శచి :—బావగారుగూడ పది విఘడియలకాలము నవీననాటక ప్రదర్శనముగాంచి నెలువడుదురు. తమ రన్యథా యోజింపవలదు.

దేవేంద్రుడు—(చాటుగా సునందతో సంజ్ఞలుచేయును,) (లోపల పెద్దధ్వనియగును.)

శచి :—(సునందతో నిష్క్రమించును.)

అహ :—(అల్పాయుని మూలకు పరుగిడవలయును.)

దేవేంద్రు :—(నెనుకనుంచివెళ్ళి) భయపడవలదు. (అని నమ మన చెయ్యిచూసి పట్టుకొనునట్లుభీనయించును.)

అహ :—(విడిలించుకొని) అమ్మా ! శచి ! (అటు పరుగెత్తిం బోవును.)

దేవేంద్రు :—(అడ్డముగానుంపి) మార్గములేదు. కవాటములు బంధితములు. దేవేంద్రు నానతిలేనిది నెలువడుటకు వీలులేదు.

అహ :—(జెడరుచు) అయ్యో ఎంక నాకు దిక్కెవ్వరు ? నా గతియేమి ?

దేవేంద్రు :—ఈ పరిచారకునికన్న వేరుదిక్కు కావలయునా ? ఈ మహేంద్రదసింహాసనమే నీకుగతి. ఈ యాధరణ మలంకరింతునా ? (అలంకరించబోవును.)

అహ :—(హిరముగాబోయి కొమ్ముతో) ఏమది ?

దేవేంద్రు :—సమాగమ లాంఛనము. (ప్రేలికి నుంగరము పెట్టును.)

అహ :—(సిగ్గుతో) మహేంద్రా ! ఏమిపని ?

ఇంద్రుడు :—శుద్ధముగ్ధావతారముగా నటించుచుండిన నీ శచీ కాంతుడు విముఖుడుకాడు.

అహ :—(భయముతో) మా విడిదికి మార్గమొనఁగుడు. (కోపముతో) సరియైనదానికి నెంతటిపరాభవమునేయ నుంకించినది.

ఇంద్రుడు :—భర్తాజ్ఞ నెరవేర్చినది. ఆ కినుక నాపై జూపవలయును. నిగ్రహానుగ్రహములకు పాత్రుడగు నీ ప్రయుషిట సంసిద్ధుడు గానుండ సాపత్నియై యలుక వహింపనేల ?

అహ :—ఓయీ ! గోరూపవ్యాఘ్రమా ? పత్నివశల నిటు పాప కార్యములకై శాధింపనగునా ? దేవతాసేతవు నీ పీ కార్య మితరు లొనరించిన, సీయని దురింపవలసినవాడివు. యువారబుద్ధిగలవాడివు ఇది విషకోరిక. నీవు దేవతాజాతివాడివు నేనా మనుజుకాంతను. నీవు చెతురుడవు నేను ఛాండసరాలను, నీ నైహికసుఖాభిలాషివి. నేనా ముష్టికసుఖాపేక్షకురాలను, నీవు లావణ్యశరీరివి, నేను కర్కశదేహను నీవు మహాభోగివి నే నెకించునురాలను. ఈ వ్యత్యస్త సంయోగము సౌఖ్యదాయకాదు, క్షోభకరముకాదు. ఎరికాంతాగిమనమే విచార కరము, హానికరము. తమకు దెలియని నీలి నేను బోధించుదానను కాను జ్ఞాపకముచేయుచున్నాను సానిధానుడివుకమ్ము.

సీ. పెద్దలు గనుగొన్న బుద్ధితేదని యెంచి

గౌరవించును మహాకార్యవితితి

నరివారు గనుగొన్న పరిహాస మొనరించి

సనికరాదనియు చివ్వాల్లువెట్టు

నేనకానశిచూచి చిలిపివాడని యెంచి

నిర్లక్ష్యభావంబు నెరిపిచూచు

బంధువుల్వీక్షించి భ్రష్టుగాఁ దలపోసి

నెలిఁనట్టనెంతురు వెఱపుమాని

గీ. బలము ననియించు, కీర్తికి భంగపాటు,
బుద్ధి చెడిపోవు, మర్యాద బుగ్గియగును,
మానహీనత వాటిల్లు మనసు చెడును
పాపకార్యము పరకాంత వలచు తలపు.

ఇంద్రుడు :—ఇందలి సారాంశము మాకు ప్రయోజనకారి కాక పోయినను, భవద్వచన రచనాచిమత్కృతి వ్యంగ్యధ్వన్యలంకారపద గుంభనార్థమై చిత్రసంకలితమై శ్రోత్రసమయై, మనోహరమై, యానందామృతశ్రావియైనది. కాని, భవదుద్దేశ్యానుసారియగు ఫలము నాకొనరా లేదుననిగదా మిమ్మనోగతరాగాంహారమున కొన్నింటిదోహద మొనరించి జ్వరతాపవీచితమున సారసోదకన్నా సంబంధ సుఖింబు గాంచ నట్లు భవదుపన్యాసామృతప్రసవంబున నున్న సంబంధ వియోగతాప మధికంబుగాఁ జేయుచున్నది. శబ్దశాస్త్రంబునంగల పరిశీలనము నాకర్థము కాలేదు. అందులో స్త్రీశబ్దంబును బిడ్డైగా నున్నందున, స్వర్గరాజ్యా ర్థసింహాసనమునకు యోగ్యురైనను నీ వాకాంతారిమునందు పర్ణశాలల వానలకు గాలికి యెండకు సనయుచు, శుక్కు-శృంగమువలె భోగ సౌఖ్యమై సమయముదాయమానముననున్న యురారుచుండ బడు గుఱుమితో కాపురముననుచు కాఁచు పెన్పెన్పియుచుంటివి. పురుష ప్రయత్నంబు కార్యానుకూలము గాకమానదు. అభిసనశిరీషకోమల మగు నీ శిరీషము స్వభావవిరుద్ధమగు శుష్క-పవానప్రసవ తపోనిష్ఠల చేత పాపాణప్రాయముగాఁజేయుట కిచ్చగించుట స్త్రీలకుగల యబలా శబ్దబోధకమగు మనోదుర్బత్వమును ప్రకటింపఁజేయుటకాని వేరుకాదు నాది యితరులది యనునది మనోగతభేదముగాని ప్రపంచమంతయు స్వరంగాని పరంలేదు. నీ వీతని చెట్టపట్టకముందు గొతమును పరుగు కాడా, నీవు పరకాంతవుకావా? నా పతియని నీవు, నా భార్యయని యాతఁడు, మనోనిర్ధారణము గావించుకొంటిరి. స్వత్వమేర్పడినది. దైవ

యోగమున, నీవే నా చెట్టపట్ట గౌతమునకు పరకాంతవుకావా? ఈ విషయమునకు స్వతంత్రత మనసునకుగాని పరులకులేదు. జన్మకుముందేరికి నేదిలేదు. మనుత్వము కల్పితము, మాయకము, ప్రతిబంధము, నిశ్చయముగాఁ జూచిన నీ యహంకార మమకారములు యీ పరువు మర్యాదలు, యీ పుణ్యపాపములు కల్పితములు. మనము వలచిన వాని కలయికవలనఁగలుగు సుఖముకన్న లోకసిందలు పాపపుణ్యములు గొప్పవియ్యా, బాధకములా? ఈ రహస్యము మనుష్యులకన్న సహస్రాంశములు దేవతలకు సుబోధకములు, నా యభిప్రాయము నీకు గోచరమయిన, నీ మనస్సునకునచ్చిన నా యశ్వము నెరవేర్చవలయు నా నిశ్చయమిది.

నీ. కనకంపుబొమ్మను గనుగొన్న కన్యాయి
మంటిబొమ్మనుజూడ మనసుపడున
నీగారివంబుల నినెడు నీనులయ్య
స్వాస్థ్యవంబుల చేవినన
దొంగపాల్కునసార దొంగగ్రోలెడుడివ్వా
వేపనూనెనుదాన వేడ్కపడున
జాబీవాభూషణ సంతసించెడుమేను
యుక్కుభూషణోష మొందనగున

గీ. తమ్మిణెలగ్రోలెడు తుమ్మెదలకు,
గంధసింధురమదధార గాలిపోక
మనసు చెవిరద గ్రోలఁగా చనదతిప్ప
తెలియజాలక నీ విల్లు పలికినావు.

యధార్థమిది, యోజనేయుము.

అహ:—ఎంతమూఢుడవు! కాముకులకు వేదాంతశాస్త్రముపదేశించిన ఫలితార్థ మింతకు నెక్కుచిగునా? ఇట్టి కుతర్కముల

నమనరించిన పశ్చాదులకును, మనకును భేదముండునా? ఏ పురుషుడయిన నీ ధర్మము నీ యింటియం దుపయోగింపనచ్చునా? ముప్పది మూడుకోట్ల దేవతలకు రాజువు. కామధేను, కల్పతరు, చింతామణి మొదలయిన దివ్యవస్తువులకు నధికారివి. సకలధర్మవేత్తయగు బృహస్పతికి ముఖ్యశిష్యుడవు. యజ్ఞయాగాదులయందు హవిర్భాగములఁ గైకొన నగ్రగణ్యుడవు, బుద్ధిమంతుడవు ఇంత కుచ్చితవ్యాపారము కూడునా? ఆడుదాని నన్యాయముగా బలవంతముగాబట్టి పశుకృత్వ మొనర్ప పలువురు ఛీ యని పరిహసింపరా? “లజ్జా మేకాం పరిత్యజ్య త్రిలోకవిజయా భవేత్” అనఁగ సిగ్గునొక్కటి విడిచిన ముల్లోకములు జయింపనచ్చునట. అభిమానముండనలె, మర్యాద కాపాడుకొననలె.

నీ. నక్షత్రాయుధము చేతిబట్టి కొండలఁగొట్టి
 ప్రహృతిగాంచిన చాడుకీవు
 బలరక్త సుని ప్రాణములదీసి నట్టి-ర్షి
 నడిసిన బలుదంట బంటుపేవు
 సర్వలోకోత్పత్తి సాగించు కశ్యప
 బ్రహ్మపుత్రుడవోచుఁ బరగినావు
 బ్రహ్మాండములనెల్లఁ బాలించు న్నకుంటు
 నోడరుండను పేరు సాదినావు

గీ. ఎంతయుండిన లాభ మావంతలేదు
 స్త్రీని సాధ్యని చెరఁజెట్టి సిగ్గుపడిచి
 యొంటిపై బడ గమకించు చుంటివార
 కాలిపోయెన నీ బుద్ధి గౌరవంబు.

సామాన్య మనుష్యాంగనచేత, ఛీ యనిపించుకొని చావులేనివాడనై మననెంచితివా? మా వంటి సాధ్వల నేడిపించి పుత్రమిత్రకళత్రాదు

లతో మాడి మసిగాగలనను జ్ఞాన మణుమాత్రమయిన నుండవలదా? ఇట్టి నీచకృత్యము లొనర్చుచున్న నీ దేవేంద్రనామము కాల్పనా? విడిచిపుచ్చెదవా? నిన్నును నీ స్వర్గమును బూడిదపాలు గావించనా? ఆడుదాని యనుమతిలేక గవయజూచిన పసరమని పదిమంది బ్రువ్వ దిట్టుదురను వెఱపుమాని, మగవాడనని, యారుమాసములు సాము చేసి గడపక్రింద కప్పను బల్లెమునఁ బొడిచినట్లు, నీ వైభవము, పౌరుషము, తుట్టతుండకు సర్వరమని మాయబన్ని పిలుపించి, నీ భార్యయు నీవు నొక్కటియై, సాటియాపదానిని పరాధమింతు కాపులోమజులైన సిగ్గులేకపోయెనే? పశుకృత్యము లొనర్చుచుంటిరా? బ్రతుకడలచిన దూరిముగా నుండుము. గట్టిగాఁ గన్నుపెరిచిన నీ తిల సహస్రశకలంబులు గాఁగలవు. నిర్గమనమార్గము చూపించెదవా? చూచుకొమ్మ నెదవా? దాతౌయణశరీరిని నిర్గతాంగారికిణములవలె నీ యహల్యా పరాధదావాగ్ని నిన్ను సశింపఁజేయకమానదు.

ఇంద్రుఁ—(బెదరుచు దూరిమునకు బోవలయును)

అహః—(ఆ వైపు చూచి) ఆ కనాటము తెరువఁబడినది. నిష్క్రమింతునుగాఁ ! ఎంత యభాగ్యస్థితి కలిగినది.

(అని నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయాంకిము—సమాప్తము.

అ హ ల్య.

తృ తీ యాం క ము.

మొదటి రంగము—స్వర్గప్రాంతము సాధము.

ఇంద్రుడు :—(స్వగతము) నే నెంతప్రయత్నించినను, దృహిణాత్మజ నా స్వాధీనమగునట్లులేదు. అమితమగు ద్రవ్యదాన మొసంగినాను నాకుంగల సంపద్విశేషంబులఁ జూపించినాను. కామాతిశయములగు సుపాయంబులఁ బ్రయోగించినాను. మదనుని స్వయముగాఁ బంపినాను నా యత్నములన్నియు సముద్రంపు టుష్ణును విరుచుటకు శర్కర సుపయోగించినట్లయినది. గా చక్కదనమునుగాంచియు, సధికార్తృత్వ ర్యాదులుగాంచియు గనుగీతిన పేరపే లప్పరసాంగనలు వలచి వచ్చుచుండ మనుష్యాంగన, బ్రాహ్మణకత్తి, దర్శిదురాలు, సన్ను తిప్పలు వెట్టుచున్నది. ఓయి మారా ! నీ శరంబులు మాపై పనిచేసినట్లు సాధ్యమనోధైర్యంజరమును భేదింపజాలకున్నవి, అవును పుష్పశరములు వ్రజభేదన. సమర్థములుకావు. నీ నేమిచేయగలవు ? కాలవిపరీతము నీ యజమానునిపై నీ బాణములు నిరాఘాటముగాఁ బ్రయోగింపఁగలవుగాని, పరాంగనపై ప్రయోగింపఁజాలవో !

నీ. నిను గాల్చివేసిన నీలకంఠుఁడు మాకు

గృహధైర్యమునుమాట యెరుగవేము

నీ తోలిబాణము నెగడఁజేసినవాఁడు

మా యోధుడనుమాట మరచినావో

నీ తెక్కెమునుగొట్టి నీటంగల్పినవాడు
నా సోదరుండను ధ్యాసలేదా
నీ వింటిబద్దల నిర్మించి పోషించు
మొనగాడు నా బావ యనుటవినవో

గీ. నన్ను సాధించ నీ సేన నాశమగుట
దెలియజాలవు నామీద తీక్షణబాణ
పాతమొనరింప యత్నించ పాటిగాదు
మానుమికమీద మన్మథా మనవి వినుము.

(తెలివితో) నే నింతదనుక నేమియుంటినో నాకు జ్ఞాపకములేదు. నా యుపాయములు నా కుషకరింపలేదు. న్యాయపద్ధతి కార్యము సాధించుట రిది. మాయమార్గమున సకలకార్యములు సాధింపవచ్చు. యుపాయాంతరము యోచించి నేటిదినమున గౌతమాంగనను వశముచేసికొనియెద. (అని రెండడుగులు నడువగా)

శచి :—(తొందరగా ప్రవేశించి) వద్దు వద్దు (అని మార్గమున కడ్డముగానుండి) ఈ యకార్యమున కింతసాహసమా ? పాపకార్యము ఫలించునా ? ఫలించిన ప్రయోజనముకలదా ? అపాయమువచ్చును.

ఇంద్రు :—(క్రోధముతో) నిన్నెవరు రమ్మని పిలిచిరి ?

శచి :—మీ యకార్యప్రయత్నము, నా విధివిధానము నన్ను పిలిచినది.

ఇంద్రు :—మా ప్రయత్న మింతటితో విరమింపమని నీకు చెప్పియుంటిమికదా ?

శచి :—చెప్పియుంటిది.

ఇంద్రు :—ఈ పిష్టపేషణ మెందుకు ?

శచి :—సేనకులకు విన్నవించుటయేగదా ముఖ్యకర్తవ్యము ?

ఇంద్రు :—అధికారమున్నంతవరకు.

శచి :—కాదు ప్రాణమున్నంతవరకు.

ఇంద్రు :—అధికారమునుమించినఁ బ్రాణములు నివసించుటకు
స్థలమెక్కడ ?

శచి :—దేవరవారి పాదములు.

ఇంద్రు :—మూఢప్రసంగములుమాని యావలకుఁబొమ్ము.

శచి :—మాయోపాయము లొనరించుట ధర్మభంగము, విప
త్కూప పతనము.

ఇంద్రు :—మా కదియె మొదటినుండి విజయమునే కూర్చినది
వినుము.

సీ. మార్పిష్యసేయుల మర్గించ కడుపులో

మాయచే విజయంబు మాకు కలిగె

పొరోహితుని మేము నజ్రధారను ద్రుంప

కపటవృత్తి జయంబు కలిగె మాకు

మాయావియైగాద మా వామచుఁడు బలి

చక్రవర్తిని ద్రొక్కి సాగనంపె

ఫలవృత్తిచేగాద శంకరానందంబు

చెడఁగొట్టి తారకుఁ జెరచినాము

గీ. మాయ నుపయోగ మొనరించి చేయలేద

నశువు నానాఁడు చిలువగా నాతినీవు

కార్యసాధన సలుపఁగా కపటమనుచు

నూరకుందురె సాధించి తీరలేరె.

అననసరముగాఁ బ్రసంగింపక లోనికేబొమ్ము. అడ్డుచెప్పకుము.

శచి :—నాప్రార్థన సంగీకరింపుడు. ఇప్పుడు మానివేయుడు,
ఇంకొకమారు యత్నింపుడు ఇది సమయముకాదు.

ఇంద్రు :—(తిరస్కారముగా) అగౌరవమందెదవు.

శచి :—తమరు నా కొనరించినది యగౌరవమే కాదు. మీ చిత్తమువచ్చినట్లు చేయుదు. ఈ ప్రయత్న ముడుగుదు.

ఇంద్రు :—(అసహ్యముతో) అడ్డులేచెదవా? లేవవా? నా విధికి నీవు కర్తవా? బ్రహ్మవా? ఆచార్యుడవా?

శచి :—నేను చెప్పిన వినరాదా?

ఇంద్రు :—వినరాదు.

శచి :—(బ్రతిమాలుచు పాదములు పట్టుకొని) దయయుంచి మీ కపకారమగును, కూడదని ప్రయాణము కాకూడదు.

ఇంద్రు :—ఈ శకునములు మా కక్కరకురావు. (విడిలించుకొని పోవును.

(తెర జారును.)

రెండవ రంగము—ఉద్యానవనము.

అహల్య :—(ప్రవేశించి యచ్చరువుతో కృతఃపవాసవతాదులచే గృహీతావేంద్రియులగు నా వంటివారికిగూడ నీ వసంతోద్గమంబు మనోవికారిము గల్పించుచుండెనే! నా చిన్నతనమునుండి యెన్ని మధుమాసములు చూచితిని. ఈ యకాలవాసంతికోత్సవము నలే మనోవిభ్రమము గలిగించిన దొక్కటైనదే చిత్రము. ఇది నిర్జీవ వృక్షముగదా! యీమూల్యాగ్రముగాఁ జిగిర్చినదే. ఎలాశకునుమంబులయందు పరిమళము విపరితస్థలోదయకారిణము గావలయు. మోదు గపూవులయందు సువాసన? ఇది యేదో మాయగానున్నది. ఔరా! కాముక వ్యాపారిము స్థావరతిర్భగదులయందుగూడమితిమీరుచున్నది ఎన్నడైన నా మంబు కామోదేకింబున నస్వాస్థ్యము పొందినదియా ఇప్పుడీభర్తృసందర్శనాధిలాష కేమికలంబా? యేటుచూచిన లతా వేష్టనములు. చిత్రతక్తశ్యములు, విచిత్రపరీరంభణములు కామసూ

త్రకభాశాలవలె విస్తారీకృత విద్యభ్యాసనాధిపతివలె గనుపట్టుచున్నది.

సీ. కుసుమపాత్రంబునఁగూడి భార్యనుతేటి
త్రావుచుండెను లేనె రాగమమఱ
సంస్కర్మ సుఖమున సంతోషితాక్షియా
లేడీఁ గొమ్మునగోక లేడిప్రేమ
అరజగంబులౌ యరవిందనాళముల్
చక్రాంగన కొసంగ చక్రకనియు
పంకజరేణు సంవాసితంబగువారి
గౌరవించెను భార్యఁ గరివిభుండు

గీ. చివురు పెదవుల చక్క-నై చిత్రపుష్ప
గుచ్ఛపృజ్జాత నమ్రులఁ గూడ నెంచి
వీరుధంబుల భుజశాఖ గౌరవించు
చుండె తరువులు ప్రేమచే జోద్యమమర.

సావరంబునకుఁగూడఁ మారవికారమా? ఈ చిత్రములన్నియు మనంబున సరిచూచుకొనిన మహేంద్రదశభువంతువోద్యాస సమీపంబునఁ గల్పించిన కృత్రిమవ్యాపారములవలెఁ గనుపడుచున్నవి. ఇది మహేంద్రమాయాజాలము గావలె. లేనిచో బరమశాంతనికేతనమగు శాత్రుమాశ్రమఁబునఁ గామభటసంచార స్వేచ్ఛావిహార మెట్లుగలుగును? ఓయి దేవేంద్రా! నన్ను వెంటబడి వేధించుచుంటవే. (పులకాంకురము సూచించి) ఇంద్ర నామోచ్చారణము నాకు సాత్వికభావోదయమయినది. మోసము జరుగునేమో! దేవతావిధి కనుకూలించు పుష్పముల మాత్రము కోసికొని, యాశ్రమమున కేగవలయు.

(అని పరిక్రమించును)

ఇంద్రు :—ఇదియే గాత్రాశ్రమోపాధి తుష్టవనము. వనం
తుడు స్వయముగా వనం బలంకరించినాడు. (పరిక్రమించి తోటలో
ప్రవేశించి) ఏమి యరణ్యరమణీయము! నా మనంబును మోదభేదం
బుల ముంచుచున్నది. ఈ పట్టదారావము, యీ పరభృతాలాపము
సహజముగా శ్రోత్రపేయమయినను ప్రకృతము దుష్టరమగు నసంభోగ
విప్రలంభశృంగారవారధిలోఁ దిరుగుచున్న నాకు క్షేమణభాంకృతుల
వలెఁ దోచి చిత్తక్షోభఁజేయుచున్నవి. మంజులమగు నాలతాకుంజము
సమీపించెద. (పరిక్రమించి చూచి విభ్రాంతితో) అహో! నా భాగ
ధేయము! ఏలావణ్యవలీలావణ్య సాధాంతరమ్మున నిర్వికల్పసమా
ధిలో నేకాంతోపాసనము సల్పుతుంటినో, యే మదనసామ్రాజ్యమం
గళదేవతాకృపాపాంగ వీక్షణప్రసారమ్మునకై నాకలోక విభూతినం
తయు పాకశాసనుండు బలిప్రదానమొసంగ సంసిద్ధుఁడైయుండెనో
యట్టి పసింపిబొమ్మ సకలప్రాణిమోహనదివ్యోపదీ ఘటిక, లావణ్య
ర్ణవలహరిక, పరిపూర్ణశారదవిహారకిరణకళాలేఖ, మదనశాంబరీమామూ
విలాసదేవత, ఆస్మత్రాప్తనసుకృత క్రియాకలాపనంజనితపుణ్యమంగ
ళదేవత, సాక్షాత్కరించినది. ధన్యాత్ముఁగావించినది. ఆనందామృతిల
హరికల నోలలాపించినది. మోహశృంఖలాబంధమోక్ష మొసంగినది.
(స్థంభించి) మనంబు నిర్విషయమగుచున్నది. ప్రాణములకు ననస్థాం
తర్కప్రాప్తియగుచున్నది. (విస్మయను సూచించి) ఏది, దాటిపోయి
నది. (పరికించి చూచి) యదృశ్యమయినది. (అతురతో) నేత్రముల
కంఠకారము గ్రమ్ముచున్నది. (కనులు తుడుచుకొని) బ్రహ్మాండము
క్షమపడుటలేదే! (సంతోషముతో) ఈ దేవేంద్రుఁడు నిశ్చయముగా
ధన్యుడు.

సీ. స్త్రీవేషమునుజూచి శృంగారరస మిల

సంచారమునునల్ప సాగెనేమొ

లావణ్యవారాసి లహరిక రూపంబు

సహించి భూమికి వచ్చెనేమొ

సౌందర్యఖనిజమా శౌక్తిక మణికల

దివ్యాకృతినదాల్చి తిరిగెనేమొ

మన్మథశాంబరీ మాయావిలాసంబు

భామాకృతినదాల్చి బరగెనేమొ

గీ. యనుచుఁ బురుషులు గుమిగూడి మనసులోన

బొగడి తలయూచి, యటచూచి ముదముగాంచి

సంతసించురా దేనికై సతత మిలను

దానిగాంచితి నేధన్యతముడనైతి.

ఈ సుఖము మెరుపువలె క్షణికమైనది. (పరీక్షమించి) అదుగో నా నైపున క్రొక్కారుమెరుంగు, భూమిపై దిరుగాడుచున్నది. అబ్బురము ఇంతకుమున్ను చూచినరూపముగాదు. అభినవమనోహరాకృతి, అను క్షణసంవర్ధిత నవయాననమహామాయాజాల విద్యావిలాసము. ఏమి యపొంగవీక్షణప్రసారములు! లతాకుంజముపై తరణికిరణతారశృ మ్ములై ప్రభారింఛోళిరూపితములై మెఱుంగులనీనుచు, పాకశాసన ధైర్యకవచవిధ్వంసమునకు దుపాకిరవ్వలవలె దేహాంతరాపాతములగు చున్నవి. ఓ పూవుటీరమా! ఇప్పటి కీదేవేంద్రునికన్న నీవే ధన్యురా లవు. మన్మథనోహరిణీ వయదాపొంగప్రసారమునకే యీబిహ్వజను తను మనోధనప్రాణము లర్పించినాడు, అర్పించుచున్నాడు, అర్పించ గలడు. మనోరథము పూర్తిగాలేదు. అప్రయత్నముగా నీకు సాధ్య మయినది. మాటిమాటికి నీ నవనీతమృదులాంగీ సాహచర్యము సంతోషింతుటకు ప్రాక్తసపుణ్య మేమాత్రమూ మీ కీసావరజన్మంబున సన్నిహితమయినది. (పరికించి) అదుగో నా భాగ్యదేవత.

నీ. కొమ్మపై చెయ్యూతగొని చేతకా క్కరబూ

తడియార్చుకొనుచుండె దయాదీనిన్ను

మునివేల పుష్పంపు పుటిక ప్రేలాడగా
 మానున మెయిజేర్చె రమణిమిన్న
 అభ్యున్నతాంగుష్ఠమా పాదరాగంబు
 ప్రసరింపజేయుచుఁ బడతిమిన్న
 ముఖచంద్రదీపులు భూమిపై తరిపి వె
 న్నెలలను గాయించు నెలతమిన్న

గీ. వనమునంతయు బంగారు నరకుపోసి
 పూలపూసిన చందాన పొలుపుజూప
 మేనమెలుగులు వెదజిమ్మి మెలఁతమిన్న
 చూచుచున్నది తనమేని సాబగు బిగువు.

ఓ మహిరుహమా ! పూర్వపుణ్యభాగ్యమేగదా సుఖదుఃఖపరిణామ
 కారణము. నీవు స్థావరమవై నను దేవేంద్రుండేదేవి సభ్యునించి వ్యర్థుడై
 యల్లాడి తల్లడిల్లుచున్నాడో, యా యమృతసాగరవీచిక స్వయముగా
 గాఢాశ్లేషసౌఖ్యము నీ కొసంగుచున్నది. (ఈర్ష్యతో) నన్ను నీశాఖాక
 రావలేపంబులఁ దిరస్కరించనక్కరలేదు. కార్యాసక్తుడగు రాజు ధర్మా
 ధర్మములను, యువకారావకారములను యోచింపడు, సమయము
 వచ్చిన ప్రజలగొంతులు కోయునని స్మరించుకొనుచుండును. దైవమా!
 నీ నలచిన నారీరత్నము పండమును గెలిచిన గౌతముడు యధేచ్ఛగా
 ననుభవించుటకే? ఈ వృషాకింకశించుచుండ, నా కనులయెదుట,
 నా నలపులబరిణె నా పాదమస్తకము స్పృశింపుచుండ వృక్షరాజము
 జూచి, యా ఖండలుం ధోర్వజాలడు. వమలు నదులు. నీ కారణం
 బున సకలభూరుహజాలంబు భస్మీభూతంబుగాఁ జేయుచున్నాడు. నీవు
 చచ్చితివి. (అని యాయుధముతో సహల్యను సమీపించును.)

అహ :—(భయముతో) ఏమి యీ ప్రళయము. ఋష్యాశ్ర
 ములకు స్వేచ్ఛావిహారభంగమా? ప్రమదావనంబులు పరపురుష ప్రవే

శార్వములా? రాజులు జూచుచోర ప్రవర్తకులా? దుష్కార్యముల
యందు నిర్భయవ్యాపారమా? పిశాచగ్రస్తునివలె పరాంగనలపైకి
దుమికినచ్చుటమా? త్రిదశసామ్రాజ్యగర్వము శాపాయధుమీదనా
విజృంభించుట? ఒంటరిగానుండు లేజవరాండ్రను పిచ్చిపట్టినవానినలె
కేకలువేయుచు (అయాసమతో) అబ్బా! యెంతకేక! ప్రాణమెగిరి
పోయినది. రాక్షసకృత్యము. చిరంజీవి మీ యయ్యగారిని పిలుచుకొని
రమ్ము. ఈ దేవేంద్రుని దుండగమణించును. అహల్యతెక శేరగా జేయ
నచ్చినట్లున్నది.

ఇంద్రు :—(ఆతురతో) వద్దు నద్దు. ఓ ఢీరువా! పిశాచగ్రస్తుని
వదలించి, శిక్షించుట కీప్రయోగించిన మంత్రములు చాలును. నీవు
చక్కగా గ్రహించినావు. ఈ దేవేంద్రుడు కామమోహపీశాచావేశి
తుండయినాడు. నిజముగా నీ పిచ్చివారికి దగినభూతనైద్యురాల నయి
నను, రాజనైద్యురాలననునను నీవే. తగినయౌషధములు నీ చెంత
గలవు. నడుపదగిన సమర్థురాలవు నీవుండ సన్యులీజనుని బాగుచేయఁ
జాలరు. “కాలబడినపాము గరునక మానందను లోకోక్తి నీ పెరుంగనిది
కాదు. స్వధావళిరువులకు భయము, కోపము, పిలిచిన బరు నెట్టివచ్చును
నీ ననినట్లు త్రిభువనసామ్రాజ్యురంధ్రుండు కావలసిసంత కామపరి
వారసమేతుండయి సేవకావృత్తి పరిచర్యసేయుటకు సన్నద్ధుండయి
యుండ నీకు భయనిదానమా? సకలభేషజస్వరూపురాలవు నీవుండ
నాకు పిశాచామయబాధయూ?

నీ. పూబోడి నీముఖ పూర్ణచంద్రోదయం

బున మేనిదౌర్బల్య వణగిపోడు

మదిరాక్షీ కస్తవ మకరధ్వజంబును

సేవింప దృఢశక్తి చేరలేదా

లీలావతీకృత్య నీలకంఠేశ్వర
 రసమానదేహంబు ద్రఢిమగనదో
 ముదిత నీ యశావన మదనకామేశ్వరి
 గ్రోలినకాయంబు మేలుగనదో

గీ. దర్శకాంబకపాత విధ్వస్తదేశుఁ
 డమరనాయకు డాశించె యతివ యశావ
 ధములు రెండు, వానిని విను క్రమముగాను
 ప్రేమవాద్ధరి యద్వైత విమలసిద్ధి.

అహ:—(పరిహాసముగా) నీకుంగల భాషాపాండిత్యమంతయు నా కడనే ప్రకటించితివి. మంచిశిక్షయే పొందితివి, దీనికిం దగినట్ల మీవరకన్నఁడు పొందినట్లు కనుపడదు. ఈ విధాతాత్మజనలనఁ బొందగలవు.

ఇంద్రుడు.—పొందకేమి? నీ కయముండినం దప్పక పొందగలడు. భాషాపాండిత్యమా! అదియు మీయింటివిద్యయే. శారదా దర్శనమున నూగవాఁడు పండితుడగుచుండ నత్సుత్రినగు నీ దర్శనమున నాకు పాండిత్యమబ్బుట యచ్చేరవుకాదు. ఒకపాండిత్యమేమిటి? ఈ జనునియం దేసుగుణము కనిపట్టినీ, అదియంతయు భవద్గణావ్రతి బింబమే. కావున నీవు యోచించదగిన విషయముమాత్ర మొక్కటి కలదు. నీ గుణములు ప్రతిభివంశదగిన మహేంద్రునియందు కనె నుపదేశింపఁబడబోవు నాత్మస్వయనాగమరహస్యసూత్రార్థ ప్రతిపాదక బోధామృతబీజములు చక్కఁగా నాటుకొనుటకుండగిన కేదారమని యజమానురాలు సేవకుని వ్యర్థముగా నిలువఁగూడదు.

నీ. లేతతామరపాకుచేత స్నేహమువాయు
 వీవనా? యొక్కీంత ప్రేమసూప
 చివురుపాకులుదెచ్చి సెజ్జగాపరుననా?
 ప్రేయసీ యొక్కీంత విశ్రమింప

పూవులు గొనివచ్చి పాలుపుగాఁ గూర్చునా?

పరికింప నొక్కింత పనితనంబు

కల్పభూజంబులఁ గలుగుఫలంబులు

దెప్పింపనా? శక్తి తేటపడఁగ

గీ. విమలగుణశీల పలుకులు వేయియేల

తావకారుణ చరణాబ్జ తలము నాదు

తొడల నిడుకొని యొత్తనా పడఁతి నడక

బడలిక లుడుప కడువడి జడిమి విడఁగ,

అసంతరము నీ యనుగ్రహము. ఈ కార్యములయందలి నైపుణ్యము ముందు పరికింపవచ్చుఁ

బేహిగ్ — చతురశ్రమం.

వెలనీ నీ కడూతు సంక్తులు — వెదజల్లుమా యదిచెల్లుసుమా

పలుకరాని దుర్భరినినమేడా — భాగ్యవిలయమగు స్వర్గంబేడా

చెలియ మోటతాపని నీ కీడా — చెల్లరె సందియమా ననుగూడా || నె ||

అపూర్వము:—

భాగ్యశ్రీ—త్రితాల్.

చాల్చాలు నీ యుపన్యాసము — సంతసించితిని కట్టిపెట్టు

శాలిశయేలా నిష్కారిణముగ — నిస్సగిదిక్ వృధాచెడఁదలంచెదవు

పరమధార్మికుడ విద్విన్యాసమా — పరశ్రీలగోరుట శ్రేయమా?

పురుషోత్తమున కగ్రజంఘ్ర — మూడుకోట్ల సురలకు ప్రభువీసె ||

శైరగునన్ దురితమునకున్ — జొరనితరులన్ వచింపగానేల || చా ||

ఇందు:—నీ మాటకు నడ్లువచ్చితినిని కోపపడకు. నీ సహజ సౌందర్యమునుజూచి మోహించునది దేవతాజాతి. నే నొక్కరుడనే కాదు. నిన్నువలచి లోలోపల కృశించని యమరుడు స్వర్గంబున లేనే లేడు. నే నొక్కరుండ సర్వస్వము సమర్పించి నీ చరణరాజీవములు

బ్రాణము లర్పింపజూనినాడ. నా సహపాతి మఱియొక్కఁడుగలఁడు. అతఁడు లోకచక్షువగుటచే సర్వదా సిన్న పరికించుభాగ్యము, కరంబుల స్పృశించు నదృష్టముగలిగి కొంతత్పత్తివహించి పరాయత్తవృత్తి కిఁగుండుచు నెట్టెటో కాలము గడుపుచున్నాఁడు. నీ సౌందర్యవారాసిలో మునిగి, నీ విలాసదుర్గమకాంతారంబునఁజిక్కి, నీ మనోహరావయవజాలంబునఁ దగులుపడి, నీమృదులమనోహరపాంగప్రచారమాశించి యున్వేషింపఁగొని, తెప్ప లల్లాప్తి, శుభ్రపాపలురోసి, సకలవ్యవహారములు మాని, నాలుక చప్పరించి, యోషంబులు కొరుకుకొని, తలలు వదిలించి, దారాపుత్రాదుల తిరస్కరించి, మనోరథసాధంబులు కల్పించి, హృదయహర్మ్యంబుల నీ నిగ్రహములు స్థాపించి, పంచేంద్రియవ్యాపారంబులు మఱచి, నిన్నుచాసింపని యమర్త్యులులేరని, మదమనిసాక్షిగా నీ పాదములుపట్టి ప్రమాణము చేసెద. కాముకులమాటలు ప్రమాణములుకానని నీ వంటి రసజ్ఞురాండ్రు తిరస్కరించినఁ దిరస్కరింతురుగాక ! మహేంద్రు డుచ్చరించునది యధార్థముకాకపోదు. ప్రాణమాత్రుఁ డెవ్వఁడు యిది కాదనఁజాలఁడు

నీ. నీ మోహసిని యెందు నెమరిన లేదంచు

జంద్రునిపై బాస నలునచచ్చు

నీ కిన్నగవనంగి నీటులేదనియెందు

తమ్మిమొగ్గల కాలఁ దిన్ననచ్చు

నీ నూనిపసగుల్కు- గోములేదనియెందు

నమ్మతంబు చేగొని యాడనచ్చు

నీ కై శృంగున నీ లోకానలేదంచు

పాముపడగను చేట్టనచ్చు

గీ. మత్తెకానిని నీ మధ్యమమునకు పొల

లేదు లేదని పాఠముందు వాడులాడ

వచ్చు సీమీడ మోహంబు వలనఁగాదు
అతృతము బలుక నిక్క మహల్మ్య వినుమ.

ఇది నా యభిప్రాయమెకాదు. త్రిజగజ్జనాభిప్రాయము. వలసనునది యెఱుపు సామ్యువంటిదిగాదు. సహజముగాఁ గలుగువికారము. ప్రతి క్రియ లేకపోవునదికాదు. మంత్రములకు ఫలంబులు వ్రాలునా? ఫలో దయంబులగునా?

అహ : — నీ కీకవిత్వధార నిరాఘాటముగా బ్రవహించుచున్నది సావధయ మావంతయులేదే. కనులునిప్పి యీ గౌతమాంగనను పరికింపుము. పైలోద్వర్తనాది సంస్కారములులేక వర్ణశాలల శీతోష్ణాది బాధల నలుకవహించి కర్కశంబు వహించు నీ శరీరము. పైలసంస్కారాదులులేక జడలు పెనుపేసికొనుచున్న యీ వేణుము, జీర్ణములై కర్కశములయిన నారవంచలు, యీ యాకృతి, నీ మనంబు హరియించుటగూడ నా దురిదృష్టమెగాఁబోలు మహేంద్రా ! తిరుగ నీ ప్రయత్న మేలమొదలిడితివి? గాఢస్వభావ మా శుభమండపమున గ్రహించలేద? ఈ వికారమున నా మాటలు మరిపునకు వచ్చెనా? లేక నీ సహజదౌరాత్మ్యంబు విషజాలకపోయితివా? వినాహమునకుఁ బూర్వమే నా యం దనురాగముంజెల్లు నిపు ప్రకటింపవలసినది సత్యమునను సొ తిరస్కారమున నొ యూహ మరిల్పుకొనవలయును గాని బుద్ధిమంతుడవుగదా తిరుగ నీ దుర్బుద్ధి తగునా? అనురాగము సహజాయాతముగాని కృత్రిమకల్పనాజనితముగాదు. మోరికురాండ్రు నీ జాలములోఁ జక్కదుగదా న యుమాతజ్ఞానముంజెల నీ యకాల నసంతాగమాదులకు గారిణ మాయజాలకుండరు, ఓయి వెట్టిదేవేంద్రుడా ! యీ పనికిమాలి కార్యమునపై యెంతశ్రమచెసితివి ! జరకాల కిన్నుగల బుర్రకుంజనునీతోడ పోధముబూనుట, వేదవతీబలాత్కారమున రావణుడు శపించుటినట్లు నా చేతనో నా భర్తచేతనో శపిం

పలుకుదువు. మా మునికులంబునకు శాసకుండవగుట నింతశాంతము పహింపవలసె. వచ్చినంతోనఁ బట్టుము.

ఇంద్రుడు :—ప్రేయసీ ! నేనును నిత్యము జాణలగు స్త్రీల సహవాసము చేయువాడనుకాని పరమధాండసపు ఋషినిగాను. దైవసంకల్పమెట్లగునో తెలుపజాలనుకాని నీవు బలికిన పలుకులలో నాయం దనురాగతూన్యమున్నట్లు బోధింపగాఁ గనుపించదు. కనుపించుటకు నీలు లేదు. నీ యాకృతి కాననావాసమున విగతశోభల ననుచున్నననియా నీ యభిప్రాయము ? అట్లనుట కనకాశములేదు విచుము.

సీ. శైవాలమునచుండు జలజంబు కాంతుల

నెదబల్లుటలుమాని వేయునొక్క-

పంకాకేతంబైన పద్మాని సంజంబు

నెన్నెల ట్టుయిటు నీకొక్క-

కంటకంబులుతోడు గల్గిన కేసరీ

కుసుమంబు తావులఁ గూయదొక్క-

నీహరిసింహంక్తి నిలిచి తామరమీద

ముగ్ధంపు బాకృతి బూచదొక్క-

గీ. సహజసౌందర్యముండెనె జాలు మగువ

పరుసతోడిని సోకిన బంకమట్టి

మేలు బంగారి మైచట్టి లీల శోభ

లమరజేయును సౌందర్య మన్నిటికిని.

ఇది యుత్పేయోతియోక్తులలో గణింపబడదు, మఱియొకమాట. స్త్రీలు సుకుమారులనుట లోకస్థిరము. కావున మనంబుగూడ మిగుల సుకుమారమని కాముకు లభిలషంతుని. లాభనష్టములు కర్మానుసరణమును. ఉక్తిపత్యుక్తులకు, కాలములేదు. నీ వద్ద మరుగుపెట్టుటలేదు దేవేంద్రుడు నిన్ను బలాత్కరింపనున్నాడు. ఏమందువు ? (అని సమీపించుచున్నాడు. తెరజారును.)

తృతీయాంకము—సమాప్తము.

అ హ ల్య.

చ తు ర్థాం క ము.

ప్రథమ రంగము—స్వర్గలోకము సాధము.

ఇంద్రుడు :—(స్వగతము) దైవము నా విషయము గట్టిపట్టు పట్టి నాడు. అహల్య నా విషయమై పూర్తిగా విరక్తురాలుగాలేదు. అట్లయిన నేను బలాత్కరించినపుడే నన్ను శసించియుండును. లేదా భర్తకు డెలియఁజేసియుండును. తెలియఁజేసిన నాతఁడు శాంతమూర్తియగుట నా పాపము నన్నే కాల్చునని యుపేక్షించియుండడుగదా? అహల్య కనురాగములేనిచో సునంద గా దాసీయని తెలిసినప్పుటగూడ గౌరవించునా? మన యుద్యానవనమునందలి పుష్పమాలికలన్న కలుగు పంపియుండదు. అభిజాత్యమునకు పెనిమిటివలన దనకు గొప్పముప్పు నచ్చునని తెలిపినచేతయున్నది. స్త్రీల ప్రజ్ఞామనహజము. అశ్వమారో హించువానికే పాతశంక. మహేంద్రుఁడు నూతనమున వేషధారి గాదలఁచినాడు.

సీ. స్వర్గచేలంబులు వదలించి కాషాయ

వసనముల్ మెయిగట్ట వలచిగూడు

మలయజపంకంబు తొలగించి మెయినిండ

బూతిపూతను బూయఁ బూనినాడు

వరరత్నహారాళి సురగించి మెడనిండ

తులసిమాలలువేయఁ దలఁచినాడు

వజ్రంబు శత్రుంబుఁ బట్టుహస్తముచేతఁ

గుంకికఁబట్టఁగాఁ గోరినాడు

గీ. ఛత్రచామర చిహ్నముల్ సడలఁజేసి
 పరమఋషి చిహ్నములదాల్చి మరగినాడు
 ఇంద్రపదవిని వదలి ఋషీంద్రపదవి
 నిలువనున్నాడు, పాకారి నేర్పుమీర.

మనన విజయమంగళదేవతాకర్తృగ్రహణసమయ మంగళాచరణ స్నాన
 మాచరించి పెళ్ళికూమారవేషము ధరించెద. ఇప్పుడు నిశీధి దాటినది.
 ఇంక నొకజామునకుగాని గౌతముడు స్నానమునకుం జనడు. అంతకా
 లము నిరీక్షించుట కష్టముగానున్నది. మఱియు కాలకృత్యముల
 కహల్య నిద్రనుండి లేచును. (యోచించి) కోడికూయఁగనే గౌతముడు
 నవీరంబున కేగును. ఇప్పుడే భూలోకంబునకుంజసి మాయాకృతివాకు
 రూపంబుదాల్చి కాలజ్ఞానమువలెఁ గూసి యిప్పుడిప్పుడే స్నానమునకుం
 బరి నిద్రామోహితయును గౌతమాంగన నస్మదీయాధ్ధాంగలక్ష్మీగా
 జేసికొనియెద. (గర్జించునట్లు సూచించి) తలచుకొనినమాత్రమునకే
 మేన బలుక లెగయుచున్నవి. ఇది యశుభసూచకమా? కాదు.
 కాకేమి? అగును. కర్ణవ్యాంశమునం దనననరస్రంగ మెందులకు?
 మించిది. మాయవేషముతో నా కోడికం నీర్పుకొనిన గాకు సంతసము
 చేకూరు. అహల్యకు పాత్రివర్యధంగము కానేరదు. ఈ రహస్యము
 బయలుపడుటకు మర్రిములేదు. కాని నేను మహేంద్రుని యామె
 యెఱంగినెతిరి గాకుంగలుగు సంతోషమునకు మేరయందునా? యథా
 ర్థము తెలిసినవిమ్మటనైన నా యశస్వము నెరవేర్చుకుండుగా? ఎన్నటి
 కైన నాకు నహల్య స్వయముగా సాష్టేషసాఖ్యమొసంగునా? ఈ
 యుపాయమున దెవేర్చుడును మోహబంధవిముక్తుడు గావలయు.
 నా భార్య యాస్రయాణము పనికిరాదని యెట్లు వెట్టినది. ప్రశక్తినశ
 మన మాయోపాయమున గార్యము సాధించవలయునంటిని. ఋషి
 వేషమూట నోటచానేలేదు. మనోగతాభిప్రాయము కనిపెట్టియుం

ఉనా? ఏలులేదు. నామాట యెట్లు తెలియును? నేను చేయునది చోరకృత్యము గాన నా యాత్మభయమే నన్ను పీడించుచున్నది. త్రోవనుబోవువారందరు తిన్ను చూడవచ్చిరినియే తస్కరునియోచన. దుష్టకార్యప్రవర్తనులకు భయము వెన్నుదన్నియుండును.

సీ. చోరత్వమనుజేయఁ జేరినమనుజుండు

చీమచిటుక్క-న్న చెదరిపోవు

చారత్వమునుజేయ సాగినమనుజుండు

తలుపు బరిగినగానె తల్లడిల్లు

మోఁబుజేయఁగా మొనసిన మనుజుండు

ముచ్చటాకిన దెల్లబోయిచూచు

కూటసాత్యముఁజెప్పఁ గోరినమనుజుండు

ప్రశ్న వేసిన విష్ణు బాటఁబోవు

గీ. కపటకృత్యముజేయఁగా గడగువాండు

పరులఁజూచిన లోలోనఁ భయముపడక

తప్పదెట్టుల పాపంబు దాఁగదనుచు

పలుకు లోకము నిక్కచూ పలుకు జగతి.

అది నా కనుభవముననచ్చినది. (యోజించి) తెల్లవారబోవుచున్నది. గౌతమవేష మలంకరించుకొనియెద. (అని నిష్క్రమించును.)

శచి:—(ఆతురతతో ప్రవేశించి) నాథుఁ డర్థరాత్రంబున లేచిపోయినాఁడు. ఇప్పుడే కనుచూసినాను. ఎంతలో సంతదూరము పోయినారు? కాముకులుపడు పరితాపమునకు మేరలేదుగదా !

సీ. ఆహారమింతయు దాహంబుసంతయు

పరిగణింపరుకదా నలపుచేత

మర్యాదయునుమాట మంచితనంబును

తలపోయ రియ్యారె నలపుచేత

అభిజాత్యముగాని ప్రాభవంబునుగాని

భావించలేరుగా వలపుచేత

పాండిత్యమైనను ప్రఖ్యాతిని నను

నిలువనెంచరుగదా వలపుచేత

గీ. వలపుగలిగినవారికిఁ దెలియదార

క్రిందుమీఁదును క్రిందయనుచు

పరులుచెప్పిన వినరెంత వారుగాని

యంధులగుదురు మోహంధ మానరింప.

నెత్తిని నోరువెట్టుకొని, వలమవలవని వెంటబడి మొత్తికొనినను మగ జాతియేమోగాని సరకాంతలపై వలపుగలిగి పశుప్రాయులగుదురు. భర్తననరాదుగాని యాయహవ్య యెప్పుడుపుట్టినదో నా మంగళసూత్రమునకు మహ్నగవృచ్చుచున్నది. నా గాఢునిమనంబుఁ ద్రిప్పజూకపోయినది. మాయోపాయముచేత సత్వ్రతను పరిభవించిన శ్రీమహావిష్ణు వృద్ధుండాపరిరంభణమొనర్చి యజరామరమును బలుజన్మ లెత్తవలసినవచ్చెను. నా భర్త పట్టియిక్కట్టులు రానున్నవోగదా ! నీడవలె నీతని వెంట నంటియుండవలయు. నాఁకుఁ దేమార్గమున, బోయెనో ? ఎట్లు కనుగొందును ? (అని పరిక్రిమించును.)

ఇంద్రుఁడు :—గౌతమవేషముతో ప్రవేశించినవలయును.) రాజు తలచిన దెబ్బలకు కొదువా ? మనము వేషమువేసిన సచ్చవలె నుండవలసినదే. నన్నుజూచి యెవ్వరు గుర్తిడజాలరు. నేను పూర్ణముగ మారిపోయినాను. (దేహము చూచుకొని) భూమికాప్రసాదన మెంత రమ్యముగానున్నది. కంఠస్థని మార్పుకొనుట మిగులగర్వముగా నున్నది. అల్పాక్షరములఁ బయోగించి కొంతదనుక మూకీభావము క్షహించి కార్యము గడుపుకొనినవచ్చెద. (అని రెండడుగులు నడువగా)

శచి :—(వెనుకనుంచివచ్చి పాదములు పట్టుకొని) చనవలదు. నాథా! యిది యేమి ముష్టివేషము? ఈ ప్రయాణ మెక్కడికి? ఈ యర్ధరాత్రి భూలోకప్రయాణమా?

ఇంద్రు :—(రిచ్చవడి సిగ్గుతో నుండును.)

శచి :—పత్నివ్రతాపరాధన మెంతకు చాలదు? ప్రభువులే, మీరలే యకృత్యమునకుఁ బాల్పడుదురు? ప్రజలకు నీతినేర్పవలసిన పోండ్ల దుర్మీతిగ సంచరించిన ప్రజలను శిక్షించువారెవరు? ఆవు చేను మేయ దూడ కంచమేమునా? ఎంతయపకీర్తి చెచ్చుకొనుచున్నాను. మీరు స్వయముగాఁబోయి బ్రతిమాలినపుడు తమ కామె యొనర్చిన హితోపదేశమునకు నిరుత్తులైగదా తిరిగివచ్చితిరి.

ఇంద్రు :—(కోపముతో) నా చెంటు సిశాచమువలె బడితినే.

శచి :—సిశాచ సంచారికాలమునకు దాము బయలుదేరిన సిశాచము వెంటిడించదా?

ఇంద్రు :—నోరుమూయుము. నా యెదుటనుంచి లేచిపోమ్ము మితిమీరి మాడ్గడకుము. ఇల్లువిడిచి మహారాణివి యెంటిగ రాకూడదని తెలియదా? పురుషుం డొసరించు గార్యములలో స్త్రీల కనవ సరప్రసక్తి కూడదని తెలియదా?

శచి :—తాము యెంటికి దయచేయుదు మీ చిత్తమునచ్చి నట్లు నన్ను శిక్షించుదు. పత్నివ్రతాపరాధనము మానుడు. మీ ముఖ కాంతి పరిశీలించుకొనుదు. ఎంతభీత్యముగానున్నదో. శరీరమంతయు స్వేదము వెల్లివిరియుచున్నదే. పాపకార్యము నిత్యము చేయువారికిఁ దగుగాని, మీవంటి బుద్ధిమంతులు క్రొత్తగా నిట్టియకృత్యములకు లోబడగూడదు.

సీ. హత్య నిత్యముఁజేయ నలవాటులేకున్న

కరకు కత్తిని మేక నరుకగలమె

దాతృత్వముననేర్చు దగిలిన ధన్యుడు
 యాచకులేడు బొమ్మనఁగలడె
 అస్యతంబులాడుట లలవాటుపడనట్టి
 పుణ్యుఁ డబద్ధాలు బొంకగలడె
 శాంతిచి తమునందు సంతరించినయోగి
 విషయాభిలాషకై వేడ్క-గనునె

గీ. పాపమొనరింప ధైర్యంబు నలయుజాల
 మనకు దగదయ్య వివదయ్య మాట నెయ్య
 ముంచుమయ్య నా వినుతిని యొప్పదయ్య
 సతులఁ బరిభవించుట నీకు సాగదయ్య.

ఇది సోమోకాని నాకు ధీతియగుచున్నది. ప్రార్థనమాలించి యింటికిం
 జనుడు.

ఇంద్రు :—(కాలిశోదన్ని) అభ్యంతరము చెప్పకు. అభ్యం
 తరమునకుం బొమ్ము.

శచి :—నాథా ! తమరు తామసింఁచిన మనవిఁజేయఁజాలను
 గాని యిప్పుడు తమరు ధరించినవేషమే తమ యశుభమును దెలుపు
 చున్నది. మహారాజు లీ ముడినారిబట్టలు గట్టవలసిన గ్రహచారమేమి
 యొడలినిండ్ బూడిదయేమి ? పిలువ బంటునులేక యెంటిగా నిశాసం
 చారమేమి ? కాముకులు యోజనేయరుగాని పరికియ నాశించుటకన్న
 పాపకార్యము నీచకృత్య మింకొకటి కలదె ?

సీ. సేవకు లెన్నిముందు చిత్తముచిత్తముం
 చనుచు మీ ముందుగాఁ జనరదేమి ?

కై దండయొసంగుచుఁ గనుచూపు గనివెట్టి
 ముందు నడిచెడి దిగ్భూపులేరి ?

పాలవెల్లినిబుట్టి నైరులఁ గనుగొట్టి
 తమకు వహించు చౌడంధియేడి ?

రాజవేషోచిత రమ్యంబులై యొప్పు

సరిగంచు సూక్ష్మ వస్త్రంబులేవి?

గీ॥ యేమియునులేక ఋషివౌచు నిట్లుతిరుగు

వారలో గ్రహచారబలము పలుకవశమే

యన్యకాంతల నలచిన యయ్య నిట్లు

మారువేసము వేయక తీరడయ్య ॥

పరకాంతాగమనము మర్యాదాభూరుహమూలలూనకీటకము. అన్యభామిని సహవాసాభిలాష ప్రాణధనంజయదర్శకరము. కులనాశీ పరాధవోద్యోగము చిరకాలోపార్జితసత్త్విర్నిరాజీవమత్తసింధురము. ఇతిరసాధ్యసుఖసంశ్లేషానురాగము, విజ్ఞానపర్వతశృంగవిపాటనసహస్రధార. మనజ్ఞాతులు దుష్టకార్యలంఘలుగటచేతనేకదా నిశాచరుని యపకీర్తివడయుట, మీరును మీసోదరుడును గలిసి చంపుట. యెరు లేవియొనర్చిన మనకపకారిమని యెంచి సహించ లేకయుందుమో యట్టి కార్యమొరులకు మనమొనర్చికుండుటయే పరమధర్మము. ఈమె మనకు ధర్మముచెప్పనదియాయని యాగ్రహింపకుడు. ప్రయాణము మానుడు తెల్లవారనిండు.

ఇందు—ఈ యువగృహము పదిదినములు కంచుగంటవాయించునట్లు చెప్పగలవు. ఊళ్ళట్టనకోలది వాగుటయేనా! అడుదానిపాటి యోచన మగవానికుంజని గర్వము. పరకాంతను మగడు వలచినాడన గిలగిల కొట్టుకొనిచెత్తారు. తమయధికారమును చూచుకొనరు. (కోపముతో) ఇంకగట్టిపెట్టు, వాగకు. చెంపపెటలున పేలును. బుద్ధి తక్కువమాట లాడకు. భర్తతో సహవాసము, కత్తిపైసామువంటిదని తలచుకొనుము. యధేచ్ఛాచువ్యాహరములు నెడలనీయకుము. పిలువనిపేరంటమున కేలరావలయు? అనవసరప్రసంగమున నుపకరించునది లేదని తెలుసుకొనుము. చచ్చినట్లంటపడియుండి ప్రాచిపనిసేయ మగు

వకు తెలివి యెక్కడనుండివచ్చును? కీచురాయికూసినట్లు వాగుచు
సిశాచమువలె నాకంటబడితివే, పొమ్ము. (అని కాలితోదన్నిపోవును)

రెండవరంగము - గౌతముని శయ్యాగృహము.

నిశీథీసమయము—గౌతముడు నిద్రించుచుండవలయును.

అహల్య—(పెనిమిటికిఁ బాదములొత్తుచు స్వగతము) నేడు
నామనము పూర్తిగా చీగాకుపడినది. ప్రమదావనమున దేవేంద్రునిఁ
దిరస్కరించి వచ్చినదిమొదలు గృహకృత్యములయందు మనంబు
ప్రసర్తించుటలేదు. నిక్కముగా నాచిత్తము కామవికారములకు
లోబడినది. తీర్థాగ్నియందు బంగారము కరిగినట్లు కామశరగాఢాగ్నికి
నీరుకంటె పల్కునగా ద్రవింపుచున్నది. నామాటయేమి! నాయాశ్రమ
స్మారితమందలి స్థావరాదులుగూడ మీనకేతనప్రచారంబున మైమరచి
పోయినవి. వేయేల! నృతనియమమునం గృహించిన నా నాథుడుగూడ
నాతోడ సరసోక్తులు ప్రారంభించినాడు. ఇదియంతయు మహేంద్ర
మాయాజాలమునను సహించుట దుర్లభముగానున్నది. ఎంతనియమ
మున్నను విషయక్రామమును జూచుట దుర్లభము. ఇంద్రియగ్రా
మము విద్వాంసునిగూడ నాకర్షించునని వ్యాసభట్టారికుడు వాక్కుచ్చి
నది యనుభవమునకు వచ్చినది. ఏభాధనను సహించి యముష్యకొ
నవచ్చునుగాని, కామభాధను సహించి ధర్మమును గాపాడుకొనుట
దుర్లభము. ఇది యరణ్యప్రారంభము పునిషాభావమగుట నాకు సర
మోపకారమునది. నియమవంతుడగు మహామునియే హృద్యము
సౌఖ్యాభిలాషియైనాఁడు. నామనంబున వారాసిపార్శ్వనట్లు శుచిరసము
నెల్లివిరియుచున్నది.

సీ॥ పండువెన్నెల మీఁద బడ చండ్రోనిప్పులు

పైనబోసినయట్లు భగ్గుమనును

గండుకోయలకూయ గుండె ఝల్లనిపోయి

మదికేమొ విభ్రాంతి గడురుకొనును

చిలుకపల్కినజాలు తలదిమ్ము ఘటించి

క్షణమున మేను చీ కాకుగనును

భృంగీరవమ్ములు భీభత్సమొనరించి

స్వేదమ్ము మొనిండ వెలుగుకొనును

గీ|| మలయపవనము మొయిపోక కలతగదిరి

వేడిగాలులు రక్తంబు పీల్చినట్టు

శుష్కగాత్రీని జేసె నీ చోద్యమేమొ

మారవీరపరాక్రమ మహిమగాక .

బంగారమునంటి నాబుద్ధి పాడుగానున్నది. మాతల్లి నాకొన
చ్చిన ధర్మోపన్యాసములు సుడిగాలి శుష్కతృణములవలె కామవికార
వాతావరణంబున సుడిగొనిపోయినవి. ధర్మమో, యధర్మమో ప్రకృతి
సౌఖ్యము పూర్తిగా సనుభవించినది ప్రాణములు నిలుచునట్లులేదు.
సర్వాభిప్రాయములు నెరిపేర్పు నాభర్త నాచెంతనుండ నా కీయోచన
లెందుకు? నిద్రలేపి నాస్థితిని నెలువరింతు. (యోజించి) స్త్రీలకుస్థి
భూషణమేగాని యిట్టిసమయమున, శృంఖలములవలె నిర్బంధముగా
మనోగతాభిప్రాయముల నెలువడినీయదు. చిరికాలన్న హామున, సర్వ
రిహస్యములు గుర్తెఱంగిన వెనిమిటిచెంత సిగ్గుపడుట పనికిరాదు. కుల
టలు పరపురుషునికంత సభిమానమునందలి శరీరస్వాధీనమొనర్తురట.
దుర్లభము, నింద్యము. నింద్యమననేల ప్రకృతివికారి మెట్టినిచకార్య
మునైన జేయించు. ఇష్టము నిశేధిదాటినది. కాని, నాథుడు నిద్రించి
గడియయైనగాలేదు. ఏమనిలేపను? స్నానకాలమునదని చెప్పెదను.
(అని భర్తను సమీపించి నిద్రలేపవలయును.) గాభనిద్రాపరవశుడ
యనాడు. (తిరుగా నిద్రలేపవలయును.) ఎంతనిద్రాపట్టినది? ఇదిగూడ
మాయకాదుగదా? ఒక్క మేలుకొలుపు పాడెదను. (అని ప్రార్థించు
చును.) (గానముచేయును.)

గౌతము—(నిద్రోలేచి) ఏమి! యర్థరాత్రి మేలుకొలుపులు పొరంభించినావు! తెల్లవారినదియా! పరుండి క్షణమయినను కాలేదే! అప్పుడే తెల్లవారినదియా?

అహల్య—తాము విశ్రమించి చాలసేపయినది. బడలియుండుటచేతఁగాబోలు కాలము తెలియలేదు. పిండియారబోసిన ప్లావెన్నెల చూడుడు. శరత్కాలచంద్రికవలె ముచ్చటగానున్నది. కోకిలకేకలు వినుచున్నారా? వసంతకాలమునఁ జెలరేగినవి. దిక్కులు తెల్లవారుట యేమి? నాదేహ మెంతతెల్లవారినదో చూడుడు.

గౌతము—మంచిగింధము పూసికొనినఁ దెల్లవారదా? ఆకూయునది కోకిలఁగా విసబడుచున్నదా? కోడి కూయుచున్నది. తెల్లవారవచ్చినది. మంచిపనిచేసినావు. స్నానమున కేగవలయు. దంతకాష్టమును తీసికొనిరమ్ము.

అహల్య—(స్వగతి) శుకోదయము గాలేదు. కోడి కూసినది. నామనోరథము విఫలమయినది (ప్రకటముగా) నాథా! నక్షత్రములఁ జూడుడు.

గౌతము—చూచినట్లే. నీచిత్తవికారము నాకుఁ దెలుసును. అదుగో! కృకవాకు. వేకున్నదిఁ స్నానమున కేగవలయు. నదీతీరముననే కాల్యకృత్యములు నెరవేర్చుకొనెదను. నాకమండలము తీసికొని రమ్ము.

అహల్య—(సిగ్గుపడి) ఇప్పుడు, మీరు వంటరిగానుంచి పోయెదమన్న సేమోదయమగుచున్నది. నాకేమి చిత్తవికారము! ఏమో క్రొత్త మాటలు ప్రారంభించినావే! అర్థరాత్రి స్నానమున కేగుచున్నట్లెయ్యన్నది.

గౌతము—సిక్కముగా నీమనంబు నీస్వాధీనములో లేదు.

సీ॥ కోడి కూయుచునుండఁ గోకిలకేకంబు

పలుకుచుంటివిగాద కలికిమిన్న

వేడువగానున్న వేళ రాత్రియటంచు
జెప్పుచుంటివిగాదె చెలువమిన్న
వెన్నెలగనుగొన్న పిండిబోసినరీతి
గనుపించెనంటి వో కలికిమిన్న
గందంపుపూతతో గలిసిన నీమేను
తెలుపారెనంటి వో తెరవమిన్న

గీ॥ పలుకులన్నియు వ్యత్యస్త ఫణతినుండఁ
జత్తమున కేము విభ్రాంతి హత్తెననుట,
తప్ప నామాట కోపమా తరుణివినుమ
కాలగుణమిది నీకేలఁ గాని కలఁత॥

అదుగో! కోడి తిరుగకూసినది. స్పష్టమయినదా?

అహల్య:— (లజ్జ నభినయించుచు) అవును. కాలగుణమే! కాక
పోయిన బ్రత్యక్ష విషయమునకు వివాద మేలకలుగును? ఈయకాల
మాధవలక్ష్మి యేమి?

గౌత:—అకాలముకాదు. స్నానకాలమే. ఇది మాధవలక్ష్మి
గాదు. మదనలక్ష్మి. సర్వము నీమనోభవవిభ్రాంతియే. తారుణ్యప్రభా
వము. (అని కమండలము తీసికొని నడుచుచున్నాడు.)

అహల్య:—తమరు పండితులు. ధ్వనివ్యంగ్యములు సహజ
ముగాఁ గల్గింతురు.

(గౌతముఁడు నిష్క్రమించును.)

తృ తీ య రంశ ము.

ఇందుగ్రిడు:—(గౌతమమునివేషముతో ప్రవేశించుచున్నాఁడు)
ఇప్పటికి నాయుపాయమును సాంతముగా ఫలించినది. గౌతముని
యేటికిఁ బంపినాను. మదనునికి మొన్న నాచే నొనర్పబడిన బహుమా
నమునకుఁ దగినయుపకారమునకుగా నహల్యను పూరిగా బాధించుచు

గూడు. భార్యాభర్తల సంభాషణవలన నహల్యమనోగతాభిప్రాయము నాకు స్పష్టపడినది. నేను కూసిన కోడికూత శాలముని గృహంబునుండి తోలివేసినది. విరించితనయ కామవేదనాపరవశమై శయనించివది. (శరీరమును పరిశీలించుకొని) నావేషము చక్క-గాఁ గుదిరినది. ఇప్పుడు నన్నెవరు గురుతుపట్టలేరు. ఆమూలఁ బగుండియున్నది విద్యార్థిగణము కాబోలు. నేనిప్పుడు జాగుసేయరాను. వచ్చినవని నెరవేర్చుకొనవలయు. (కొంచెము ముందుకునడచి) గుండెలలో దడ పడముచున్నది. అడుగులు తడబడుచున్నవి. దేహము వడకుచున్నది. కీలేగడుగుచున్నది. చోరకృత్యముగూడ నొక కష్టభ్రమకార్యమే. ముందుచేయఁదగినవని తోచుకున్నది. ధైర్యమును పాడుకొల్పవలయు. సందేహములతో కార్యముచేడును. కాలము దాటిపోవును. చిక్కిన సమయమును చెడగొట్టుకొనకుండదు. (మూరముగాఁజూచి) నహల్య పగుండఁజూపుచున్నది. హాయి. పలుకరించెద— ఏమనిపలుకరించవలె? (యోచించి) ఇట్లునలె. అడుగికాదు. నీయొప్పుము నీర్వచచ్చినానని ముందుగాఁజెప్పినలె. ఏమయినను ముగ్ధులగుచిత్తింపవలయును సర్వమునును వేదనముగలదు. కామదవుడు పోషుగాఁగలదు. (అని లోపలికిపోయి యహల్యతనక నుండినలయును.)

అహల్య:—(చక్కపెగూర్చుండినగతిము) గామనోగతాభిప్రాయము నీనెఱంగికపోలేదు. కృత్యములవలన నియమము నిన్ను కర్కశాంక్షలోనికి నానిరించుటచే ప్లానమునకుఁ బగువిడియుంటిరి. గామాయకోడికూడ నిప్పుకే దాపురించినది. నిజముగాఁ జెల్లవారలేదు.

ఇందు:—(జడయుడు స్వగతము) నాసంగతి కనిపెట్టినట్లున్నది. చిన్నతనము కలిగినదే!

అహల్య:—అబ్బా! కామవీకారము విచ్చి నెల్లించినది. గృహకృత్యములయందు బుద్ధి చొరికున్నది. మా మహేంద్రుని విలిచి అగ్నిహోత్రగృహముల నలంకరింపమందునా?

ఇందు:—(స్వగతము) నాపేరుకూడఁ జెలిసికొనియుండునా? ఘృణాక్షరన్యాయమా?

అహ:—మనమున కేమియో భీతియగుచున్నది. విద్యాస్థలను లేపుదునా?

ఇందు:—(స్వగతము) ఇదే బయటబడుటకు మంచిసమయము (ప్రకటముగా) నే నుండగ బరులనేబఁగోరెదవు?

అహ:—(తుల్లిపడి సంతోషముతో) నాథా! స్నానముచేయ కుండగ నే తిరిగినచ్చితిరా! ఏమి వేళకాలేదా? చలిగానున్నదా? (అని లేచి చేతిలోని కమండలము తీసికొని) ఈ శేలుని కస్పకొనుడు. (అని శేలువనివ్వబోగా)

ఇందు:—(సంతోషముతో) ఎన్నిదినములకు నా మనోరథము నెరవేరినది! అక్కరలేదు. నీగాఢాశ్లేషము నాకు సహస్రరాంకనములు (అని పొరిబాటు సభిషయించుచు) నోరజూచినదే! యొకలు తెలియక నుడివినాను.

అహ:—మనోహరా! క్రొత్తదానినలె నశించుచున్నావే! మీ కెన్నిదినములనుండియో నా నలకపేరిని మనోరథమొకటియూ.

ఇందు:—(స్వగతము) నా రహస్యచురయు వెలువడినది. ధైర్యమునహించెద. (ప్రకటముగా) నీవు నాకొకక్రొత్తదానినలె గను పడుచున్నావు. నీ మనోగతాభిప్రాయమొకటి నీ కోర్కెదీర్చిపోన నచ్చి నాను. క్రియసీ! విలాసము లెప్పటికప్పుటికి గ్రొత్తయికావా? వేకువ సమీపించుచున్నది.

అహ:—మీరు సరసులు, చతురులు నన్ను వ్యంగ్యముగా పరి హసించుచున్నారు. నాకుగూడ నీ సమాగమము నూతనముగాఁ గను పట్టచున్నది. నన్నెపుడైన నిట్లు హాస్యమాడియుంటిరా? (చేహము పట్టిచూచి) మనోహరా! యీ జేహమం దీకంపమేల! ముఖవికారియు శోణక్షణము మారుచున్నది కారణమేమి?

ఇందు:—(స్వగతము) ప్రతివాక్యము నా మాయావేషము నుద్ఘాటించుచునే యున్నది. ఇది నామనోచార్యల్యమా, భాషాచమత్కారమా? (ప్రకటముగా) ఆ! యేమియులేదు నీవనినట్లు శీతబాధ మారవికారప్రభావము.

అహల్య:—(లజ్జ నభినయించి) పురుషులు గంభీరస్వభావులు-ప్రకృతిగుణ మందరికి సమాసమే.

ఇందు:—అవునుకాని, నీవుమాత్రము ప్రకృతము నవీనావతారము దాల్చునున్నావు.

అహల్య:—దాల్చినాననరాదా?

ఇందు:—మహేంద్రుడని యంటివే. నీచిత్తము మహేంద్రాధీనమయినదా?

అహల్య:—దొంగా! నీవెంతసేపటినుండి చాటుగానున్నావు? మోసముజరిగిన చెప్పలేనుగాని, పాడుదేవేంద్రుడు వానినిఁ గన్నెత్తి చూచెదనా? నామనం బస్యథా వృత్తియగుటచే మహేంద్రుని గృహకృత్యములయందు నియోగించనెంచితి. తమరర్థోక్తి నే వినినారు కాఁబోలు.

ఇందు:—(స్వగతము) నిజముగా వత్తివత మోసపోవుచున్నది (ప్రకటముగా) లేదు. పూర్తిగా వినినాను. చమత్కారముగా నడిగినాను.

అహ:—ఈ యనుమానములే తమరు క్రొత్తగౌతములని చెప్పుచున్నవి.

ఇందు:—నీ సందిగ్ధముగభాషణములు నీవు నవీనాహల్యవు గాబోవుచున్నావనిగాదు, అయితివనే చెప్పుచున్నవి. గౌతముని పరిశీలించుకొమ్ము.

విద్యార్థి:—(లోపల) మహేంద్రా! నీదొంగవేషము నాకుఁ జెలియను. లేచి రా!

ఇందు:—(భయపడును) విద్యార్థులు లేచినట్లున్నది. ఆవలకు బోవుదమా?

అహల్య:—వా రిక్కేలవస్తురు? మన కేమిభయము? ఎందులకో సిరికితన మేర్పడినది.

ఇందు:—లేదు, లేదు. తలుపువేయకయే వచ్చినాను. నీవు ఒంటరిగా నుంటినని, లోనికి వత్తుచేమోయని. ఇందులో సిరికితనమేమి యున్నది?

అహల్య:—కవాటము తెరచియున్న పడకటింటికి విద్యార్థులు వత్తురా? కాని, వేసినచ్చెడను రండు. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు)

శచి:—(గౌతమాశ్రమమున) నేను సూక్ష్మరూపమున నాథుని నెనునెంటునే వచ్చినాను. అహల్య మోసపోయినది. పతివ్రతను మోస గించిన, నాథుని గట్టికుడుపకమానదు. గౌతముడు స్నానము చేసి నాడు. వెడలుచున్నాడని నాపరిచారిక చెప్పినది. ముప్పు మూడ నున్నది. మరుగుగానుండి జరుగువృత్తాంత మెరియుచుండెద. (అని నిష్క్రమించును)

ఇందు:—(సంతోషముతో) కృతకృత్యుడను. పట్టినపట్టు యెరవేరినది. బుద్ధి నుపయోగించి సాధించడలచినఁ జేకూరనికార్య ముండదు. గౌతమాంగన తొలుదొల్త నన్నేనగించి తిరస్కారముగా మార్చిడినను పునరాగమనము సభ్యర్థించినది. ఎట్టిస్త్రీయైనను అనుకూలపురుషసాంగత్యము దొరికినపుడు మన నీయకమానదు. గౌతముడు వచ్చు వేళయైనది. నేనిట నుండరాదు. (నిష్క్రమించును)

శచి:—ఈరోజునకు గండము గడచినది. ఇప్పటికి నాయదృష్టము బాగుగనున్నది. అహల్య విచారములో మునిగినది. ఆమె దుఃఖాగ్ని మమ్ములఁ జుట్టకమానదు. నానాథునితోగూడ నిష్క్రమించెద. (అని నిష్క్రమించును.)

చతుర్థాంకము సమాప్తము.

అ హ ల్య.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము—గౌతముని శిష్యాగృహము.

గౌతముడు — (స్వగతము) నాప్రేయసి దినదినము భిన్నమన
స్కయై గనుపట్టుచున్నది. ఆచారవ్యవహారములయందు పరిపూర్ణశ్రద్ధ
వహించుటలేదు, కర్మాచరమందు సహచారియయ్యెను,

సీ॥ ధమనించమన నగ్ని గమనించ దామాట

సమిధల నిడుమన్న జాగుజేయు

జ్వలించు నగ్నిపై సమిధలు బడ్డనైచి

ఘ్రస్మిచే ధమనింప నెంచుచుండు

నిడిచి మీడను పాలు పితికి జెచ్చియు బోయి

తిరుగ పాలను దాను తీయజూచు

మడిబట్టలనుగట్టి మరచిపోయినందు

తెడిగుడ్డనేకట్టి తానుచుండు

గీ॥ పిలువ పదిమార్లు 'నేనేమొ వినఁగలేదు

మఱలఁ జెప్ప'డటంచును తిరుగుచుండు

నొకటి దెమ్మని చెప్పిన నొకటిదెచ్చు

కారణం బేమొ తోచదు కనఁగ నాకు॥

క్షణమున కొకయలంకారముచేయును. ఎందుకో ; తనలో
తాను ముసిమసివత్సలు నవ్వుకొనును. కంటికి గడివెడునీరుగా
నేడ్చును. నిన్నరాత్రి నావంటి దుష్టురాలు కలదాయని కలువరించినది.
ఎన్నివిధముల నడిగినను కారణము చెప్పలేదు. మనోవ్యాధి క్లిగినదా

నివలె శరీరము కృశించుచున్నది. చెప్పినమాటనే పదిమారులు చెప్పును. నిశీధిదాటినను, నిద్రవచ్చుటలేదని పురాణ గ్రంథములు చూచుకొనుట లేక, పడకృమంబుల విద్యార్థులచేత వల్లచెప్పించుట చేయుచుండును. ఒకప్పుడు పాదములొత్తుచుఁ గనులకద్దుకొని నాథా! మహాత్ములు. ఆడుదానను. నాయం దెట్టిలోపములున్నను తీమించి యత్తమగతికల్పించుడని ప్రార్థించుచుండును. దీనికిఁగారణములు రహస్యముగాఁ దెలిసికొనవలయును. (అని పరుండవలయును.)

అహల్యః—(శృంగార వేషముతో ప్రవేశించును.) (స్వగతము) నాజన్మమెంత పనికిమాలినదిగా మారిపోయినది.

సీ॥ కన్నపుతునిమీది కనికారమెడలించి

కంఠంబు పిసిగింపఁ గానునెట్టు
యన్నదమ్ములమీది యనురాగమును బాసి
దేవ్విచ్చించి వారినిఁ దిట్టించుచు
తల్లిదండ్రులజూడ దయ్యాలుగాఁజేసి
నిర్లక్ష్యభావంబు నెరవఁజూపు
భర్తయందలిప్రేమ బాడుగాఁబడఁజేసి
సమయంబువచ్చిన సమయఁజేయు

సీ॥ పనులు పాటలు జేయగా మనసురాదు

యెపుడు జారుని గూడఁగా నెంచఁజేయు
మోహదీపంబు కనులను మూయఁజేయు
బారసహవాస మయ్యారె మేరమీరు!

నాసతీ ధర్మములన్నియు నట్టేటబడినవి. ఈ సంసారప్రతిబంధము వదలి స్వర్గదా బల్లవైతో కాలముగడుపు బుద్ధి పుట్టుచున్నది. బల్లవైరి సహవాస మయినదిమొదలు పగభూలస్యమైనవి. రాత్రులు శీఘ్రముగాఁ బోవుచున్నవి. నేడు రాత్రిగూడ నిమ్మళముగా నడుచుచున్నదే. నిత్యము యేటికడకేగి 'జాముపోద్దు మిగిలియున్నది' యోడి

యకాలమునఁ గూయుచున్నది; కారణమేమో'యని నాథుఁడు విచారింపుచున్నాఁడు. ఇందుగ్గిడరుడెంచినది మొదలు చీమచిటుకన్న అదుగో నీనాథుఁడని యులికిపడుచుండును. భీతితోగూడిన సౌఖ్యము సౌఖ్యముగా నెన్నబడునా? ఒకానొకప్పుడు మూయరువురి యానందమునకు భంగముఁగలిగిన పుత్రునిపలుకులు. భర్తయాగమనము ప్రాణపాయకరముగానుండును. ఈదినమున మాసుఖమునకు వియోగముకలిగిన సంసారత్యాగమొనరించెద. స్వర్నాధుని జాడ తెలియలేదు. సునంద పుష్పమాలికలు శేలేదు. నాదోషమా! శచీదేవి యీవిషయము నిత్యము కలహించుచుండునని సునందనలన విచుచుఁగిని. శచియభ్యంతర మనివార్యమాయెనా? వేళకాలేదా? నిద్రారాకయున్నది. భర్తృపాదసంవాహనమొనర్చుచు, కాలక్షేపమొనర్చెద. నాదోషము నాభర్త గురు తెరుంగక యమాయకుడై నిర్మలానురాగము నాపై జూపించుచున్నాఁడు.

(నిష్క్రమించును)

దేవేంద్రుఁడు:—పౌరుషము, బుద్ధిబలము సహాయముండిన సాధించరానికార్యముండుగా? నాపట్టుదల నెరవేరినది. నాయూహ సరిపోయినది. అహల్యకు వాపై పరిపూర్ణానురాగము కలిగినది. ఈయరణ్యవాసము మిగుల కష్టముగా నున్నది. నిశీధిసమయమున మహేంద్రుఁడు నిత్యము వచ్చుట కష్టమని, సునందతో నేమేమో వచించి యనేక రహస్యసంభాషణలు చెప్పినదట. నాభార్య శచి ప్రతిక్షణము గౌతమునివిషయము శంకించుచునేయున్నది. ప్రతిదినము నావెంటబడి వచ్చుచునేయున్నది. (వైవంకజూచి) అదుగో! రథము! మాతలి! పులోమజ వచ్చుచున్నది. నేడు గట్టడిచేసెద. స్త్రీలకింతస్వతంత్ర మిదకూడదు. కాలచక్రమింత ముందుగాదిరుగుటకు గారణమేమయింద వచ్చు? రాత్రి రెండుజాములు దాటలేదు. భగములు కల్పములుగాఁ దోచుచున్నవి.

సీ॥ పరిమళవాయువుల్ వచ్చిసోకంగ మేను
 తరళాక్షి కృత్యంబు దలపున కగు
 కోవెల ల్పారికల్ గూయఁగా నెందైన
 కలవాణిమాటయే దలపునకగు
 నరహంగనాతతి పరువారఁ గనుగొన్న
 నలిగొక్కినడకలు దలపునకగు
 మించు తీనెలు గను పించ నుదినపుడ
 తగుధరూపము లోనఁ దలపున కగు

గీ॥ చిత్రమిదియేమి మూయఁయో చెప్పలేను
 కనులఁగట్టినరీతిగాఁ గానుపించు
 మనసు నిలకడ నూనదు దినము గడువ
 కష్టమగుచుండఁ దైన మే కష్టమిడునో॥

(తనలో) అమంగళము శాంతించుగాక! (తెలివితో) నేనేమం
 దిని? ఎవరీమంగళము లొసంగినది. ఓహో, వాయుభట్టారకా! మీ
 రించగు గాపాడుచుండ నాకేమియు భయమండదు. పట్టమహిషి
 నమోహించినది. నేను మరుగుగాఁజొయి కోడికూత కూసెద. (అని
 నీళ్లుమించుచున్నాఁడు.)

శచి: .. (ప్రవేశము.) నానాధ్యులు మాయాలో మునిగినాఁడు.
 అహల్య మహాసాధ్వయునను కాలవశంబున దేవేంద్రుడొనర్చిన
 మోసకృత్యమునకు లోనయి కులహావృత్తి ననుసరించినది. నాభర్త
 కన్నివిధముల బోధించినను నామాట వినకున్నాఁడు. పరికీయాసహ
 వాసము ప్రాణాపాయకరము భీతిదాయకము. వ్యసనమందిరము.

సీ॥ ఘణిఘణావళిమీది మణిగోరి, హస్తంబు
 నాచి పామునుబట్టు సాహసమ్ము
 సీరహవక్రాంతర స్థితకదికుంభంబు
 ఔషలింప మది నెంచు విక్రమమ్ము

ప్రళయాగ్నికీలలఁ బట్టి ముద్దఁగఁజేసి
దిగ్మింగ నెంచెడు దీమఁమ్ము

మృత్యువశోటిలో మెలఁగుజీవునిఁ దీయ
దలపెట్ట నెంచిన ధైర్యబలము

గీ॥ ప్రళయధైర్య నెదిరించు పాటిశక్తి
పాలనేత్రుని కనుమంట బట్టుశక్తి
గలిగియుండినఁ బరికియ గలముటము
పనికి రాదది కష్టంబు పాలుసేయు॥

అట్టి ప్రయాసమున కోర్చి పాణములపై పీశిగోసికొని, శక్తి
మును పాడుచేసుకొని, శౌరవాభిజాత్యములఁ గాల వేసి, తుణకాలమిచ్చ
సుఖమునక దేవేంద్రుఁడంటి బుద్ధిశాలి మృత్యువశోటిలోనికఁ బోవు
చున్నాడే! (జెదరుచు) ఎంతటిపాడుమాట నానోటనుండి వెళిలిదా.
పాపము శాంతించుగాని, చేటిదినమున నాధర్మకు నపాయమురానోవు,
అక్షణముల పట్టుకుంటుచున్నవి. (నిమిట నభిముంచి) మాయాచరణ
యుధస్వరమునఁ గూయుచున్నాఁడు. శాంతముని కంటఁబడిన పాపము
బ్రహ్మలయ దవాగ్ని యరణ్యములుగాల్చినట్లు కాల్చకమానదు. సూక్ష్మ
రూపమున సర్వముఁ జూచుచుండెను.

(నిష్క్రమించును.)

రెండవరింగము.

సరిస్వతి: - అమరనాథుఁడెంతి మదోన్మత్తుడనునాఁడు. నరిగ
జమైన విచారింపక బలవద్విరోధమును పరిగణింపక పాపవీడకు భయ
మందిక యబల నన్యాయముగా మోసగించినాఁడు నానాథుని ప్రతి
ష్ఠయే నెగ వేరినది. నానినూజాతి ప్రభవమున మోసగించఁబడినను విర
మింపక కామవామోహితయై కలుషఃఫాసు వర్తియయ్యె. పురుషుల
పాలింపుటకు చూపుచుమత్కారమునకు లోబడి వారియధీనమగు
నునో పార్శ్వల్యము కలుగుటచేతనే స్త్రీజాతి కిబలనామము సార్థక

మయ్యె. అంకుల మహేంద్రుడొక్కడే మాయకాండ.

సీ॥ దారుకావనియందు తిరుణులజెరబట్ట
 శూలపాణియ త్రోవ జూపినాడు
 వెనిమిటివేంబు వేసి బృందచుబట్టి
 శౌరి మార్గము జూప సాగినాడు
 వన్యాసిరూపంబు సంతరించి యముండు
 మోసగించెడుదారి వేసినాడు
 ప్రాణరూపుడౌచు పవనండు రావట్టి
 పడవేయు పంథను పన్నినాడు

గీ॥ పురుషులందరు స్త్రీలను మోసగించి
 కల్లలనుబట్కి వారల మెల్లఁజేరి
 మారువేసాలు వేయుచు చేరఁదీసి
 నాథ్యులనుబట్టి యెగతాళి నలుపుమిగుల॥

ఇప్పుడు గౌతముడు భార్యననుమానించి స్నానమాచరించు
 యె తిరిగివచ్చుచున్నాడు. నేటితో దేవేంద్రుని యవలేశంబు
 నిర్మూలమగు. ఇంక నాన్వరితిన నెరవేరుమార్గ మూహించి యహ
 వ్యను పత్రివతిలలోఁ బరిగణింపఁజేయవలయు. రహస్యముగానుండు
 చేయఁదగిన కృత్యములఁజేయుచుందును. సూక్ష్మరూపమున నిచ్చటనే
 యుండెద. (అని నిష్క్రమించును.)

(విచారమతో ఇంద్రుడు, అహల్య ప్రవేశించుచున్నాడు.)

గౌతముడు:—తీవ్రముగా (ప్రవేశించి) నాయూహ పరిపోయి
 నది. చిక్కనాడు దేవేంద్రుడు! ఛాందసులని మునులనుజూచిన నిర్ల
 ష్యభావము జూపి నాగార్హస్థ్య ధర్మము పాడుచేసి నాకుటుంబమును
 గూర్చినాడు. రా, రా, బోనులోబడ్డ పులివయితివి. ఇంక బయటికి
 నయచేయుడు మహేంద్రుడుగారు! ఓ దొంగకోడిగారు! నంటుంటి
 కండేలుగారు! నయచేయుడు. ఓసీ! దుర్మార్గురాల! ప్రాచికోట

తాంబూలమా ? మెడలోని పుష్పమాలికలఁ బారవేయకు. నియుఁ
భర్తగాఁజేతొగూడ పడకటిల్లు వెలువడి రండు. ఈపాడు పర్ణశాలనివా
సము మానివేయుదు. శచీయంతఃపురమున త్రిదశరాణివి. బంగరుతూ
గులుచ్యోలల నూగుచుండువు. భీరువులు కాకుదు. స్వైరీలులకు లజ్జ
కుండరాదు. మోసగించినంతదనుక గౌతముని మోసగించితివి. నిశ్చ
లపుకమ్మ. మహేంద్రా ! వజ్రాయుధముతో గౌతముని సరికనెంచు
చుంటివా ? శాపాయుధముగాని రాముగాను. మోసగించిచంపుటక
గౌతముడు తపస్సున సమాధిలోలేడు. అలసించిన భిక్షుని శేషుఁడ
వయ్యెదవు రమ్మ. యుజీతి !

గౌతముడు : ఓ మరనూకి స్వరినర్వరి ! ఓ అదిశేయకలవాల్
బడిగానల ! ఛీ ! ఏమిపనిచేసితివి ? నిజవితమున కెంతకళిక మేర్ప
చుకొంటివి ? నీచరిత్రాంశమున కెంతటియపవాదు జెచ్చుకొంటివి !
ఓ పృథకపృథకవాకుస్వరామర్మ ! ఇప్పుడు నీ కీయఁకీ ర్యతకన్న మర్మ
త్వముండిన నెంతో యపకారముగా నుండియుండును. పరినాదనక
కళింకకృతిలేఖనమా ! నీ గ్రహచార మేమి కాలినదని దొంగకొడ్డనై
మా యాశ్రమప్రాంతమున దేవులాడితివి ? నీగారివమును పరికించు
కొనకపోతివే ! అభిజాత్యము నడుగంటించితివే ! మహర్షియు, పండితు
డును, ప్రజావతియునగు నీతల్కి యౌన్నత్యమును జ్ఞాపకము చేసికొనక
పోతివే ! నీప్రభుత్వశారవమైన దక్కించుకొనకపోయితివే ! తుదకు
నీరాజసమైన బాటించకంటివే ! ఇవియవి యననేల ? నీవింతకుమున్ను
మానంతివారి కపకారి మొనరించి పడినశిక్షలనైన తలచుకొనకపోయి
తివే ? ఓయి గురుద్రోహ ! యిటువిను,

నీ॥ ఘటజాతమాని క గారవం బొసరించి

తినుట కన్నములేక తిరిగినావు

తపసియౌ త్రిశిరుని తలగోసి పడివేసి

పాపివై దేశాలు పట్టినావు

కడుపులో పిండంబు కరకుగత్తి నిగోసి
 పెదతల్లికోపాన ప్రిదిలినావు
 బ్రహ్మహత్యనుజేసి పరువెట్టి పరువెట్టి
 తామరతూడులో దాగినావు

గీ॥ బాసవాలుల తపములు పాడుచేసి
 పొందరానట్టి కష్టాలు పొందినావు
 సిగ్గులేదాయె నొకమాటు సీయటంచు
 గడ్డిపెట్టిన నీబుద్ధి కాలిపోను ॥

ఓయి విశ్వాసఘాతక ! ప్రతిక్షణపాయజీవితమగు నీవును నీపద
 మును నేలగులుతటి మావంటివారి పాదములపై బడినగాని గతిలేదే!
 ఎంత పొగరుబోతుతనము ! ఎంతమోసము ! ఎంతటి నీచకార్యము !
 ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలకు ప్రభువు. సమస్తదిజ్ఞేతవు. సకల
 రాక్షసనికరజేతవు. మావంటి ఋషికోటికి శాసకుండవు. భూభృత్పక్ష
 విచ్ఛేదనాదక్షుండవు. జగదుత్పత్తి స్థితిలయకారధుండని యామ్నాయ
 ములు ఘోషించుచున్న నారాయణునకు సోదరుండవు. మహాసాధ్వీ
 శిరోరత్నమవై శ్రీమహావిష్ణువును కడుపునగన్న యదితికి ముద్దుపట్టివి.
 నీజీవితమంతయు దుష్కార్యములలోనే సరిపుచ్చి శిక్షార్హుండవగుచుం
 టివే ! ఓయహల్యాజార ! దుర్మార్గుండవని యెఱంగి నీశిరంబు సహస్ర
 శకలంబు లగునట్లు శిపింఁక సన్నయిలాతలంబున ద్యుతలంబున బ్రతు
 కనిచ్చిన మా మునికులంబునకు బుద్ధిసెప్పి మాకొంపల గూల్చునెంచి
 తివి గావున పరమైశ్వర్యామయసన్నిపాతవివశీకృతశేముషీవిశేషుండ
 వగు నీవు కీర్తిశేషుండవయి యుండునట్లునర్చినగాని సాధుబాధ
 చల్లారదు. ఓరీ స్వర్గరాజ్యమదోన్మాద ! నీబుద్ధి బుగ్గియయినదా ?

సీ॥ జలరాసి నొక్కగుక్క సలిపి భర్తముచేసి

కొనిన ధీరుడు చూని కులమువాడె

అన్యమింద్రం కరి హ్యమ్యహ మ్మనివల్కి-

ప్రతిస్పష్టి సల్పిన వాడు మునియె

చావుపుట్టుకలేని సర్వేశు శపియుంచి

మాయముంచిన వాడు మోనివరుడె

మూర్తిత్రయంబును ముంగాలవడిదన్ని

ప్రఖ్యాతి వడసిన వాడు మునియె

గీ॥ లోకజాలము తమచేతి లోన నునిచి

కొనియు నీకును నీసేవ కును తినంగ

తిండిపెట్టెడు వారిలు ద్విజులె సుమ్ము

యొడలు మూచితి వింతలో గడిచినావె॥

గౌతమతపోపరిమాణము లోకమిచ్చుట చూచుగాక! మరణమునకు సంసిద్ధుడవగుము.

ఇంద్రుఁ—(విధేయతతో) మరివ్యనూనాడగు నీపుత్రుడు ప్రాణరక్షణగోగుచున్నాఁడు. (అని పాదములమీద బడున్నాఁడు.)

శచిః—(యాతురతతో) పతిభిక్ష! పతిభిక్ష! సంరక్షించుము!

కాపాడుము! ప్రాణదానము! ఆడనడుచు! ప్రార్థన! (అని నమస్కరించి)

సీ॥ కావుమా మునిచంద్ర కావుమా గౌతమ

కావుమా శమరూప కావు కావు

సాకుమా చరణాక్షి సాకుమా సరమేశ

సాకు కృపాశీల సాకుసాకు

బ్రోవుమా జడదారి బ్రోవుమా యగ్నైరి

బ్రోవుమా దయనూపి బ్రోవు బ్రోవు

మనువుమా సంయమి మనువుమా ఋషివరి

మనువుమా, యథుమార మనువు మనువు

గీ॥ వేడుకొనెదను మ్రొక్కెద వినుతీసేతు

కేలుమోక్షును దండంబు కీలుగంటు

నతులు జోహారు వినతి నందనముమోడ్చు

దోసిలొగుదు నంజలి దోయి యిడుదు॥

(నమస్కరించి పైటచెరుగుపట్టుకొని) శమనశీలుడవగు నీ కీయ
ల్పునిపై నింతకోపమా! తూటికూరకు చంద్రహాసమా? కన్నబిడ్డలు
కావించు నపరాధములఁ దల్లిదండ్రులు లోగొనకున్న పరులు కాపాడు
వారుందురా? నీకొమరిత వైధవ్యదుఃఖమొందిన నీకు దుఃఖముకాదా?
ప్రాణదానము! పతిభిక్ష! నీ పుత్రిక! నీ యాడుపడుచు! పసుపుకుం
కుమ! మన్నించుము! వందనము. వందనము.

గౌతముడు:—(కోపముతో) ఛీ! యభాగ్యురాల! మాదిన్య
దృష్టిని సర్వము తెలిసికొనినాము. నీ మాయాశ్రమములు మాకుఁ
దెలియకపోలేదు. నీ యకార్యారంభములు మాకు గోచరములు కాక
పోలేదు. నీ యకృత్యములు మాకు పొడిగట్టకపోలేదు. కుహనాస్వరూ
పురాలవు. ఈ కుహరానువరముని కృత్యములకు లోబడి యకార్య
మాచరించి యిప్పుడేడ్వనచ్చితివా? బిచ్చగాడగు గౌతముని భార్యను
నందించిన భయములేదని యెంచితివిగాదా?

శచి:—విజ్ఞానదృష్టిచే లోకత్రయము పరికింపఁదగిన మహాత్ముని
చెంత ననత్యమాలు కెలులకలెనవు. శచీచారిత్ర సగీక్షించబడవలసిన
దియే ఈ యకార్యము పులోమజుఁబితమున కశంకమందిన తాము
క్షమింపవలదు. తగినశిక్ష యొసంగుడు.

గౌతము:—ఓహో! పెనిమిటిమాట దాటుగూడదని సాధ్య
ధర్మమును మండఁబెట్టితివికాబోలు! అహల్య నీవంటి యాడుది
గాదా? మంచిది. మించినదానికి యోజనలిపిన లాభములేదు. అగ్ని
యంటినఁ గాల్చకమానదు. మీకర్మ మీ కనుభవము కాకమానదు.
నీయేడుపు విన మాకు జాలికలిగినది. మీరు చచ్చిన మాకేమిలాభము?
బ్రతికియుండి జన్మాంతము గౌతముని జ్ఞాపకముచేసికొనుచు దుష్టకార్య
మొనరింపబోవువానికి దేవేంద్రుడు నిదర్శనముగాఁగఁ గనుపడుచు

నిట్టిపాపకార్య మెన్నఁదొనర్పజాలకుండ నిర్విక్రముడై యుండునట్లునర్చెద. మహేంద్రా ! యేవస్తువ నాశించి యింతటి యకృత్యమొనర్పితివో యావస్తువ నీకు ప్రీతిగావున, నీ శరీరమున సహస్రయోన్యాకారము లుద్భవిల్లుగాక ! “యత్రాపరాధః ఖలు తత్ర దండ్యః” కావున నిశ్చ స్త్రీలకు నీవలన బాధకలుగకుండ విగళితముష్యంబునై సుఖంపడుదుగాత ! దినదినక్షీణీకృత సత్త్వండవై, ప్రాణమాత్రావ శిష్టండవై, శచీమంగళసూత్రసంరక్షణ మొనర్తువుగాత ! సమయము పచ్చిన పండితుఁడు కాల్చు పండుకాల్చును కనుగొనుచుండుము. బుద్ధి గలిగి బ్రతుకుము.

ఇంద్రుఁ—జీవచ్ఛవము బ్రతికిమాత్రము చేయునదియేమి ? ఆ ముత్యమంత ప్రాణముమావిగూడ సెలవొసంగుడు. నేటికి మహేంద్రునివ్రాత యిట్లుకాలినదిగాని సృష్టిలో కామవ్యాపారమునకు లోనుగానివారలు గలరా ?

సీ॥ శుక్రనిభార్యపై శుచిగల్గి గురు డంత
పాపకార్యముచేసి ప్రబలినాఁడు
గురుభార్యతోగూడి చిరకాలముండిన
చంద్రుండు పూజ్యుడై చలినవాఁడు
మేనకాంగనతోడ జానుగా సౌఖ్యంబు
గాంచి గాఢేయుండు ఘనుఁడుకాడ
కన్నకూతురుగాంచి కామించి వెనువెంట
బడి ధాత విభ్యాతి బడసినాఁడు
(తెరలో)

ఇంతటితోడ నోరెత్తక, చావుదప్పినది, సంతోషించి లేచిపోమ్ము.

ఇంద్రుఁ—ఎవరు నన్ను కఠినముగా నాపించువారు ?

(తెరలో) చేసినపనికి సిగ్గుపడక మార్చుదుచున్నావా ?

శచి:—మీయత్ శారద! తల్లీ! నమస్కారము. అకార్యమొనరించినప్పుడందరవమానింతురు, ఆపరించువా రరుదు. చచ్చిన పాము, తామసమేల తల్లీ?

శౌత:—ఇంక చక్కట్లుదిద్దక నా యెదుటనుంచి నీభర్తను తీసికొనిపోమ్ము. మీరిరువురు నా కపకారులే. నా బ్రాహ్మణధర్మమే నన్ను శాంతివంతునిఁ జేయుచున్నది. మీ సంభాషణ తామసాగ్నిరగులుకొలుపుచున్నది. దుర్మాస్థులశ్వభావమింతే. తాము శిక్షనొంది, సిగ్గుపడక కారణాంతరమునఁ గలిగిన పెద్దలయందు గనుపడిన దోషములను వెదుక మొదలిడుదురు. ప్రపంచము బ్రహ్మసృష్టిగావున సంపరికించుచున్నది. దుహితాగమనదోష మాపాదించుట మూర్ఖధర్మము. యోచించిన ధర్మసూక్ష్మములు పెక్కలు. (ఇంద్రుడు, శచి నిష్క్రమింతురు.)

శౌతముడు:—ఛీ! యాడుదానినడువజీ! కర్మబ్రహ్మవాదియగు శౌతముని యర్థాంగివి. ఎంతినీచకార్య మాచరించి యుభయ వంశచారిత్రమందు కలంకమేర్పరచి ఎంతి యపవాదపాలయితివి! ఎంత సాహసము! ఎంతమాయదారితనము! ఎంతకహనాస్వభావము!

సీ॥ ఎండమావుల వారి యుండవచ్చునుగాని

యాడుదానికి మోహ మమరు టరుదు

గుట్టంపునెత్తిపై కొమ్మునచ్చునుగాని

వెలదికి నెత్తంబు వెలయుచుండు

నొల్లున బియ్యంబు పొందవచ్చునుగాని

కాంతాస్వభావంబు గానరాదు

వంధ్యాతనూజుని బడయవచ్చునుగాని

వెలదిరహస్యంబు వెలికిరాదు

శీ॥ తెల్లనైనట్టికాకి కుండేటికొమ్ము

రావిపువ్వులు వడగండ రాసి నిప్పు

కలుగవచ్చును భూమిలో కాంతమర్మ

మరయగల్గినచతురుఁ డే ధరణిలేడు!

(విచారపడి) ఆ! శాతముఁడు మాయాబద్ధుఁడా? అహల్యాదు
రవ్యాపారశృంఖలాబద్ధుఁడా? అవినితకాంతావిలాస మాయావిద్యా
ప్రభావుఁడా? అవిజ్ఞాతమహేంద్రమార్గాండ్రప్రవర్తనాశోగాధమాయా
ధావకాననపర్యటనుఁడా? కాఁడు. కేవలకర్మకుఁడు కాఁడు. సరమ
ఛాందసుఁడే కాఁడు. లోకవ్యవహారప్రజ్ఞాదక్షుఁడు. సమస్తలోకనాశన
ప్రజ్ఞావిశేషతామసానిర్వచనీయకార్యధూర్వకుఁడు. కర్మక్షయంబు
యిన సగుగాత, లోకంబున స్త్రీజాతి నడుగంటించెద. స్త్రీస్థినష్టంబయిన
సగుగాత, మానిగేనూరణహోమారంభ మొనరించెద. స్త్రీసౌందర్య
శోభాలంకారముల రూపుమాపెద. వనితావిలాసంబులఁ జలిక జలిక
లుగా నాచరించెద. అహల్యాకారిణమున జగంబుల నాడువాండ్రకుం
గలిగినయాపద నాచంద్రాద్రి-ము స్థాపించెద. (19) హృదయమా!
స్థిరీభావము వహింపుము. జగత్సృష్టిసంహరణనిదానంబు నగుము.

సరిస్వతి:—(ఆశ్చర్యంతో) మహర్షి! శాంలించుము.

శాతము:—తామసముద్ర మతివేఱుమయినది.

సరిస్వతి:—కారణము?

శాతము:—స్త్రీదుష్టవ్యాపారచంద్రోదయము.

సరిస్వతి:—విధిపరిణామమునకాదేమి ?

శాతము:—ఆ సందేహము శాశముడు తీర్చునన్నాఁడు. పురు
షకార, విధిపరిణామముల జయోపజయములు లోకంబుల నెల్లఁగి
కాగలవు.

సరిస్వతి:—చర్చితచర్చణ మేలగావించెదవు? కార్యము కార
ణమును నశింపఁజేయునా? కుండచే మట్టి నశింపఁజేయ యత్నించుట
గూడ పరిహాసాస్పదము.

శాత్రుః—నీటిచే నగ్ని చల్లారుటలేదా? నీటికి కారణముగాదా?

సరస్వతిః—కాదు. జన్యజనకభావము, వ్యక్తిభేదము, స్థూల రూపమును చల్లార్చినను సూక్ష్మమును—

శాత్రుః—ఎవ రీశాస్త్రార్థపారంగతులు? అదృశ్యమేమి గ్రహచారము? బయటబడరాదు? అక్కరలేదు. ఇది సమయముకాదు. కావలసినంత శాస్త్రార్థము చేయగలను. దయచేయుడు.

సరస్వతిః—లోకాపకారము చేయఁచూడదు. న్యాయవిమర్శనాసంతరము శిక్షావిధానము. ఇదిగో! వెలువడితిని. శాసించుచుంటిని.

శాత్రుః—(ఆశ్చర్యముతోఁ జూచుచున్నాఁడు.)

అహల్యః—అల్లీ! కాపాడుము. (సరస్వతికి సాష్టాంగసమస్కారము చేయవలయును.)

శాత్రుః—(కోపముతో) ఓ! నీ మొగము చూడరాదు. ఎదుటి కేలవచ్చితివి? ఇంక లేవకు. సామాన్యసాయనై పసియుండుము. అసంతరివిధానము నిచారణీయము.

సరస్వతిః—(స్వగతము) కార్యము గతించినే గతించినది. సామాన్యసాయము లేదుగదా, —(ప్రకటముగా) దుష్టాసుసముద్రబాహ్మణగౌరవహాని, కర్మప్రతిఘాతకము, పురుషులకు స్త్రీలయందుగల స్వాతింత్ర్యము సర్వదా నిరంకుశమేగదా? రెండుమాటలు మాట్లాడుకాలము సహనము లేగదు కాబోలు?

శాత్రుః—సహనము లేకపోవుగా? సమయానుకూలప్రవర్తనము. మృదులస్వభావులగు సోమవీధులు యజ్ఞంబులఁ బశువులబట్టినపుడు చయానురాగములు విడనాడి దారుణకృత్యముల నాచరించుటలేదా? అది సాపకార్యమగునా?

సరస్వతిః— నీ భార్యయం దణుమాత్రీమైన దోసములేదని దానిప్రార్థన మీ యపవాదు దానికిఁ బ్రోత్సహించినదికాని బుద్ధిపూర్వకముగాఁ గలిగినదికాదు. ఈ విషయము దివ్యజ్ఞానముగల నీకు నాసం

తయైన దాపురముండదు. నీరూపువహించిన పురందరుని వరించినది గాని పురుషవాంఛచే నీదుష్టకార్య మాచరించలేదు. నీవు కర్మబ్రహ్మ వాదివి. నీమాట వ్యర్థముగాదు. ఇప్పుడు పాపాణిప్రాయవగు మనిన మహాశాపముచాలును. నీభార్యను పరిశీలించుకొనుము. విచారతాప మునఁ గృశించి నీశాపాయుధఘాతమున మూర్ఛమునింగినది. పునరున్ధరణోపాయము చూచికొనుము.

గౌత:—(అహల్యనుచూచి) స్థబ్ధభావము వహించినది. ప్రమాదము తటస్థించినది. శారదా! నమస్కారము. దుస్తామశమునుండి తొలఁగించితివి. ఈ నాటకము నీ చిత్తమువచ్చినపుడు నీయిష్టానుసారముగా నడుపుము.

సరస్వతి:—నీమాట యమోఘము. నాబిడ్డను బ్రతికించుటకు నా కొకయుపాయము తోచుచున్నది. (20) శ్రీమహావిష్ణు రాముడుగా నవతరించి భూలోకకంటకులైన రావణాదుల సంహరించును. రామ పాదపరాగముచేత నీభార్య బ్రతికించెద.

గౌత:—(యోజించి) ఇంకఁ పదునొకండువేల వత్సరములకా తిరిగి గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించుట!

సరస్వతి:—కాలపరిణామము విచారణీయము. మించినవనికి యోజన లాభములేదు.

గౌత:—ఆ కృత్యములు నీయవి. శతానంగునిసంరక్షణ నీయది. విధురుడగు గౌతముడు నీముఖము చూడఁజాలడు. ఆశ్రమము విడుచుచున్నాడు.

(అని నిష్క్రమించును)

ఆశ్రమసమీపభూమి.

గౌత:—(స్వగతము) కోపము నా విజ్ఞానమంతయుఁ బాడుసేసినది. నా కర్మక్రయోగాదర్శమంతయు మలినము గావింపబడినది. నా క్రక్షానమంతయు విధ్వంస మొనరింపబడినది. గృహస్థాశ్రమసౌఖ్యబీజ

ములనెల్ల సంకురరహితముగా మాడ్చివేసినది. ఆహా! కాలవిధానము! సుడిగాలివలె గౌతమునిఁ బ్రజ్ఞావిశేషముతోగూడ ద్రిప్పి, ద్రిప్పి, యజ్ఞానదుర్గమారణ్యాగిరిగృహాంతరాళమునఁ బారవైచినది. మతిభ్రమణమైనది, దిక్కు దోచుటలేదు, గార్హస్థ్యకుటీరాచ్ఛాదన మెక్కడికో యెగిరిపోయినదే ! ఈ గౌతమునికి నిలువ నీడ లేకపోయినది. ఆశ్రమప్రతిపాదితమైన కర్మ సర్వము భ్రంశమయినది.

సీ. సర్వదా మీసేవ సలిపెడు నిల్లాలు

బండగావడె హవ్య వాసలులార

మిమ్ము పోషించు మా కొమ్మ నేడుగతించె

నరుగు డెండైన విద్యార్థులార

అమృతాన్నమిడెడు నా యతివ మూర్ఖునిజెందె

నన్యులఁ జేరుడో యతిభులార

గృహకృత్యములదీర్చు గృహిణి మోహముఁబిందె

నదలుడు హవ్య కవ్యంబులార

గీ. కర్మలార శుభప్రాప్తి కరములైన

వ్రతములార నియమములార యికనన్న

విడిచిపెట్టుడు గౌతము నిధులు నిపుడు

పొందు మీతల్లి యెడఁబాసి పోయె పొందు.

కోపవిహ్వలీకృత స్వాంతుండనై వెనుకముందు విచారించలేక పోయితిని గాని. నిజముగా విచారించిన సహస్రయం దపరాధము కానుపించదు. భర్తృవేషము ధరించిన దేవేంద్రుని మనోభీష్టము నెరవేర్చినదిగాని కేవలము కామకవ్యాపారముకాదు. ఈమోసకృత్యమంతయు మహేంద్రునిది. ధర్మశాస్త్రములు పరికించిన బలాత్కారమున జరిగినదానికి, నజ్ఞానకృతమునకు నల్పప్రాయశ్చిత్తమందురు. ఋతు మతియగుచుండు స్త్రీలకు వ్యభిచారదోషముండదని ధర్మశాస్త్రములు

పలుకుచుండ మాసిమాసి, విధాయక కృత్యములు జరుపుభార్యపై నిష్కారణ మపవాదు గట్టితిని. (తెలివితో) భార్యమోహపరాధీన కృతస్వాంతుడనై, యేమేమో హేతువులు సరిచూచుకొని, నిర్దోషురాలిగా నెంచి పశ్చాత్తాపపడి, విచారించుచుంటిగాని, మహేంద్రుడని యెఱింగిన పిమ్మట వానితో మనస్ఫూర్తిగా క్రీడించిన దుర్మార్గురాలిపై నాకు దయయేటికి? కావలసినవిధి చక్కగా నెరవేరినది. పాంసులా పదవిన్యాస యపవిత్రీకృతంబగు నీయాశ్రమము పరిత్యాజ్యము. ఆశ్మశ్యము. చండాతపవాయుతప్తమై పవిత్రంబయినపిమ్మట రామ పాదపరాగపవిత్రీకృతదేహను గాంచెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

పంచమాంకము సమాప్తము.

అ హ ల్య.

ష షాం క ము.

ప్రథమరంగము - స్వర్గము - విచారసాధము.

ఇంద్రుడు :—(స్వగతము) కనులు మూసినంతకాలములోఁ గల కని మరచినట్లు దేవేంద్రుని గౌరవము, వైభవము, సౌఖ్యము, శరీర పటుత్వము, సౌందర్యము, మెరుపు మెరసినట్లయి కనులకు విభ్రమము గొలిపి యెక్కడనో మటుమాయమైపోయినది.

సీ. కామినీ మత్తేభ కరవిఘాతములేక
పురుషమృణాళము ల్విరుగుటెట్లు
మానసముఖచంద్ర మండలాకృతిలేక
పురుషధైర్యాబ్జముల్ ముడుచుటెట్లు
చంద్రదాననాహాస జాలకావళిలేక
పురుష శకుంతాళి దొరుకుటెట్లు
ప్రథమరాలకాలోక బాణఘాతములేక
పురుషమృగంబులు సురుగుటెట్లు
గీ పాలతి నయగారిచేష్టల నూర్చిమంత్ర
బలముగాకున్న పూరుష పన్నగంబు
కట్టవడుటెట్లు మాయను ల్గారె మిన
లోచనలులేక పురుషులు లొంగగలరె.

ఎన్నివిపత్తులు కలిగినను వారియందుగల మహిమావిశేష మేమొ, దాసానుదాసులై సేవలొనరించి తుదకు వారిచే పరిత్యక్తులై వియోగసాగరంబున మునిగి దరిగానక గ్రుక్క త్రిప్పకొనలేక ప్రాణ

ముల విడుతురు. ఈ విషయమునఁ బూర్తిగా వలనుపడదని మొట్టమొదటినుండి పట్టువట్టినది నాభార్య. బుద్ధిజాడ్యము హితోపదేశమును సహించనీయదు. వజ్రంపుతునకవంటి నాదివ్యశరీరమున కెట్టిదుస్థితి ప్రారంభించినదో! చూచుటకసహ్యము. చెప్పటకు సిగ్గు. అవాచ్యము. పరమఛాందసుఁడైనను, యెట్టిశిక్షవిధించినాఁడు! ఇంతకన్న మరణము మేలు. పండితుఁడుగదా లోకజ్ఞానముండునాయని పొగరుబోతులనమునఁ బదిమందిలోఁ దిరస్కారముగా నానాఁడు మాహినినందుకు నన్నిట్టి దుస్థితిలోనికిఁ దెచ్చినాఁడు. గౌతముండు నాకిదినశిక్షకన్న మరణము సహస్రాంశములు మేలుగానుండును. ఏవస్తున నపేక్షించి దొంగకోడివైతి నో యావస్తువును పలుమారుచూచుకొనుచు సర్వదా సేవించుమని సహస్ర నీచప్రదేశములు నాకొసంగినాఁడు. పైవస్తుముఁ దీయుట కసహ్యముకదా. ముఖమెట్లుగప్పుకొందును? తలయెత్తులెట్లు? బంగారువంటిశరీరము పాడయినదే! ప్రభువునను గర్వము నన్ను పాడు చేసినదే. మునిజనతిరస్కారము నన్నధోగతిపాలుచేసినదే శివ! శివ! ఈ ప్రదేశములనుండి యంతమురికికంపు వచ్చుచున్నది. ఈ దుర్వాసన నెట్లుసహింతును? సౌఖ్యమనుభవించిన కాలము తుణములో పోయినదే. సమస్తజీవలోకమునకు పండితతిరస్కారవ్యభిచారకార్యముల సధోగతిపాలగుదురనుటకు నీ దేవేంద్రుఁడు ప్రబలమగుసాక్షిగా జేసినాఁడు (బాధనభినయించి) ముష్కము లూడిపోయినవి. దైవమా! నన్ను నిందించు పగవానికయిన నిట్టిశిక్ష, యిట్టిబాధ రావలదు. ఋషి తిరస్కార మెంతటి విపత్తునముంచినది! ముంచనున్నది! ఈ మహేంద్రుఁడు ప్రకృతము గౌతముఁడొనరించిన సన్యాసిగానున్నాఁడు. విధి బలనంతము! చిత్రము!

సీ. అన్యోంగనాన్యోపా ముంతరింపగఁ జేసె

పాకకాసన దివ్య వైభవంబు

పండితద్వేషంబు పాపాత్ముగాఁజేసె

బలవైరిపుణ్య సంపదనడ చి

గర్వాంధకారంబు గ్రమ్మి గ్రుడ్డిగఁజేసె

వృత్తారివిజ్ఞాన వృత్తి నంత

స్వేచ్ఛావిహారంబు శిక్షార్హుగాఁజేసె

నగవైరి పారుపం బెగరగొట్టి

గీ. పండితద్వేషగర్వ విభ్రాంతు లన్య

సరసిజాతన మోహమి య్యారె, యెంత

కష్టముల పాలుసేయునో, గన్నవాఁడు

త్రిదశనాథుఁడు జనులార తెలియుడింత.

అసహ్యమై, యనిర్వాచ్యమై, యఘదాయకమగు దేవేంద్రుని చరిత్ర స్వపరసౌఖ్యవినాశకారణ మైనది. వలదని యహల్య యెంత బ్రతిమాలినది ! నిజముగాఁ బ్రతివ్రతను తుట్టతుదకు మాయోపాయమున మోసగించి ఆమె సంసారమును గూల్చితిని. అహల్య! యీ కష్టసమయమున నొక్కసారి నాయెదుట సాక్షాత్కరించిఁ సకలదుఃఖ నివారకమగును. మనోవృత్తులు నిర్మలములగును. అయ్యో! యెంత పిచ్చివాఁడను ! నిర్జీవివగు నీ వెట్లురాగలవు ? నా శిక్షకంటె నీశిక్షయే మెరుగు. మూర్ఖావస్థ సుఖదుఃఖావస్థల నెఱుంగదు. స్వప్రాణిని గు నాపరితాపముకన్న నీయవస్థయే బాగుగానున్నది. (తెలివితో) మించి నపనికై యోచించుట సమంజసముగాదు. ఆ యక్షపాదునిపాదములపై శిరంబు మోపి తిరుగా బ్రార్థించుటయే నాగతి. ఈ దుర్వాసనకు సేవ కులు పరిచర్య నొనరింప సమీపించుటకు భయపడి వెనుదీయుచు న్నారు. తుద కీమహేంద్రుడెంతటి దుస్థితిలోనికి వచ్చినాఁడు ! హా ! పులోమణా ! నీవుకూడ నీభర్తను జూచుట కేవగించుకొనుచున్నావా ? (కోపముతో) పాపురాలా ! ఆనాఁడు గౌరముఁడు శాపంబొసంగుసమ

యమున నక్షమువచ్చి ప్రాణముదీయకుండ నన్నింతటి యిక్కట్టులపాలు చేసినదానవు నీవు. ఇట్లబ్బలియేడ్పులు లేకున్న నీపాటికి మహేంద్రుడు నామమాత్రావశిష్టుండగువాడు (శాంతముతో) “బ్రతికియుండున సుఖములు బడయనచ్చు.” మొదటినుండియు హితము జూధించి శుదకుం బ్రాణములొచ్చిన తీశిరోమణివి, నిన్ను దిరస్కరించియే యంతటిచేటు చచ్చుకొంటిని తిరుగ నిన్ను ద్వేషించు వృషాకపిని ప్రాణములుపోవుట్లు శిషించుము. నీ శాపాగ్నికి నెదురులేదు. చల్లారదు. భర్తృమనోరథము పరిపూర్ణముచేసి, సతీధర్మమునకు నన్నె బెట్టుము. రమ్ము. ఎవడురా ఆక్కడ? మహారాణిని పిలిచికోనిరిమ్ము.

సేవ : — (ప్రవేశించి) రాణిగారు సత్యలోకమున కేగినారు తిరిగి సూర్యమండలము సమీపించినారు. ఇప్పుడే రాగలను.

ఇంద్రు : — ఉపాయాంతరా న్వేషణార్థ మేగియున్నది. లోకములో గృహస్థులకు సద్భార్య లభించుటయే యుత్సరానుగ్రహము పూరితగాగలిగి సర్వసుఖంబులందుట.

సీ. ప్రాణరక్షణజేసి ప్రాణేశ్వరీయన్న

సంజ్ఞ సార్థకముగా సంతరించె

జీవదాన మొసంగి జీవేశ్వరీయన్న

పేరు సార్థకముగా వెలయజేసె

గృహరక్షణముజేసి గృహిణీయనెడి నామ

మర్థవంతముగాగ సలముకొనియె

ధర్మసహాయముః దాజేసి సహధర్మి

చారిణి యనుకీర్తి సాగజేసె

గీ. ఓర ! సద్భార్యలభియించ నందరాని

పదవియున్నదొ కలుముల పదమె యిల్లు

ఆమెయంబుల కొవధ మాధిభాధ

నపనయంపగ మంత్రమై యలరుభార్య !

ఆ గుణవతియగు భార్యమాట వినకపోవుటచేతనేకదా. అసహ్య మగు రూపము, అగౌరవము, మండత్వము, సంపాదించుకొంటిని. ఇంతకు నెంతవారికిఁ బ్రాకృతకర్మఫలానుభవము న్యర్థముగాఁబోవునా ? అనుభవించితీరవలయును. నిజముగా విచారించిన నిదిమాయ. ఎక్కడి శౌచానుగ్రహములు. ఎక్కడి సుఖదుఃఖములు ! ఎక్కడి బంధమోక్షములు ! స్వర్గము మాయాగుణవిలాసము. సంసారప్రవాహము. సుఖదుఃఖములు వాహినులు సికతారేణువులంగూర్చినట్లు, సంయోగవియోగములు కలుగఁజేయుచుండును. విపత్సమయంబున నార్తత్రాణపరాయణుఁడగు నారాయణుఁడే స్మరణీయుండు భగవన్నామామృతపానము సర్వామయనివారకము.

(తెరిజారును)

విశ్వమిత్రాశ్రమము — ద్వితీయరంగము.

విశ్వమిత్రుః—నిశ్చయముగా నాశరమాణోపాయము కన్పింపదు. మారీచసుఖాఘ్నము చెలఁపఁగినారు. తాపసాశ్రమములు తల్లడిల్లుచున్నవి. వైదికకార్యములు భస్మీపటలము లగుచున్నవి. సప్తతంతూప్రక్షమణములు సస్యస్తమలై. ఔరా ! దానవులదుండగములు నిష్కారణముగా మునికులంబులపై వ్యాపించుచున్నవి. కరణీయమేమి ? (యోజచేసి) కరణీయము దాననసంహారమే. (క్రోధముతో) ఓయీ ! బాడబకలాపకారి ! నీ కాయున మూడినది. వెనిచో నీ నీయకానిది. బ్రాహ్మణకలహము బ్రబంధించువు. యజ్ఞకార్యవిఘాతము లాపనింపవు. నిక్కముగా నేగాధేయుండు కన్నుదరచినఁ గట్టదుటఁ గాలిపడి కడుబూడిద కాంగలవు. మీకీస్వచ్ఛావిహారవరం బొసంగిన బ్రహ్మయు తిరిగి జన్మించవలసినదే.

స. సృష్టికే బ్రతిసృష్టికే జేసి గాధేయుండు

రండవబ్రహ్మగా నుండినాడు.

క్షత్రియాస్వయమందు జన్మించి బహ్మరి
తేజంబు తెల్పి సాధించినాడు
కోపించి స్వర్గంబు క్రొత్తగాఁజేసి త్రి
శంకునిందు నిఁజేయఁ జాలినాడు
వాసిష్ఠులందరి భస్మంబుగాఁజేయ

బిట్టుగాశాపాగ్నిఁ జెట్టినాడు

గీ. స్వర్గరాజ్యార్థపీఠ మా చంద్రతార
కముగఁ ద్రైశంకునకొసగె కక్షచేత
రాక్షసాధమ యిపుడె నీ ప్రాణములను
తీయఁజాలఁడొ చూడు గాధేయశక్తి.

ససైన్యబలవాహనుండవై క్షణకాలములో—

సరస్వతి.—(ఆతురతతో సదృశ్యముగా) వద్దనద్దు. బ్రహ్మ
ర్షి వి. నీ వీకార్యము చేయఁదగదు.

విశ్వా:—ఈ దుస్తామనమునుండి నన్నుఁ దొలంగించిన
ధన్యాత్ము లెవరైయుందురు?

సరస్వతి:—చిత్రైకాగ్రః వహింపుము. (ప్రత్యక్షముగానల
యును.)

విశ్వా:—(క్షణముయొచ్చించి) తల్లీ! శారదా! నమస్కా
రము. పూర్వవాసనలు నదలుట దుస్సాధ్యము. ఈకోపమేగదా నన్న
నేకపర్యాయములు తప్రభిష్టునిగా నొనరించినది. ఔరా! జన్మవా
సన. పిచ్చిగుంటుపై గంగాప్రవాహము వెల్లువయై పారుట కేమి
కారణము?

సరస్వతి:—వినియుందువు. గౌతమాంగన శిలాస్రాయమై పది
వేలవత్సరములగుట. గౌతమశాపాగ్ని కింధనమాయెగదా.

విశ్వా:—పుత్రికావ్యామోహము తల్లులకు దుర్నివార్యము.

సరస్వతి :—రావణబాధావనోదనార్థము శ్రీమహావిష్ణువు రామనామధేయై దశరథునకు సోదర త్రయసహితుడై జన్మించుటయు శ్రుతపూర్వమే.

విశ్వా :—అవును. ఇప్పటికి ద్వాదశవత్సరములు గతించినవి.

సరస్వతి :—శాసించుట బ్రహ్మణధర్మము. శిక్షించుట క్షత్రియధర్మము.

విశ్వా :—(తలవంచి) శారదా ! నమస్కారము. నాతామ సవిశాచమును పూర్తిగా వదలించినావు స్మరణకు వచ్చినది. రావణ వధారూపకప్రదర్శనమునకు నాందీప్రస్తావనలు సలుపవలయునని యాజ్ఞాసించినావు. యర్థమయినది. పొరబడినాళ్ళ తమించుము.

సరస్వతి—అహల్యశాపవిమోచనము నీవు ప్రారంభించు నాటకమున ద్వితీయరంగముగా నిర్మింపుము. తదనంతరము మంథరావేళి తస్మాంతనై తృతీయరంగప్రసాదన మాచరించి కైకీయాధిపతుని దండకారణ్య—

విశ్వా :—అల్లీ ! భూతద్రోహులనేకులు టుందురు. సర్వము నా కవగతమయినది. దశస్యందనుడు పుత్రేషణావ్యామోహబద్ధుడు. రామాగమనము దుర్బటముగా నుండును.

సరస్వతి :—ఉండదు. దశరథునకు రామస్వరూపము చూపించెద. కార్యవాది పరుల కష్టసుఖములఁ గనిపెట్టనెంచరాదు. మఱియు, దశరథప్రాణవియోగమునకు రాముడే కారణము. ఎప్పటికైనఁ దప్పనిదే. అయిన, నాభారము నామీద వదలివేయుము.

విశ్వా :—మేలుచేసితివి. పునర్దర్శన మాకాంక్షించుచున్నాను.

సరస్వతి :—అహల్యాసందర్శనసమయమున నీకోరికఁ దీరును.

విశ్వా :—అయోధ్యాప్రవేశము చేయుచున్నాను.

సరస్వతి :—ఇరువురము. (అని నిష్క్రమించును.)

విశ్వా:—క్షణములేప్పిన నాతపము, నా బ్రహ్మత్వము, దగ్ధము కాఁడగనది. పరులచేఁ జేయించుటయే పరమశ్రేయము. (క్రోధముతో) మారీచా! నీ కాయున మూసినది. (అని నిష్క్రమించుచు.)

సరస్వతి:—(తిరిగిప్రవేశించి) కాలము సర్వకార్యములు చేయును. కాలపరిణామమునకు ముష్టుార్తులు నిరీక్షించుచుండురు. ఆ పరిణామమే దురవగాహము భగవద్విలాసము దురూహ్యము! చిత్రము! రామావతారము లోకమున నెందరెందరికి నుపకారములు కావించునున్నది! ఎందరిని శాపవిముక్తులఁ జేయునున్నది! నా ప్రతి న గట్టుపట్టునచ్చు. పదివేలవత్సరములకుగదా, ఇట్టియూహ జనించుట కాస్పదమయినది. బ్రహ్మకార్యము సాధించుట కెంత కష్టపడవలయును!

సీ. ప్రతినబట్టంగరాదు పట్టిన నెట్టులో

తిరుగక సాధించి తీరవలయు

మాటజారంగరాదు నోటఁ జారినదాని

నిలుపంగ యత్నంబు నెఱవవలయు

ప్రారంభమొనరింప రాదు దేనినిగాని

యారంభ సంపూర్తి గోరవలయు

ప్రతిఘటింపంగరాదు బలనగులతోడ

ప్రతిఘటించి జయంబుఁ బడయవలయు

గీ. పురుషకారము జూపింపఁ బూనియున్న

నెనుకముందర యోజించి కనంగవలయు

బుద్ధిబలమొందు గలిగినఁ బురుషకార

మార్గ దేనిని సాధించి తీరలేదు.

సర్వసాధన చిత్రైకాగ్రమున నున్నది. కాలపరిణామమున బుద్ధి శక్తిచే సాధింపరానిది లేదు. నేనిప్పుడు వశరథావసరమీపమున కరిగి పుత్రవియోగమునఁ దత్తరిపడుచున్న నాతనికి విశాంతి నొనరించెద. (నిష్క్రమించును.)

తృ తీ య రం గ ము .

విశ్వా :—(రాజమార్గమునఁ బ్రవేశము) (స్వగతము) భూలోక
నైకుంఠము. “దేవతాపురిమయోధ్య” అని శ్రేతులు పలుకుచున్నవి.
రామచంద్రా !

సీ. ఊరశాముకి నీకు ఊరింబులిచ్చిన .

పశుజాతి కేపుణ్య పదవి గలదొ

నిగమగోచరి నిన్ను నిత్యంబు సేవించు

తల్లిదండ్రులకేమి దాచినావొ

పరమాత్మా నీరూట పాదల పరికించు

ధన్యులకేమియ దలచినావొ

పురుషోత్తమా నీదు ముద్దులు సుద్దులు

గాంచుబంధులకేమి యంచినావొ

గీ. రాను నీనాను మొకమాగు ప్రేమమీ

లుక సాయుజ్యమొనగెడి వాడ నిపుడు

ర్వకాలము నివేళు సంస్కరించు

సేవకాళికి నీవేమి సేయగలవొ

కేటి కీ మలాతలము సార్థకమయినది. (నాలుగుమూలలు
చూచి) అప్పుడ రాజద్వారము చేరవచ్చితిని. ఇలన్పక్షములగుల
తోటలకు ముళ్ళకంప యావరిణమైనట్లు రాజద్వారంబు నొవారిగులు
మాబోటిబాటసారులకు కంటకిప్రాయము కాగలగు. రాజమందిరము
ప్రవేశించెద.

(నిష్క్రమించును.)

భటుడు :—(ప్రవేశించి) రాజద్వారములఁ గొలుపుగొలుచుట
కన్న వేరుపాతకములేదు. రేయుంబవట్టు కంటికిరెప్పలేక కాచుకొన
వలయు. (అటుచూచి) అదుగో యెవరో కోపదారిమదిసిలాగుండాడు.

అప్పుడే పోతుండాడు. (చూచి) ఎవడో గొప్పమునిలాగుండాడు. ఎవరండో! దోవముట్టాగండి! అది కోటదోవ. (అని లోపలికిపోవును.)
(దశరథుడు, సుమంత్రు, పరిచారకులు, విశ్వామిత్రుడు గూర్చుండవలయును.)

దశరథ :— ఓ సంతానమిత్రభూజా ! మీప్రభావతిశయంబున నారాజ్యకులంబము సురక్షితము. ఈ దశరథుండు డరువదీవేలనత్సరములు జీవించినందుకు సార్థకము నేటికిఁ జేకూరినది. భవదాగమనకారణము వేడెద.

సీ. చేయునో చేయఁడో చెప్పుదునా వల
దాయంచు శంక గాఢేయ ! మాను
నే విధేయుఁడ మీకు గావింపఁడుకార్య
మేదియో వెలిపుచ్చి హితముగూర్చు
దశరథేశునిచెంతఁ దప్పిపోయెను యాచు
యను పరీవాద న న్నలమనీకు
మావంశ్యులందరు మానులకోర్కెలు
దీర్చువారలెయంచు తెలియుమీవు

గీ. పగుల కుపకారములు సేయఁ పాటుబడెడు
దేహములెకాని వ్యర్థంపు దిండ్లిదనుచు
రాజసంబున సద్బోగ రాజగుడిచి
మడియ రెన్నడు మావారు మానిచంద

భవాదృశులకోరికలు లోకోపకారములుగాని స్వార్థాభిప్రాయపూరితములు కావు. మానులజీవనములు, ఋషివరుల సంచారములు, లోకరక్షణార్థమేగాని, స్వోపరయోగములు కావు. ప్రజారంజకమగు కార్యమాచరించని రాజు దాగుగఁ జమువలె రాజసామమూర్తుఁడుగాని రాజుగాడు. మహాత్మా ! భవద్వారంభితము తెలియజేయవేడెద.

విశ్వా :—రాజా ! నీ వట్టివాడవనియే యిక్కడికిరాక. నిజముగా మా కావశ్యకమగు కార్యములకంటె బగదపకారకుల నశింపజేయుట మాపని. అది ప్రజలకును జేంద్లకును శుభదాయకము. మాయభృత్థితాంశము మాచే నెరవేర్చదగినదయినను కారణాంతరమున నిన్ను యాచించవలసివచ్చినది.

దశర :—సేవకుడుండఁగఁ బ్రభువేల నడుముకట్టవలె. అదియు నుంగాక యుదారగుణులు పరులకుఁ గీర్తి నాపాదించి తాము విలక్షణులుగా నుందురు.

విశ్వా :—మీకు మాయందుగలిగిన భక్తి విశ్వాసములు మమ్మ పెద్దజేయుచున్నవిగాని క్షత్రియసాధ్యమగుకార్యము పరమచ్ఛాందసు లేమిసేయుదురు ?

దశర :—తృణీకృతబ్రహ్మపురందరులగు మానుల కసాధ్యము బీదక్షత్రియలకు సాధ్యమా ? కాదు. కాదు భవద్దయావల్లభ్యమగు కీర్తి యీ పేద కర్పించి తరింపజేయ దాము దయచేసిగాను. క్షత్రియ సాధ్య మనుచున్నాగు. ఆశ్రమములు దుష్టమృగాకీర్ణములా ?

విశ్వా :—చక్కఁగాఁ గనిపెట్టినావు. మృగాకీర్ణముగాదు. మృగప్రాయాకీర్ణము.

దశర :—ప్రాయులన దశ్యమా ? దానవులా ?

విశ్వా :—దశ్యులగుదానవులు.

దశర :—అట్లును నిక నిశ్శేషీకృతదానవము భవదాశ్రమము.

విశ్వా :—సంశయమా ? నీమనస్సంకల్పమే దుష్టనాశన శస్త్రము.

దశర :—సుమంతా ? ఒక్క ప్రహరములోపల సేనలకు ప్రయాణ మాజ్ఞాపింపుము. సజ్జాకృతరథుండవై నీవును బయలు వెడలుము.

శుభం :—(వినయముతో) చిత్రము.

విశ్వా :—దశశ్శంధన! కొంచెము నిదానించుము. చెప్పవలసినయంత పెంకటికలదు, సానఘానుడవు గమ్ము నీవేమి యీ కార్యమునకు బ్రయత్నింపనక్కరలేదు.

దశర :—మహాత్మా! అభిమాతు లల్పులని తలచవలదు. రాక్షసులు మాయావులుగదా?

విశ్వా :—నిశ్చయమే నీ నీనభామంధవమునంకి నేవకయే నీకార్యము నెరవేరును

దశర :—అట్లున వా య్యరూపమెట్టిది? వారేమి యపకృతి యొనర్చుచున్నారు?

విశ్వా :—మాయజ్ఞకార్యములకు విఘ్నము కలిగించుచున్నారు. మమ్ము బాధించుచున్నారు. నీ వనినట్లు వారు మిగుల మాయావులు. అజేయులు.

దశర :—వారీపాటికే మీ యాగ్రహోగ్ని కింధనప్రాయులు కానలసినవారే. యాగములకే విఘాతమా? అంతబలవంతు లెవరే యుందురు?

విశ్వా :—తాటకానినూజులు. మారీచ సుఖములు.

దశర :—(వితాకుషమము.)

విశ్వా :—వితాకుషవకుము. వారు మీకు లోబడినివారు కారు. ఆ యల్పబులు గీటడంగింప నిన్ను మేము మూచింపము. రామలక్ష్మణులను నీ కుమారిద్వయము నూచింపని కొలదికాలము లో నా మాయావుల ముగియించి, పెద్దముచేకొని కర్మణమూర్తులను రాగిలరు. ఇందులకే మారాని.

దశర :—(నివ్వెంపము. పరిచారికులు కంజానరంతో విసదనలయును) (కొంచెము తెలివితో ప్రకటముగా) ఏమి! ఇది యెప్పుమా?

సిద్ధగుపడినదే. (కనులు తుడుచుకొని) స్వామి! తాము నిజముగా గాధేయలా? గురునరా! మహర్షి యేమని వాక్కుచ్చినాడు? రామ లక్ష్మణుల మారీచసుభాషుల మడియింపఁ బంపవలయునా? (విశ్వామిత్రునితో) ఇవియేగదా కొసికా! మీయాజ్ఞ. ఈ దశరథుడు సహించలేడు. మనలేడు. మన్నించుడు. దశరథుని నిశ్చయమిది.

సీ. చంద్రుని విడనాడి చంద్రిక వేలుగా
 నుండిన నొకవేళ నుండవచ్చు
 నీతిహోతుని వీడి విడిగవేడిమిపోయి,
 యొకచోట నుండిన నుండవచ్చు
 దీప్తాగ్రమునుబాసి శేజంబు యొంటిగా
 నిలిచిన నొకశేన సిలునవచ్చు
 శస్త్రంబులనుబాసి శతధారాశక్తి,
 పోయిన నొకమాగు పోనవచ్చు
 సూర్యుడొకవేళః పడిటిః జూడవచ్చు
 భూమిఁ జంద్రుఁడు పుట్టినఁ బుట్టవచ్చు
 సిద్ధగులాకమారు చల్లనై పడగవచ్చు
 రాము నడఁబాసి ముండఁడు బ్రతుకలేడు.

(పాదములు పట్టుకొని) స్వామి! యీదశరథుడు అన్యాయ నాది. కటిలమార్గవర్తి. పాపరూపుడు. పుత్రస్నేహవివశీకృతస్వాంతుడు. అపరాధి. స్వయముగా పుత్రనాసహాయుడనై చనుదెంచువాడను. ఇవదాజ్ఞానునర్తినై మనుజుఖాదులం దుచుమాడెద. లేనిచో దేవరవారిచరణముల కీ శరీరము బలిదాన మొసంగెద. తమయాజ్ఞానుసార మితెఱుడు రాగలఁడు. తమకోరిక నెరవేర్చగలడు.

విశ్వా:—రాజా! ఇమపడకు. మానులు లోకులశుభము కోరుదురుగాని కీడుగోరరు. ఇది నీకు తెలియనిదికాదు. పుత్రవాత్సల్యము

ని న్నస్వాస్యచిత్తునిఁ జేయుచున్నది. ఎంతవరికిపడితివి. కార్యాపేక్షకిలిగిన నే నసమర్థులఁగోరి దీసికొనిపోయి విఫలమనోరథుండ నగుదునా? పుత్రేషణ బలాత్కారముగా ని న్నపత్యాగాధకూపంబునఁ బడఁద్రోచినదే.

దశర :—తమయూహలు, అతాకికములు, దివ్యములు. “ప్రమాదో ధీమతామపి” నాకుమారులు శూరులు కావచ్చు. శత్రువులు దుర్భరులు. దుర్గములు. దయఁజూపుడు. మీకార్యమున్నక మీలెంకలెంకరాగలండు. నెరవేర్చుగలడు. మన్నించుడు.

విశ్వా :—దానవులు యవకులు. నిస్సత్యీకృతదేవతాగణులఁ మాయావులు. దుస్సేజులు. అజేయులు. మఱియు నొకవిశేషము. కలదుగదా! త్రిలోకకంటకుండగు రావణుడు బాహులోచ్చాభితక్తల సాచలుడు

దశర :—(ఆతురతతో గుండెలు తడువుకొనవలయును)

విశ్వా :—ధీరుడవుకమ్ము. ఆదుర్మాగునకు వీరుముఖ్యసేనా నాయకులు. అంభ్యాతములగు సేనాసముదాయము కలవాడు. నీవు పెద్దవాడవు. అగునదివే యేండ్లు గతించినవి. ఈ యుద్ధమున నీకుమారులు ఖ్యాతిగాంచినట్లు, నీవు కీర్తిగాంచలేవు. భావిశుభములు పెక్కులు నీకుమారుల కందఁజేయఁగోరి చక్కఁగ యోజచేసి నీశాంతక నచ్చినాను. కాదనక మామాట విన్నవించి అధిగార్హ మొందుము. స్వస్థ చిత్తుడవై పరిశించుకొనుము.

దశర :—మహాత్మా! మీవంటి శత్రురుషులతో నవృతంబు లాడిన మహాపాతక ప్రాయశ్చిత్తార్థ మాకలాప్తనరకకూపావాసదుఃఖముల నహింతునుగాని చేచేత నీకణనకార్యమును చేయఁజాలను.

సీ. దిరిసెనవుష్ముఁ దలిసి యగ్గిల్పెచి

మలమలమాడ్చెడు ఖలుఁడుగలఁడె

రామచిల్కనుబెంచి ప్రేమ మూలకుఁద్రోచి
 పిల్లినోటచుబెట్టు వెట్టిగలఁడె
 పూలమొక్కలఁబెంచి పూచుచుండెడివేళ
 గొడ్డంటనరుకు మూర్ఘండుగలఁడె
 బంగానుబొమ్మల శృంగారమునుచేసి
 నట్టేటద్రొక్కెను చెట్టగలఁడె

గీ. యనుభవించగ సిద్ధమై యలరుఫలము
 లకట యనుభవంపగనీక యడ్డువచ్చి
 నుట్టిగొట్టెదొ నానోట మానిచంద్ర
 శరణుచేసెద పుత్రభి క్షమ్ముపెట్టు.

(విసువుతో) వినలేదు, వినలేదు దయామయూ! నశశంకు
 డేచావుచచ్చునో, యస్మతమాడినాడు.

విశ్వా:- శీ దుర్మార్గా! యెంతమాటాడెతివి? విజముగా నీవు
 పుత్రవియోగమున నే మ్మితిబొందదవు. (అని నెళ్ళిపోవును.)

దశర:- (విశ్వామిత్రుని పాదములను కొగలించుకొని) నశర
 ఘండు శిక్షార్హుఁడే శపించుడు. తండ్రి! మహాత్మా! శ్రీరామవియో
 గంబు సహించి మనజాలఁడు కరుణించుడు. కడుపునీపి యెట్టి యశ్ర
 త్యమైనఁ జేయించును. ఎంతహీనత్వకైన లోబడఁజేయును. దయా
 మయా! మీరేమైన ననుకొనుడు. యెట్టికఠినశిక్షయైన నొసంగుడు.
 (అని నమస్కరించును.)

విశ్వా:- (స్వగతము) ఎంతపిచ్చివాడు! పాపము! పుత్రేషణ
 మునిగినాఁడు వివశుడైపోయినాడు. వీనిశపించి చేయఁదగినదేమి?
 మంచితనమునఁ గార్యము నెరవేర్చుకొనవలయు. (ప్రకటముగా) లెమ్ము.
 నీవలె మేము తొందరనొందఁగూడదు. నీ కొకరహస్యము చెప్పెదను.
 శ్రద్ధాఘోషవగుము. (అని లేవదీయును.)

దశర :—(లేవక బిగిసిపోవును.)

విశ్వా :—(అశ్చర్యముతో) దుఃఖాభిభూతుడవునాడు. విగ్రహావూడా?

దశర :—(కలవరించుట). తల్లీ! యువరాధము. సజముగా నాకుండలియదు.

విశ్వా :—(ఘోషించి) ఈతల్లియెవరు? తెలియనిదేమిటి? ఉన్నాడము కాదుగదా?

దశర :—(గద్గదస్వరముతో) చూచుచున్నాను. తెలిసినది. నిశ్చయమే. సంపెదను.

విశ్వా :—ఓయి, దశస్యందనా? నామాటనినుము.

దశర :—(లేచి బెదరుచూపుచో) ఈదశరిభుండు నిక్కముగా బ్రతికియున్నాడా? పరలోకవాని యున్నాడా? జాగ్రదావస్థయా? ఇది స్వప్నప్రపంచమా? నిశ్చయముగా నింద్రజాలములో మునిగి నాడు. స్వామీయనియంతయు మీ తపఃశభానము.

విశ్వా :—ధైర్య మవలంబింపుము. నీ యభిప్రాయమేమి?

దశర :— ఏమియున్నది! వడసారిము పడునైదునత్సరిములై నను నిండలేదు. లక్ష్యముచూచి శరమోక్షము గావింపలేదు.

విశ్వా :—నీవు ఘోషావివశీకృతుడనునావు. లాతిమాటలు విని ఘోషించవు. ప్రపెచ్చు ముమ్ము తెలిపిహీనులలో శేర్చినావు. ఇప్పుడు నీవు తెలిసినదింటినే, యేమి తెలిసినది? నావచ్చినవనికి యుత్తరమేమి?

దశర :—మీ శాసన మనుల్లంఘ్యము. చతురంగపుతనాసమే తుండవై మఖసంరక్షిగార్థ మనుబంచెద. నావెంట నాకుట్టలందీసికొని వచ్చెద.

విశ్వా :—ఓయి! నిరాధర్మిగా ధేయశాసనా! నీవు మాక క్కరలేదు. నీకుమారులు రామలక్ష్మణులు మాకార్యముల సరిపూర్తి.

గావించును. నీవు సుధమూర్తుండవు. ఇప్పుడు నీకనులజూచినదంతయు గ్రహించలేదు.

నీ. రాజవన్నేతుండు రాముడై జన్మించె
సౌమితి శేషుండే జన్మమంద
శంఖచక్రంబులు శత్రుఘ్నభరణులై
నీగర్భమునబుట్టె నిక్కమిదియ
దేవతల్లనులు గావించిప్రార్థన
భూభారిమునుమాన్చి మ్రొక్కులిడి
దాననాశించి జంపి ధర్మసంస్థాపన
శలుపంగ విష్ణుండు జగతిమీద

గీ. బుట్టినారయ్య నీయందు పుత్రులనుచు
ప్రాకృతులుగారు దశరథ భయముండక
సోకుమూకలు రణభూమి చుట్టుకొన్న
క్షణములోనల బరిమార్చి శక్కుండలేడు

రాజా! నీయింట మధ్యముకేవలము చూసిండుచు గూర్చుంటు
మకాలము నీవోయినది. ఇంక నరమేశ్వరుండు నచ్చిన కార్యము చేయ
బయలువెడలనలె. ఎన్నియో తెలుసులు ప్రతిపక్షములు ధిమాగములు
నలిసి వాచామిగోచరుడగు మహావిష్ణుని భూలోకమున, సవనలోప
జేసికొనిన మాకార్యములు మేము చేసికొనగూడదా? నీముదల నీమి
త్తిమాత్రమే ఇప్పుడు నీవు చూచినది నీపుత్రుని పూర్వరూపమే నీకు
దర్శనమిచ్చినది శారద. తెలిసినదియా? ఇంక మాగుమాండక,
రామలక్ష్మణుల మావెంట బంపుము.

దశరథ :—(సంతోషముతో నమస్కరించి) మహాత్మా! ధన్యు
డనైతిని. సర్వము కరతలామలకమయినది. భవద్వాగూహరసాయన
సేవాక్షులమున బుద్ధిబాధోన్మీదము తొలగిపోయినది. తెలియని
మిమ్మాడిన నిష్ఠురోక్తులను బాలవాక్యములుగా భావించవలయును.

సీ. పాముగాఁజై పడి భయపెట్టు మీనుడి
 మానిచంద్రమ పడ్ర మాలయయ్యె
 దావాగ్నికీలయై దహించి మీమాట
 శాపాని చండన చర్చయయ్యె
 క్షేపమానమై చెవిసోకి మీయా
 సుశ్లోక యమృతంపు సోసయయ్యె
 శల్యమై జాధించి స్వాంతమ్ము మీకోర్కె
 గాధేయ హిమరోచి కణకయయ్యె

గీ. గాధిసందన మీఁకల్లు గాజురాయి
 యనుచు మదినెంచి నజ్రంపు తునకయనుచు
 తెలిసికొంటిని యన్నడు తెలివిగలిగి
 గొప్పపలికితి తీమియింపు తాపసేంద్ర.

సేనకా! రామలక్ష్మణులను తీసికొనిరమ్ము. మహాత్మా!
 నా పుత్రులు సేయఁదగిన పనియేమి? రాక్షసాధములవలన దసుకుం
 గలుగుకష్టములెవ్వి?

విశ్వా:—యూగవిఘ్నములు. సమాధివినాశములు.

దశర:—అరభ్యాసిపాధస్విణులగు జాలకలు దత్తుల
 బలముదోలగరా?

విశ్వా:—వారికి గావలయు పనిరములు మేము పంపకూ
 ర్చెదము.

రాముడు-లక్ష్మణుడు :—(యరువురు ధనుష్పాణులు ప్రవే
 శించి, తండ్రికి విశ్వామిత్రులకు నమస్కరింపవలయును.)

దశర:—నాయనలారా! రండు (అని చేరతీసికొని సింహాసన
 ముపై కూర్చుండఁబెట్టవలయును.) రామా! మునిచంద్రునిఁ జూచి
 తివా? వారికి మీరిరువురు శుశ్రూషణమొనర్పవలయు. బాగరూక
 తనోఁ జేసదరా :

రాము :—పితృదేశము ననునరించి.

లక్ష్మ :—మునీజనసేవకన్నఁ జేయఁడుగుకార్యమేమి కలదు ?

దశర :—కమారా ! దారుణముగు ప్రవిదారణము నల్ప వలయు.

లక్ష్మ :—శాపాయుధులచెంతను విజయము భ్రాతృపాదులకు సిద్ధాంతమే.

రాము :—భవన్మంగళాచరణ మహిమావిశేషమున జయము గైకొనియెదను.

విశ్వా :—రాజా ! పోయివత్తునా ?

దశర :—సేనాసముదాయములు సిద్ధమయినవి. ప్రయాణము గావించెదను.

విశ్వా :—అక్కరలేదు. నీకుమారద్వయము జగత్రయము తృప్తప్రాయముగా జయింపఁగలదు, నీవు భయపడకుము. ఈషణ్మాత్రము శస్త్రఘాతములేక, అలయక నొందింపక, పువ్వులలోనుంచి నీ కుమార యుగ్మము నీకుసమర్పించెద.

రాము :—తండ్రీ ! ఋషీశ్వరుల యానతియే సర్వసైన్యములు.

లక్ష్మ :—అన్నగారు ధనుష్పాణులైన పృథనాసహాయము కావలయునా ?

దశర :—ప్రత్యేయోధులూ శరాగ్రేనరులు.

లక్ష్మ :—అట్లయిన రామశరాగ్రములకు తూలప్రాయము.

రాము :—శాపాయుధుల వాక్యములకన్న శరఘాతము లెక్కువా ?

దశర :—మహాత్మా ! మా చారులం బంపెదను. దినదినము వీరిక్షేమాదంతము తెలియఁజేయవేడెద. తండ్రిలారా ! పోయివత్తురా ? (రామలక్ష్మణులు సమస్కరింపవలయును.) శత్రువుల జయించిరందు.

విశ్వా :—కళ్యాణోపేతులయి రాగలరు. రాజా ! నీవు చారుల నంప ననసరములేదు. వీరిక్షేమసమేతవిజయపార్తలు లోకమువలనఁ

బ్రతిదినము వినఁగలవు. నిలుపుము. (రామలక్ష్మణులవైపు తిరిగి) నాయ నలారా! రండు. (విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులు (నిష్క్రమించుచు)

దశర :—(వారువెళ్ళినవైపుచూచుచు) అదుగో! ఒహిర్ద్వారము దాటినారు. సుమంతా! అపూర్వమొక్కటి గాంచితిని.

మంత్రి :—మహారాజా! యేమది?

దశర :—అనిర్వచనీయము,

సీ. దివ్యమై, భవ్యమై తేజస్వరూపమై

కమనీయమై, ముందు గానఁబడియె

భీమమై తీక్షణమై భీతిదాయకమౌచు

క్రోధస్వరూపమై శాధయ్యెఁగె

మందమై, మాన్యమై మందహాసమొనర్చి

శాంతస్వరూపమై శాంతిగొలుపె

రామయై నయనాభి రామయై వీణాబ్జ

పాణియై శాసింప రాణియయ్యె

గీ. తనువు వడికాఁడె, బుద్ధియు దృఢమయ్యె

కంపమందెను దేహంబు తెంపుగలిగె

శ్లోర్యమెట్టులొ తలయెత్తె తరుణిమిన్న

మేను స్పృశించి మంత్రించ మానె కలఁత.

అది స్మరణకు వచ్చుటచే దిరుగఁబలుకలేకున్నాను. విశ్రాంతి వహించవలె.

మంత్రి :—చిత్తము. దౌవారికా! మహారాజులు-సంధాంత మార్గము!

సేవకు :—బుద్ధి. ముదల, మహారాజశేఖరా! యనఁధారు. పరాక్. త్రోవయినది.

దశర :—(మంత్రిసహితముగా నిష్క్రమించుచును.)

వృషాంకము సమాప్తము.

అ హ ల్య.

స ప మా ం క ము .

ప్ర థ మ ర ం గ ము

గౌతమాశ్రప్రాంతము - (బండగానున్న యహల్య,
రాముడు, లక్ష్మణుడు, విశ్వమిత్రుడు, గౌతముడు, శతానందుడు
ఋషికుమారులు ప్రవేశింతురు.)

గౌత :—(ముందుగా ప్రవేశము, స్వగతము) పరిచితప్రదేశ
ములను చిరకాలవియోగముచేత క్రొత్తలై గనుపట్టుటయేకాక,
మనోవిభ్రాంతి గొలుపుచున్నవి. (ఒకచెట్టును సమీపించి)

సీ. లేతమొక్కవుగదా గౌతమాంగన నిన్ను
బెంచునప్పుడు మట్టి పెద్దవెత్తె
నింబమా నినుదెచ్చి నీరువోసియు బ్రోది
సేయు కుట్టినిజ్జన్తి చేసికొనుదె
పుష్పవృక్షంబులఁ బాలుపారుదో తమ
కుశకుంజములతోడ గూడినావె
పెంపుడులేదుల గుంపులుండెడి తిప్ప
తోడేశ్యగమితోడ గూడినావె

గీ. పావకుండు వసించు నా పర్ణశాల
పాముపుట్టలు పెట్టెన్ పద్మభవుడ
కాలమేరీతిఁ దిరుగునో వీలులేదు.
తెలియఁ జిత్రముగా నుండు కలనుజూలి.

ఎన్నివత్సరముల కీప్రదేశము ద్వాక్కిలిని! (పరికించి చూచి) ఈప్రదేశమున వెదురుగుబొకటి క్రొత్తుగా మొలచినది. నూతనముగా సనేకములు పుట్టుచుండునుగదా. (అని దానిచుట్టు దిరుగుచుండును.)

రాము :—(చాటుగానుండి చూచుచుండవలయు.)

లక్ష్మ :—సోదరా! వెదురుపొదను చూచుచుంటిరా?

విశ్వా :—(స్వగతము) శారద వచ్చుచున్నది. (ప్రకటముగా) లక్ష్మణా! యేమనుచున్నావు? ఇది యిప్పుడు మహారణ్యమయినది.

రాము :—మహాత్మా! చిరకాలము కిందట నిక్కడ పుణ్యపురుషులు సంచరించి యుండవలయును. వీమందురా? ఈప్రదేశము త్రొక్కినదిమొదలు, చిత్తము కర్మనిష్ఠ నవలంబించినది. మన యధ్వగ్యుడుగారుగూడ నేలకో విభ్రాంతి నొందినాడు. ఏమేమో పరిశీలించుచున్నాడు.

శతానం :—లీలామానుషవిగ్రహుండవగు నీవెఱుంగని విషయము గలదా?

విశ్వా :—నీవు చక్కగాఁ గనిపెట్టితివి. ఈయాశ్రమము, మున్ను మన గౌతములవారిదే. మన యజ్ఞసమయమున జరిగిన గృహస్థాశ్రమచర్చ యీవిషయమే. కారణాంతరమున, దీనికి సపూజ్యత లిట్టసించినది. నీవలనఁ దిరుగ పూజ్యతకలది కావలయు. పుత్రాంతమంతయుఁ గ్రమముగాఁ దేటపడగలదు.

రాము :— మహాత్ముల వాక్యములు సార్థకములు. గంభీరములు.

విశ్వా :—గౌతమా! ఆశ్రమసందర్శమున చిత్తవైకల్యము నొంది కర్తవ్యాంశమును మరచినాడవు. చరిత్రాంశము జ్ఞాపకము చేసికొనుము.

రాము :—తాతగారు వెదురుపొదనేలఁ జూచుచున్నారు? (అని సమీపించి మనుష్యాకృతిగోనున్న బండనుచూచి) తమ్ముడా! యీపాపాణమును జూచితివా? (అని కాలితోఁ దన్నీ చూపించవలయును.)

అహల్య :—(రాయిమారిపోవును) రాములవారిమీద పుష్ప
వర్షము కురియును.

సరస్వతి :—(ప్రవేశించును.) (అందరు సమస్కరించవలయును)

శచి :—(ఇంద్రునితో ప్రవేశించును) ఇంద్రుడు సిగ్గుతో
నుండవలయును.

అహల్య :—(సరస్వతి దగ్గరగాబోయి) రామునిస్తవము
చేయును.

సీ. సకలలోకారాధ్య సర్వేశజగదీశ

భక్తపాలనదయా పర యనంత

యాగమాంతనిదాన యాగరూపశరీర

యమరలోకస్తుత్య యమితతేజ

నాగారివాహన నాగారిఖండన

నగనైరిసోదర నాగశయన

నైకుంతనిజధామ నందితాఖిలసామ

భక్తపూరణకామ భవ్యనామ

శీ. క్రూరరాక్షస, నాశంబు క్రూరకు భూమి

మీఁద నవతరించినమహా మీనకూర్మ

కిటి హరి మొరలుగాగల కీర్తనీయ

రూపములదాల్చి వెలయు చిద్రూపుగంటి.

నేడు రావణవధార్థమై మనుజరూపధారినై సూర్యవంశమును
పవిత్రంబుగవించి, యానుషంగికంబుగా మహాపాపప్రాపిత పాపాణ
రూపమునుండి నన్నుద్ధరించిన మహామహునకు స్వాస్థ్యంగ మాచరించు
చున్నదాన.

(అని సమస్కరించవలయును.)

రాము :—(అచ్చిరువుతో) ఏమిది ! మహాత్మా !

విశ్వా :—సర్వము నీకుఁ దెలియును, క్షణము నిరీక్షించుము.

గాత :—మహాత్మా ! నన్నొక యింటివానిని గావించి కృత కృత్యుని గావించితివి.

సర :—రామా ! నీవు ప్రకృతము మనుష్యరూపము నహించి నను, లోకగురుడవు. నీయవతారము శరణాగతరక్షణార్థమై యరుదెంచినది. మహేంద్రుని మోసగృత్యమున నాపుత్రిక పాంసులయైనది. భర్తృశాపవశమున పాపాణ్డై, చందాతపవాతశీతబాధల కోర్చి పున రీవితయై నీపాదపరాగలేశంబున సవిత్రురాలుగాఁ జేయఁబడినది. కావున నాప్రార్థన మంగీకరించి యీయహల్యను యపాంసులగా గణింపఁజేయవలయు.

బ్రహ్మ :—(ప్రవేశము) చేయవచ్చు. ఇది నోతనజన్మ, సరస్వ తీజపంబు సిద్ధిపఱించినది. పల్లవతలలోఁ బరిగణింపవచ్చు.

(బ్రహ్మకు రాముడు మొదలగువారు సమష్టరింపవలయు.)

శచి :—(విషయముతో) మహాత్మా ! నీకుమార్తె దురవస్థ తీరినది. ఆనందసమయము. ఈ దేవేంద్రునిదుస్థితి చాలగించ నీ పులోనుజ మొర విసవలయు. రామా ! నీనుల సంతోషించుభారము నీయది.

బ్రహ్మ :—గాతమునివాక్య మమోఘము. వానియనుగ్రహము సంపాదింపుము.

శచి :—ఋషిచంద్రమా ! నూతనగృహస్థాశ్రమ స్వీకరణము యమున శచీసునోభీష్టము నెరవేర్చవేడుచున్నాడ.

రాము :—దేవేంద్రా ! ఋషులు పరమశాంతులు. నీప్రార్థన సన్యధాసేయరు.

గాత :—సర్వము నీదివ్యమామూలీయము. మహేంద్రా ! క్షమించితిమి. నీశరీరము చూవరులకు నయనరూపములుగాఁ గనుపించును. సహస్రాక్షనామము వహించుము. దేవతలందఱు నిన్ను ముష్ట వలతునిగా బస్తాసహాయంబునఁ జేయుదురుగాత !

విశ్వా :—బ్రాహ్మణపత్నీ సమాగమనదోషంబు మరువక సుఖంబుగా నుండుము.

సర :—నాథా ! పతివ్రతగణనీయయేగదా అహల్య ?

బ్రహ్మ :—ఇప్పటిజన్మయం దణుమాత్రము సందియములేదు.

సర :—అహల్యారూపమున కనుమానములేదు.

బ్రహ్మ :—శారదా ! నీవే గెలిచితివి. ఎప్పటికి ప్రకృతియే గెలుచును.

రాము :—జగదాధారము.

సర :—నీసన్నిధానమువలన సర్వశక్తులు కలుగును.

విశ్వా :—నడువవలసిన ప్రయాణము చాలగలదు.

రాము :—మీయనుగ్రహమున దేవతాదర్శనము, శారదా విభాత్యల సందర్శనము లభించినది. కృతానుడనయితిని.

బ్రహ్మ :—మహాత్మా ! కృతార్థులను చేసినావు.

శాత :—నా యింటికి విందనయిచివి.

అహల్య :—మా యాతిధ్య హంగీకరింపవలయు.

బ్రహ్మ :—అందరము సంసిద్ధులము. రామునిపంక్తి దొరుకుట దుర్లభము. మహేంద్రదా ! అహల్యా ! మీరిరువురు దోషరహితులయితిరి.

ఇంద్రు :—నీ. పరకాంతలనుగూడ పరునెట్టువారిలు
దేవేంద్రుకష్టాలఁ జలిసికొనుడు

అహ :— అన్యపురుషుల నభ్యర్థించు తరుణులు
శాతమాథ్గాంగిని గనుఁడుమదిని

బ్రహ్మ :—సాందర్యవత్తులైన సాధ్వ్యులకష్టాలు
తొలగ విభ్యాతిని మెలగుగాక

సర :—భర్తతో పంతుంబు పలుక నెంచినవారు
శారదస్మరణను నలుసరమ్ము

గౌత :—కోపమెంతటి శాంతుని గూడుకొనిన

విశ్వా :—పాడుసేయును వానిని పతితునిగను

శతా :—కాలమహిమంబు చిత్రంబు కాదె ఇపుడు

రాము :—సర్వసుఖముల జేకూర్చి శక్తిగలదు.

గౌత :—ఇటు దయచేయుడు.

రాము :—తథాస్తు.

సప్తమాంకము సమాప్తము.

అహల్యనాటకము సర్వము సంపూర్ణము.

అహల్య సాంగ్స్.

ఈసాంగ్స్ యాక్షర్లు సందర్భానుసారంగా తీసుకొని పాడుకోవలెను.

[ప్రార్థన (నాటకారంభమున)

కళ్యాణి - ధ్రువద్ - 6 మూలలుతాళము.

శ్రీసీతారామచంద్ర - స్థితర సత్కీర్తిసాంద్ర || శ్రీ ||
భావమాన రఘువంశచంద్ర - భవ్యకరుణానిస్సంద్ర || శ్రీ ||
కమలపత్ర సదృశనేత్ర - కమనీయ పయోదగాత్ర
అమరలోకవైరి సముద్ర - యాటవి పటువీరిహాత్ర
రమణీయచారిత్ర సం - రక్షిత విశ్వామిత్రా
శమోగగుణరత్న భరణ - సరోజమృదుతరచరణ || శ్రీ ||

-- "శచి" బిలహరి--దాదా

నాతగమె నీవి - లాసమెన్నగా సత్యంబుగ
అరయగ త్రిభువనదుర్లభ - మెయలగున్ ||నా||
ఈవిఖలామరసామ్రా - జ్యానుభవంబునకు యోగ్య
మైనది నీ దివ్యరూప - మహారాలుగా దీశచి
మానుగ మీరీచింతా - మణిసింహాసనమున నా
సీనులైన మీవాసుల - మానందించెదము ||నా||

"ఇంద్రుడు - అహల్య"

జైలాగ్, బీన్ పలాన్ - త్రితార (నరభైరవిమేళం)

ఇటుతగునా యోచానా నీకిటుతగునా దాసుడగానా కిన్హూనకుమా
నాపై నీ ||కిటు||

సన్నుతాంగిరొ నాపెన్నిధివలంచు నే - సేవింతున్ నిన్ స్మరియింతున్

గ్రన్నన నను కరుణగాంచకున్న పృథివిన్ - చిన్నెలాడినిండ్లుచిం

తున్ ||యిటు||

సమస్త ధర్మము లెరింగితివి నీచకార్య - మొనరింప న్యాయమా
అమరాధీశ్వర చనుమా శ్రేయముగనుమా - యోగి విడుమా
మూరత ||యిటు||

“అహల్య - ఇంద్రుడు” జైలాగ్ - కమాన్ - దాదా.

జేర దురితచరిత ఇదిసికు - న్యాయమా శ్రేయమా సపాయమా ఛీఛీ!
ఓరి క్రూర కారు లరివనేలరా నీవీరితిని
పరమసాధ్యుగోర నికన్ ధరను - మన గన్దలశువే చనుము చనుము
ఛీఛీఛీ!

“ఇంద్రుడు”

నెలతమనోహరంబైన నీమృదుదేహముబేలా తలపకి కష్టములపాలే
యగనేలా నాపలుకు వినుము - భద్రముననుము కలకాలము సుఖ
పడుము.

“అహల్య”

వలదునలదు నీ వాంఛవిడుము నీ నైభవంబు నీ బాహుబలము నిప్పు
లనువైతువా బ్రతుకదలపవా ||జే||

“అహల్య” హరికాంభోజమేళం - చతురశ్రము.

చీచీ సోసో తులువా పలువా - చెకంసలంచితివి చెప్పితిసత్యముగ
నీచుండవై ననుం బలాత్కరింప - యోచించుచుంటి విప్పు డీపగిది
సదుగురకును బుద్ధిగరపజాలు - వాసవే నీ వినాశమునకే నీకిటులు
దుర్బుద్ధిజనించెను చీ చీ||

నీకిది తగునటరా నీచాత్మ - నిలువున భస్మముగావటరా నన్
దాకిన సిప్పుడ వేయివక్కలై - ధరపైబడు నీశిరము దురాత్మా!
మూనుమురా నీబుద్ధి మానకున్నచో ని - మేషమున నిజంబు భ్రష్టం
డవౌదు చీ||

“అహల్య” (టపా) (జిలా) ఖరహరప్రియమేళము - దాదా.

(వల్లవి, అనువల్లవి టపామాదిరిగా పాడుకొనవలయును. చరణమున
తాళముండును.)

దీని కేమికారిణమోగదా ||దీ||

దిన్యస్పష్టియంతయున్ ||దీ||

తెల తెల వారెడువరకె చిత్రించినట్లు కనపడు

ఫలములు సుమగుచ్ఛంబులు - పుత్రంబులు సలరారున్

బభిబభి యింపుగులుకున్ దలసోయన్ దోషకుండె ||దీ||

“శచి” తోడి - దాద్రా

ఆహా నానాథుని కామాగ్ని యెట్లుచల్లారునో - హా మూటాయె విన
డయ్యెన్

ఎంతవక్కాణించినన్ మరి - యెంత పార్థించినన్ తానింత విననెట్లడు
ముందేమి కాచున్నదో ||ఆ||

ఏ యాపదనైనను యేనంచననైనను మఱి - యేయవిధేయతగన్ గొన
నీయడు మేలుసేయడు ఆశబాయుడు కామ మాహా||

“శచి” అసావేరి - త్రితాల్

గాథా యదితగునా - శుభమోనా ||నా||

సాధుపుంగవుడవు - పదమలచిత్తుడవు ||నా||

ఆరయధర్మాధర్మములెఱిగిన - మీరే యటులన్య

కామినులగోరినచో సరికేరే యెరులబేరుకొనగనేలా గుణజాల||నా||

డైలాగ్ “ఇంద్రుడు-శచి” కమాచ్ - చతురశ్రము

చనుము చనుము ఛీఛీ కుమతి-చనువులుసాగవు చయ్యన నిటనుండి||చ||
కనులుగానవా? బడలు తెలియవా? -కాంతుడనుకొనవా? గర్వించి
తివా? ||చ||

ఏలా రాద్రాకృతి బూనగమేలా సాధ్యనిగోరగ గుణజాలా||

“ఇంద్రుడు - త్రిశ్రము.”

చాలింపు నీవైరివేదాంతమింక

మేలుమేలు తెల్లమయ్యె మిన్నకున్నకొలదియు వ్రేలనిచ్చితివియేమొ
పెద్దభూతమట్టు ఛీఛీ||

“గౌతముడు” - హిందోల్ - త్రితాల్

కారణమేమోగాని దినదినము - మారుచు నున్నది మృగువవర్తనము
వారిజాక్షి మున్నటివిధమున నుపచారముల బూర్ణశ్రద్ధవహింపడు ||కా||
అనలము నూడుటనున్న - అట్లు సేయదు సమిధల నిమిమనిన నాలస్య
మొనరించును పార్టీసివెంజియున్ - జని క్షీరంబుల బితుకజూచి మర
లును పదిమారులు బిలచిన పిమ్మట - వినలేదు మరలజెప్పుడనిపల్కు
వనత యొక్క పనినిజేయుమన నొక - పనినిజేయు దీనికంతకున్ ||గార||

“అహల్య” (టపా)

అహల్య నిరర్థకమయ్యెగా - నాజన్మ ||మకటా||
అకలుషపతివ్రతాత్వము నిపుడు నిష్ఫల - పా
లయ్యెను దుష్కారము - కుమ్మరి - సా - రెకుమార్తె తిరుగుచును
డెన్ నాకెటుల దోపకుండె ||యకటా||

“గౌతముడు” సురట - చతురశ్రము

చీచీ మానులు సేయున దేమనియెంచి దుష్కృత్యమొనరించెదవా ||చీ||
ఓమండూశస్వర దర్శికర - యోయధమాధమ యోమాధాత్తా
యామునిమహిమం బెట్టిదొనిగెద-విప్పుడె సర్వము కాచుకొనుము||చీ||
వినవా గౌతమమునియేకోపిం - చిన జగములు భక్తంబులుగావా
కనవా కన్నులు సాధ్వీమానంబునుగై కొని కొంపలుగూల్చెనవా
అనువారెడు నీగౌరవమును నీ - యశాన్నత్యము నిష్ఫల వైచితివా
చెనటి సిగ్గయిననులేదా యేమని కొక్కరుకోయని యరచితి ||చీ||

డైలాగ్ - “ఇంద్రుడు - గౌతముడు - శచి” - గౌళ - త్రితాల్

శరణు శరణు నను రక్షింపుమా నిరత
కరుణామృత కిరణానత శరణానుతచరణాహత దురిత మభచరిత ||శ||
పరమపాపాత్ముడను మీమహిమను
పరికింపక యపరాధమొనర్చిన
కరుణజూచి నను నెట్లయిన
గావవేడుచున్నవాడన్ మిగుల

“గౌతముడు”

ఏమి నక్కవినయము క్రిందనగ్నినిడి పైనుదకము జల్లుచువా

“శచి” - త్రిశ్రము

ఓ మునీశ్వర పతిభిక్ష నొసగి నన్నుజ్ఞాప్రమా

హా మీరలె గాకున్న అన్యైతనరొవేడుదున్

“గౌతముడు” - చతురశ్రగతి

అనార్యురాలా అభాగ్యురాలా అహల్యనీవంటి యాడునిగాదా

కనంబడు తత్ఫలంబు సర్వము - క్షణం బొచ్చుకొనుడింకన్ ||శర||

“గౌతముడు” (మధ్యమావతి) సారంగ - త్రితాల్.

ఈగౌతముం దెంతటివాడో సముస్తలో - కముండిలియుతిన వేగముగా

నిపుడే|| ఏకాంతసౌందర్యమున సగములు-నెట్టిదొలేకుండ నొనరించెద

నిక - నేది యెటులయినను సగునుగాక హా ||మూ||

ననితామారణ హోమారింభం బొనర్చెదను స్త్రీసృష్టియంతయున్

క్షణంబుననె యడుగంటివేసెదన్ చలంబుదుల్పెద ||యాగౌ||

“సరస్వతి” జంఘూటి - త్రితాల్.

మునికులెం న శమింపుమా నిలికి శాపంబుతివి - నీవాక్యంబమోఘ

మె - యొకగుగాన - తప్పబోనదిక - ననగాని ||మూ||

త్రిశ్రగతి.

నారాయుండవై - భూభారంబును బొపుటకై - శ్రీరాముండనగ నవ

తరించు నమ్మహాత్ముని పాదారవింద - సంస్పర్శకలింబున నీసామాణా-

కారియైన యీకుమార్తెవరూపమందు ||ముని||

“విశ్వామిత్రుడు” (మాండ్) ధీరశంకరాభరణమేళము—ఖండగతి

ననుగన్నతిండ్రి - యీసరానాథు డేపుణ్య

మును శేసేనో నిన్ను తనయునిగ బడిసె భళి ||నను||

శ్రీరశామికికు శ్రీరమల నల్పించు - గోరత్నములనెంత గొప్పజేసె

దవో కడుపారగను పిఠలకేమర్పింపదలచితివో

శ్రీరామభద్ర నీచెలికొండ కేమిడెదో ||నను||

నీముద్దు సుద్దుల వీక్షించుబంధువులకే - మొసగనుంచితివో, యెల్ల
వేళలనునీ - నామామృతము గ్రోలు నరుల కేమొసగెదవో -

సామాన్యమే నీమహామహిమ నెరుగగా ||న||

“దశరథుడు” (మాండ్) ధీరశంకరాభరణమేళం - చతురశ్రము.

ఓమునికులేంద్ర - భవదాగమనంబున - ధన్యుడనైతిన్ -

జననంబంతయు సార్థకమయ్యెన్ - సర్వశుభంబుల సంఘటిల్లె |నో||

వేడెద నిటకు వచ్చినపని నాజ్ఞాపింపుడు - మీకు విధేయుడగానా -

ఆడిబాంక రీరఘవంశజు లేనాడును - సంశయమొందగ నేలా |నో||

“విశ్వామిత్రుడు” సురట - త్రితాల్.

ఏమని ప్రేలుచున్నాడపుర-నికృష్టా భ్రష్టా - యీమునినరు - మహిమ
వినవో కనులగనవో చివరకిపుడు ||ఏ||

ఘనిజనముల నీరీతి పరిభవించువా-మూర్ఖు యిటుల్ పలుకన్ జనువా-

తనయులపై దగుప్రేమంబుననే మరణించెదవు-యనంశాధను ఛీ ||ఏ||

“దశరథుడు” (బైస్టుం) నాదనామక్రియ - దాదా.

మునికులతలకా నాముద్దుసుతుని విడువజాలా

ఘనకఠినశరీరులైన దనుజులేడా - నా తనయుడు బాలుడేడా ||ముని||

అనఘచరిత ముక్కుపచ్చలారని నా సుతుడా -

సునిశితశస్త్రాస్త్రములన్ - గొని కదనమొనర్చువాడా |ము||

రామువడని కన్యగ గోరకుమా (మాశ్రీరాము) -

నీవీమాత్రము మమ్ము కరుణగనుమా నను-

నీమదికిన్ వచ్చినట్లు సేయుమా-కానీ రామునిమాత్ర మేమనకుమా||ము||

“రాముడు” సురట—పదిమాత్రలుతాళము.

కన్నతండ్రి మేమిరువురమును-మానికాంతునితో బోయివచ్చెద మాన

తిమ్మా ఎన్నగా మాకు మునిశుశ్రూషను-జేయుటకన్నన్ గావలసిన
దేమీ ||క||

భవదీయమామంగళాచరణమహిమవలన-మానిపతికారుణ్యమువలనన్
బవరంబునందు విజయమునుగాంచగలము - ప్రతాపముననుజులన్
సంహరింపగలము.

భవనములందెల్లమీదైన సద్యశంబును నిలుపంగలము సంశయము
విడుమయ్య

“అహల్య” కామవర్ధని—త్రితాల్.

ఆదిమధ్యాంతరహిత నిన్ దెలియనలవియా—బ్రహ్మదులకునైన
వేదవేదాంతవేద్య యోంకారానాద - స్వరూప నమో నమస్తే
నిరుపనిర్మలనద్గుణజాలా నిఖిలభవన - వినుతచరణకమలా
స్థితరమునిజనలోలా - సువర్ణచేలా - సతతాశ్రితపరిపాలా ||

త్రిశ్రగతి

గరుడగమన కుజనదమన వరదచుదన - జనకవిమల్ల
సురమునినుత సుభగచరిత నిరతదనుజ - గణపతి

చతురశ్రగతి

సరసిజలోచన దురితవిమోచన-జగదభిరామా శ్రీరఘురామా ||ఆ||

డైలాగ్—మోహన—ధ్రువద్—ఆరుమాత్రలుతాళము

లోకంబుల్ మంగళముల - నేకంబులన్ గాంచుతన్

నీకృపాకటాక్షమున నిత్యవై భవముతో ||లో||

పరులకాంతల గోరువార - లందుపాట్లను సర్వము తెలిసికొనుడు

పరపురుషుల గనయగోరు - పడతు అహల్యయవస్థను గనుడు

శ్రీ పతితో - పంతంబుల నాడుచుండు - భామలశారదనడలో

పల తప్పక స్మరియింపుడు

స్వీకృతులులకన్నంబుల్ - నిరంతరముతోలంగి -
(కాల్గము) సుఖమొసంగుట

వినువీధి

(శుక్ల పక్షము)

ఖండకావ్యము

రచయిత: శ్రీ అయ్యగారి విశ్వేశ్వరరావు

.... తెలుగు దేశాన్ని కాక యావద్భారత దేశాన్ని కలచి కలనరిపెట్టే అనేక సమస్యలను ఆధారంగా తీసుకొని రచించబడిన ఖండకావ్యసంపుటియే యీవినువీధి.

.... తెలుతెలుగు మాటల్ని ముద్దుగా మాటగట్టినద్యాల చదివేసరికి మీరు తిన్నయిల్లుపుతాన. ఇదే యీ కావ్యంలో ఉండే విశిష్టత.

.... హంపీ శిథిలాలు—అంధ్రరాష్ట్రం, తెలుగు వీరస్మృతి, ప్రకృతి పరిశీలన— అనేక వివిధశీర్షికలతో సర్వజనాకర్షణీయముగా తమ అమూల్యాభివృద్ధిని చూపుతూ ఆధరణ చూపించారు ... ..మీనుకూడా ఈ వినువీధి కావ్యాన్ని చదివి మీ సారస్వతకృషికి చెలువ నీయాలని మా అభిప్రాయం.

తెల్లని కాగితం, ముద్దుగాల్చే గెజిట్. మూల్యం 1-0-0 ముందుగా రూపాయి మణియార్జున పంపినవారికే పంపబడును.

కాళహస్తి తమారావు అండ్ సన్

స్వంత్రాంధ్ర బుక్ షిప్, రాజమహే

